

Hans Christian Andersen: Pohádky a poviedky II

(* 1805 *Odense (Dánsko)* — † 1875 *Rolighed pri Kodani (Dánsko)*)— dánsky prozaik, dramatik, básnik a rozprávkar

Čítaj viac: <https://zlatyfond.sme.sk/autor/280/Hans-Christian-Andersen#ixzz5g0yFd1c1>

Pohádky a poviedky II

Hans Christian Andersen

Digitalizátor: Viera Studeničová, Dušan Kroliak, Miroslava Lendacká

Copyright © 2017 Zlatý fond denníka SME

Tento súbor podlieha licencií 'Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 2.5 License'. Viac informácií na <http://zlatyfond.sme.sk/dokument/autorske-prava/>

Poznámka:

Pravopis z pôvodného vydania som upravila podľa súčasných pravidiel slovenského pravopisu s výnimkou použitia zastaraných výrazov, archaizmov alebo historických slov resp. niektorých čechizmov.

Napr.

pohádka = rozprávka (v súčasnej modernej slovenčine)

zemän = zeman

sklepenie = povala, klenba, brána...

náramnica = náramok

črievica = topánka, obuv...

žvatlať = bľabotať... a pod.

M.Podhradská

OBSAH

<i>Pôvodná publikácia</i>	<i>1</i>
<i>O dcére kráľa vodníka</i>	<i>2</i>
<i>O dievčati, ktoré na chlieb stúpilo</i>	<i>14</i>
<i>Poviedka</i>	<i>17</i>
<i>Kameň mudrcov</i>	<i>19</i>
<i>Súduh z ciest</i>	<i>24</i>
<i>Svinár</i>	<i>30</i>
<i>Jakub a Krystýnka</i>	<i>32</i>
<i>Biskup börglumský a jeho rodina</i>	<i>36</i>
<i>Židovské dievča</i>	<i>38</i>
<i>Poviedka o roku</i>	<i>40</i>
<i>Posledný sen starého dubu</i>	<i>43</i>
<i>O škriatkovi a paničke</i>	<i>45</i>
<i>Starý dom</i>	<i>47</i>
<i>Kvety malej Idy</i>	<i>50</i>
<i>Ruža s hrobu Homérovo</i>	<i>53</i>
<i>O zlom kniežati</i>	<i>54</i>
<i>Detská pletka</i>	<i>55</i>
<i>Malý a veľký Kaloš</i>	<i>56</i>
<i>Pastierka a kominár</i>	<i>61</i>
<i>Všetko kam patrí</i>	<i>64</i>

Pôvodná publikácia

Hans Christian Andersen. *Pohádky a povídky II*. Nákladem „Slovenskej krajiny“. Žilina. 1930. 184. .
Anton. Macht. vydal. .

Bibliografické poznámky

Hans Christian Andersen: *Pohádky a povídky*

Súborné vydanie vydal Anton Macht

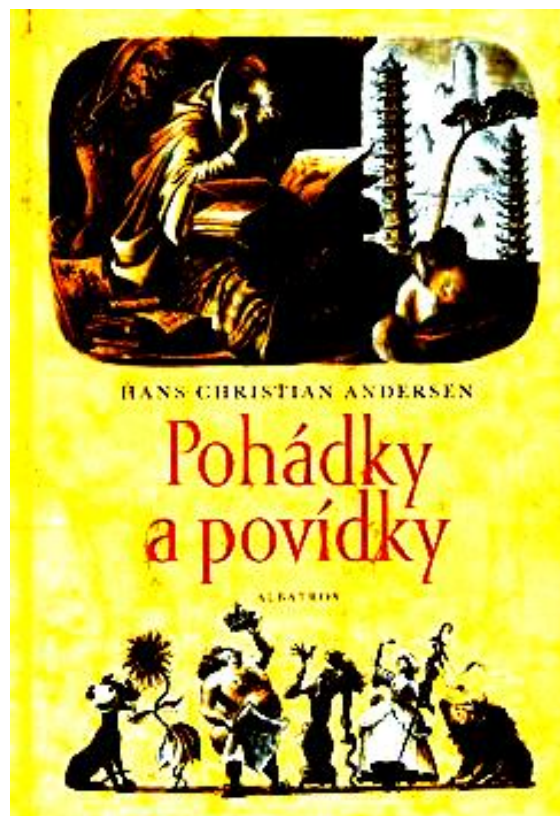
Diel II.

1930

Nákladem „Slovenskej krajiny“

Žilina — Košice

Tlačila Štátna kníhtlačiareň v Košiciach

O dcére kráľa vodníka

Bociany rozprávajú svojim mladým veľmi mnoho rozprávok; všetky sa odohrávajú v barinách a v rašelinisku; sú obyčajne také, aby ich deti v svojom veku pochopili. Najmenšie mláďatá sú potešené, keď sa im povie: „Klip, klap, klapitiklap!“ To sa im zdá skvostné; avšak starší požadujú predsa už poviedky hlbšieho obsahu alebo chcú zvedieť niečo z rodinnej kroniky. Z dvoch najstarších a najdlhších pohádok, ktoré sa v rodine bocianov udržali, poznáme všetci tú o Mojžišovi, ktorý bol svojou matkou vysadený na vodu, tam ho našla dcéra kráľovská, vzorne ho vychovala, tak že sa stal znamenitým mužom, ktorého hrob nám nie je známy. To je o ňom všeobecne známe.

Druhá nie je ešte tak známa, snáď preto, že sa odohráva v tuzemsku. Táto poviedka sa dochovala od tisícročí s jednej bocianej rodiny na druhú, každá ju rozprávala vždy lepšie a lepšie, a my ju teraz rozprávame zo všetkých najlepšie.

Prvý pár bocianov, ktorý ju rozprával a tiež v nej má dôležitú úlohu, mal svoje letné sídlo na kamennom dome v Jutsku. Ešte dnes je tam veľké rašelinisko, ako sa môžete presvedčiť zo zemepisu. Tam stojí, že vraj drev tam bývalo morské dno, ktoré sa však dvihlo. Prestiera sa na niekoľko míľ, obklopené vlhkými lúkami a neistými barinami, z ktorých vyrastá len niekoľko kriakov a menších stromov. Skoro neprestajne sa tam vznáša hustá hmľa a pred nedávnom sa tam objavili i vlci. Zasluhovalo vsuktku názov „divá barina“ a ľahko je si možné predstaviť, ako pred tisíckami rokmi bola bez chodníčkov a prechodov, plná močiarov a jazier. V jednotlivostiach tam síce bývalo všetko, ako dnes: trstina v teže výške, s týmže dlhým listím a hnedofialovými kvetmi, ktoré má až doteraz; breza mala bielu kôru a svetlé, voľne visiace listie ako teraz a živé bytnosti, ktoré sem zabľúdili — — hej, mucha mala svoje flórové šaty, tohože strihu, ako teraz, telesné farby bocianove boli biela s čiernou a červenými pančuchami, ale ľudia, tí mali vtedy iné módy kabátov, než teraz. Avšak ktokoľvek z nich, nech robotník, nech slobodný lovec, do barín sa odvážil, tomu sa vtedy pred tisíckami rokmi vodilo práve tak, ako teraz, prišli, zapadli a prepadli sa dolu k Vodníkovi, lebo tak sa volal kráľ barín, ktorý tam dolu vo veľkej ríši rašelinnej vládol. Mohol byť nazvaný i kráľom z rašeliniska, ale myslíme, že je najlepšie, keď ho budeme volať Vodník; tak ho volali i bociany. O jeho vláde vedelo sa veľmi málo, ale to je snáď práve dobre.

Na blízku rašeliniska, bezprostredne pri zálive, stal rečený kamenný dom s murovanými a klenutými sklepeniami, s vežou a troma poschodiami. Ale na streche vystaval si bocian hniezdo, bocianica tam sedela na vajciach a bola si istá, že ich šťastne vysedí a vyľahne.

Raz večer zdržal sa bocian trochu dlhšie z domu a keď sa vrátil, vyzeral veľmi rozčúlene a ako by sa náhlil.

„Musím ti riečiť niečo strašlivého,“ povedal svojej žene.

„Ušetri ma tým!“ povedala, „pamätaj, že sedím na vajciach. Mohla by som sa naľakať a to by mohlo mať zlé následky!“

„Dozvedieť sa to musíš!“ povedal bocian. „Vieš, kto sem prišiel? Dcéra nášho egyptského hospodára! Až tak ďaleko sem prišla a je tam!“

„Ona, z rodu rusaliiek! Tak predsa rozprávaj! Veď vieš, že v dobe, kedy sedím na vajciach, nie je mi prospešné tak dlhé čakanie!“

„Vidíš, matka, verila predsa len tomu, čo riekol lekár, ako si mi to ty sama rozprávala. Uverila, že kvet z bariny tu hore by jej chorému otcovi mohol pomôcť; a preto priletela sem v svojom perovom šate a s ňou obidve druhé operené princezné, ktoré každoročne sú nútené sem hore sa vydať, okúpať sa a tu omladnúť! Prišla a je tam!“

„Rozprávaš s toľkými okolkami!“ povedala bocianova, „že by vajcia pri tom ochladnúť mohli! Nie je mi predsa prospešné, aby si ma tak napínal na škripec!“

„Dával som dobrý pozor,“ povedal starý bocian, „a keď som dnes večer šiel do šašiny, kde ma bahno unesie, prišli zrazu tri labuti. V ich lete, v povahe ich krídel bolo čosi, čo mi vravelo: maj dobrý pozor, toto to nie sú labuti, to sú len labutie zvršky! Ty to, matka, predsa tiež citom rozpoznáš, práve tak, ako ja. Vieš, v čom väzí to pravé?“

„No hej,“ odpovedala, „ale konečne už rozprávaj o princeznej, mám už toho dosť, počúvať vždy len čosi o labutích zvrškoch!“

„Uprostred rašeliniska, ako snáď vieš, je akési jazero,“ pokračoval bocian. „Keď sa trochu vystrieš, uvidíš ho aspoň kúsok. Tam ležal až pri trstine a bahne jelšový kmeň. Tam sa usadili tri labute, zatrepotali krídlami a porozhliadli sa. Jedna z nich zhodila labutie rúcho a tu som v nej poznal princeznú nášho domu v Egypte. Sedela tu, ničím iným nezakrytá, než svojím dlhým, čiernym vlasom. Počul som, ako obe ostatné prosila, aby dali pozor na jej labutie rúcho, až sa ponorí do vody, utrhnúť kvet, ktorý sa domnievala vidieť. Tie prikývli, vztýčili sa, dvihli jej labutí šat. Hľadme, čo s ním asi budú robiť, myslel som si a ona sa iste pýtala to isté. Vlastnými očami sa musela dívať na zločin, ktorý na nej spáchali: vyleteli s jej labutím šatom do výšky! „Len sa potop!“ volali, „nikdy už nebudeš poletovať v rúchu labuťom, nikdy už neuvidíš Egypta! Zostaň len v divej barine!“ Potom roztrhali labutí šat na márne kúsky, tak že perie kol do kola poletovalo ako vločky snehové, a obidve zlé princezné odleteli!“

„To je hrozné!“ povedala bocianova, „nechcem už viac počuť! — Ale rozprávaj predsa, čo sa stalo ďalej!“

„Princezná plakala a nariekala. Jej slzy kvapkali na jelšový kmeň a tento sa zrazu začal pohybovať, lebo bol to sám kráľ Vodník, ten, ktorý v rašeline sídli. Videl som, ako sa kmeň otočil — a naraz tam nebolo ani kmeňa, ani

rusalky, on ju stiahol do hlbiny! Na hladine sa objavilo niekoľko čiernych, veľkých bublín a potom nezostalo po nej už ani stopy! Teraz je pochovaná v divej barine, nikdy už nedonesie kvet do Egypta! Ty by si ten hrozný pohľad bola nezniesla, matka!“

„Niečo takého si mi v mojom stave nemal ani hovoriť! Čo, keď to uškodí vajciam? — Však sa princezná zachráni, ona si už opatrí pomoc! Keby to bol niekto z nás býval, ty alebo ja, bolo by hneď po nás.“

„Ja sa tam predsa len denne poďívam!“ povedal bocian a robil tak.

Uplynulo niečo času.

Zrazu uvidel jedného dňa, že z hlbiny odo dna kľúči zelený výhonok, a keď dosiahol hladiny, vyrástol z neho list, ktorý sa šírila a šírila. Hneď pri ňom sa vytvoril puk, a keď sa bocian jedného rána nad ním vznášal, roztvoril sa puk pôsobením vreých lúčov slnečných a v jeho strede ležalo roztomilé dieťaťko, dievčinka, ako by práve z kúpeľa bola vyňatá. Bola egyptskej princeznej tak nápadne podobná, že najprv myslel, že je to ona, znova narodená a malúčka, ale po dlhšom rozmýšľaní zdalo sa mu predsa pravdepodobnejším, že to bude asi jej dieťa a kráľova Vodníka. Preto ležalo v leknách.

„Tu zostať nemôže!“ pomyslel si bocian. „V mojom hniezde je ich tiež už dosť, ale niečo mi napadá! Gazdiná v kamennom dome nemá decka a často si už nejaké malé želala. Beztoho sa o mne hovorí, že nosím malé deti, teraz ho raz vezmem naozaj! Poletím s dieťaťom k paničke, to bude radosť!“

A bocian vzal dieťaťko, letel ku kamennému domu, zobákom prekutal dieru v okne, kožou potiahnutom, položil dieťa k prsu panej domu a potom letel k bocianici a všetko jej vyrozprával, a jeho mláďatá načúvali. Boli k tomu už dosť veľké.

„Vidíš, princezná nie je mŕtva, poslala svoju malúčku hore a tá je teraz zaopatrená.“

„Veď som to hneď povedala!“ odvetila žena bocianova, teraz myslí trochu i na svoje vlastné deti. Už skoro bude čas na cestu; už ma to štekli pod krídlami! Kukučky a sláviky už odleteli a prepelice, ako čujem, predpovedajú priaznivý čas. Ako poznám naše mláďatá, iste dobre prestoja toto pochodové cvičenie!“

Pani domu mala nesmiernu radosť, keď ráno, prebúdaj sa, našla malé, krásne dieťaťko pri svojich prsiach. Bozkala a hladkala ho, ale to hrozne kričalo a hádzalo rúčkami a nôžkami; nezdalo sa byť dobrej mysli. Konečne sa uplakalo až do spánku a ako tu ležalo, bola radosť sa na ňu poďívať. Panej bolo tak veselo a ľahko u srdca, domnievala sa, že teraz tiež jej manžel so svojim mužstvom sa dostaví tak neočakávane, ako táto malúčka a preto mala hneď plné ruky práce a všetci ostatní s ňou, aby všetko bolo v poriadku. Dlhé, pestré pokrývky, ktoré sama so svojimi slúžkami vypracovala a do ktorých vytkala obrazy hlavných svojich božstiev, rozvešala pre okrasu po stenách; robotníci čistili štíty, na lavice kladli vankúše a na ohnisku uprostred siene bolo nakopené suchého paliva, aby sa hneď mohla naklásať a zapáliť vatra. Pani sama výdatne pomáhala, tak že bola večer veľmi ustatá a dobre spala.

Keď sa k ránu zobudila, nesmierne sa naľakala, lebo dieťa zmizlo bez stopy. Vyskočila, rozsvietila svetlo a rozhliadala sa dookola a hľa — u ňoh postele ležala — nie dievčinka, ale veľká, hnusná žaba. Pri pohľade na ňu sa rozhnevala, chopila sa ťažkej palice a chcela žabu zabiť, avšak táto sa na ňu pozrela tak smutnými očami, že jej nič neurobila. Ešte raz sa poďívala dookola, žaba zakríkala tak úzkostlivo, ako by sa chcela dovolať jej súcitu; paniu pochytila triaška a bežala rýchlo od postele k oknu, ktoré rýchlo otvorila. V tomže okamihu vyšlo slnko, jeho lúče dopadli práve na veľkú žabu v posteli a zrazu sa zdalo, ako by gamba otupného zvieraťa sa sťahovala, menšila a ružovela, údy dostávali rozkošné tvary a zase ležalo tu jej utešené dieťa a nie hnusná žaba.

„Čo sa to tu robí?“ povedala pani. „Bol to len zlý sen? To je predsa moje vlastné utešené dieťa rusalčie!“ A bozkala ho a tísila ho k srdcu, to však hrýzlo a škrabalo ako divá mačka.

Zemän neprišiel ani toho, ani budúceho dňa, hoci bol už na ceste; nemal priaznivého vetra, ten poháňal práve bocianov na juh. Radosť jedných býva žiaľom druhým.

Za niekoľko dní a nocí sa vyjasnilo zemianke, ako tomu je s jej dieťaťom. Podliehalo hroznému kúzlu. Vo dne bolo krásne, ako duch svetla, ale bolo povahy zlej a divej; v noci zase bolo otupnou, hnusnou žabou, tichou a clivou, so smutnými očami. Boli to dve cele odchodné povahy, ktoré sa striedali v zovňajšku i vo vnútre; to pochodilo stadiaľ, že dievčaťko, donesené bocianom, malo za dňa zovňajšok matkin, ale zároveň povahu otcovu, ale v noci bolo s otcom spriaznené telesnou podobou, z ktorej však myseľ a srdce matkino žiarili. Kto mohol premôcť túto čarodejnú moc? Zemianka bola preto v zármutku a starostiach a predsa visela srdcom na tomto úbohom stvorení; domnievala sa však, že o jeho stave svojmu navrátiťsiemu sa manželovi nič nesmie vyzradiť, síce by iste, ako bolo mravom a zvykom, úbohé dieťa dal vysadiť na cestu, aby si ho vzal, komu sa páči. Na to nechcela dobrá zemianka ani pomyslieť, on mal vidieť dieťa len za bieleho dňa.

Jedného rána leteli nad domom bociany, ktorých tam v noci viac než sto párov po veľkom cvičení odpočívalo. Teraz vyleteli, na cestu na juh.

„Všetci mužovia na pochod!“ bol rozkaz, „ženy a deti tiež!“

„Ako je nám voľno!“ povedali mladé bociany. „Aké je to skvostné podnikáť cestu do cudziny!“

„Zostaňte v krdli!“ povedali otec a matka, „a netárajte vždy zbytočne, ustanete skoro!“

A leteli.

Tou istou dobou zaznelo trúbenie rohov v radoch, zemän došiel domov s celým mužstvom. Vracali sa s hojnou korisťou od galských brehov, kde ľud, ako v Británii, spieval v úzkostiach:

„Od divých Normanov, vyslobod' nás, ó Pane!“

Aký život, aká radosť nastala v zemianskom dvorci v divej barine! Čaše medoviny kolovali sieňou, vatry planuli a statok bol zabíjaný; vôňa pečeni naplňala priestory. Kňaz pokropil otrokov na znamenie posvätenia vreťou krvou. Oheň praštal, dym sa valil k povale, sadze padali z brvíen, ale na to oni boli navyknutí.

Hostia boli pozvaní a dostalo sa im skvelého pohostenia, zabudnuté boli škriepky a faloš; hodovali a na znamenie dobrej mysli spoly bojovník, ktorý sa výpravy zúčastnil a bol očitým svedkom činov, ktoré líčil, prednášal pieseň velebiacu ich slávne činy vojnové. Každá sloha končila slovami: „Síl ubúda a pokolenia hynú, ku každému pristupuje smrť, ale na veky žije slávne meno!“ Pri tom bili všetci do štítov a búšili nožom alebo kosťou do stola, tak že vznikol hrozný hluk a krik.

Zemianka sedela na priečnej lavici v otvorenej slávnostnej sieni; mala hodvábné šaty, zlaté náramnice a jantárové perly. Bola v svojom najskvostnejšom úbore a bard v svojej piesni sa zmienil i o nej, spieval o zlatom skvoste, ktorý svojmu manželovi povila a tento bol nadchnutý krásnym dieťaťom, ktoré vídal len za dňa, v plnej kráse. Neviazanosť a divokosť, ktorú dievča prejavovalo, sa mu páčila. Z dievčat'a, ako hovoril, môže sa raz stať skvostná žena.

Čaše medoviny boli vyprázdnené a nové donesené. Vtedy sa hneď tak neustalo v hodovaní; boli to ľudia, ktorí niečo vydržali. Vtedy platilo porekadlo: „Dobyťok vie, kedy z paše domov, ale nerozumný človek nezná nikdy miery svojho žalúdka.“ Ale hej, oni to vedeli veľmi dobre, ale vedieť niečo a riadiť sa podľa toho, to je veľký rozdiel. Je známe, že i priateľa sa nabažíme, keď dlho mešká v cudzom dome — ale napriek tomu zostali všetci, lebo mäso a medovina sú dobré veci.

Potom ešte raz v tomto roku vydal sa zemän so svojim mužstvom na cesty, nedbajúc, že už začínali jesenné búrky, šiel so svojim mužstvom na britské brehy, čo, ako riekol, je „len tam za vodou!“ Jeho žena zostala s dievčatkom doma a bolo isté, že pestúnka čoskoro viac ľúbila úbohú žabu so skromnými očami a hlbokými vzdychmi, než krásavicu, ktorá hrýzla a škrabala.

Sychravé, vlhké hmlý jesenné, po ktorých listy padajú, utáborili sa v lese i na pastvinách; vták bezperák, ako tam snehu hovorili, priletel a všade sa usadil, zima bola na ceste.

Vrabce sa zmocnili bocianieho hniezda a svojim spôsobom sa vyvršovali na neprítomnej vrchnosti; ale kde bola táto, bocianova rodina so všetkými mláďatami?

*

Bociany boli teraz v Egypte, kde slnko hrialo, ako u nás niekedy v lete odpoľudnia. Tamarindy a akácie kvitli koldokola, mesiac Mohamedov žiaril z kupolí modlitební; tu i tu sedel párik bocianov na štíhlej veži a odpočíval po dlhej ceste. Väčšie kídle mali svoje hniezda na mocných stĺpoch a zrúcaných klenutiach chrámov a dávno zabudnutých miest. Datľovník vysoko dvíhal svoju strechovitú korunu, ako by z nej chcel mať slnečník. Šedasté pyramídy kreslili sa v tieňových obrysoch na svetlom nebi proti púšti, kde pštros dokazoval, načo má nohy, kde sedel lev, veľkých a múdrych očí, pozorujúci mramorovú sfingu, spoly pochovanú v piesku. Voda Nílu opadla, riečisko sa hemžilo žabami a to bolo bocianom najkrajšou podívanou z celej zeme. Mladí sa domnievali, že je to zrakový prelud, tak neskonalo krásne sa im to zdalo.

„Také to tu je a tak to máme vždy v našej teplej vlasti!“ povedal bocian.

„Uvidíme ešte viac?“ pýtali sa mladí, „dostaneme sa ešte ďalej, o hodne ďalej do vnútrozemia?“

„Tam už niet na čo sa dívať“, povedal starý bocian. „S týmto bujným krajom hraničí len nepriestupný les, kde stromy zrastajú s ostatnými úponkovými a popínavými rastlinami a sú tak spleťto poprerastané, že len slon si tam môže raziť cestu svojimi ťažkopádnymi nohami. Hady sú tam príliš veľké a jašterice príliš rýchle a šibké. Keď sa vám zachce ísť do púšti, nasype sa vám piesok do očí, a keď nastane veterná búrka, zostanete ležať na horúcom piesku a to nie je práve príliš príjemné. Verte, tu je to najlepšie; máme tu žaby a kobyľky, tu zostaneme a vy s nami!“

A zostali tam. Starí sedeli v svojom hniezde na štíhlej minarete, odpočívali a predsa mali dosť práce, hladkajúc si perie a poťahujúc svoje dlhé červené pančuchy. Potom naťahovali hrdlá do výšky, pozdravovali vážne a dvíhali hlavy vysokých čiel s jemným, hladkým perím, pri čom sa im hnedé oči tak múdro leskli. Bocianie slečny chodili vážne v bujnej trstine, úkladkom sa dívali na ostatných mladých bocianov, uzavierali známosti a pri každom treťom kroku zhltnú žabu alebo hádzali malým hadom, čo im, ako sa domnievali, veľmi pekne pristalo. Rozhodne však im ich korisť veľmi chutila. Mladí páni začínali rozličné škriepky, bili sa navzájom krídlami, rozdávali rany zobákom, často sa i do krvi pobili, a potom ten a tá sa zasnúbili, mladí panici i mladé slečinky; veď to bol ich vytknutý životný cieľ. Stavali si hniezda a dostali sa zase do nových škriepok, lebo tam v horúcich krajinách sú všetci veľmi vrelej krvi, ale veselo tu bolo a najmä starí z toho mali veľkú radosť. Rodičom sa na deťoch páči všetko. Denne tam svietilo slnko, denne bolo dosť jedla, vládli tam len radosť a rozkoš. — Avšak v bohatom zámku ich egyptského hospodára nebola radosť hostom.

Bohatý, mocný ten pán ležal ochromený na všetkých údoch, natiahnutý ani múmia, na posteli vo veľkej sieni medzi pestro pomaľovanými stenami. Rodina a sluhovia stáli okolo, nebol mŕtvy, ale tiež sa nedalo hovoriť, že je živý. Spásny kvet z rašeliniska v krajoch na severe, ktorý mala nájsť a utrhnúť tá, ktorá ho najvrúcnejšie ľúbila, dosiaľ mu nebol donesený. Jeho mladej krásnej dcéry, ktorá v perí labuťom letela cez moria a zeme ďaleko na sever, nebolo súdené, aby sa vrátila.

„Je mŕtva, zmizla!“ oznamovali obe vrátiťšie sa labutie panny. Vymysleli si celú poviedku tohoto obsahu: „Keď sme všetky tri vysoko vo vzduchu plávali, uvidel nás horár a strelil po nás šípom. Zasiahol našu mladú priateľku, a zvolna, spievajúc pieseň na rozlúčku, klesala ako umierajúca labuť doprostred lesného jazera. Tam na brehu sme ju pochovali pod smútočnou brezou. Avšak pomstili sme sa; pod krídla lastovičky, ktorá pod horárovou strechou hniezdo stavala, priviazali sme oheň; strecha sa zapálila a dom vzplanul v plameňoch, v ktorých sa rozpadol a ktoré cez jazero až k smútočnej breze žiarili. Tam odpočíva v prach a popol premenená; nikdy už sa nevráti do Egypta!“

Pri tom obidve plakali a starý bocian, ktorý túto poviedku spolu počúval, klopal zobákom, až sa to rozliehalo.

„Lož a výmysel!“ povedal. „Mal by som tisíc chutí prekat' im prsia zobákom!“

„A zlomiť si ho pri tom!“ odpovedala jeho žena. „Potom by si bol veľmi roztomilý! Najprv myslí na seba a na svoju rodinu; po všetkom ostatnom je ti nič!“

„Zajtra sa predsa len posadím na kraj otvorenej veže, až sa všetci mudrci a učenci zhromaždia k porade o stave chorého, snáď sa tým spôsobom predsa akosi dozvedia pravdu.“ A učenci a mudrci sa zišli a mnoho hovorili, veľmi mnoho, obsérne a kvetnato, že sa v tom ani bocian vyznať nemohol — a pre chorého alebo pre dcéru jeho v divej barine z toho skutočne nič nevykvitlo, ale predsa to i čo si môžeme počuť, veď často sme nútení počúvať veci nepravdivé alebo nepríjemné.

Ale najdôležitejšie bude vypočuť si a dozvedieť sa, čo predchádzalo, potom poviedke lepšie porozumieme, aspoň tak dobre, ako starý bocian.

„Láska plodí a udržiava život, najvyššia láska plodí najvyšší život! Len láskou môže byť život zachránený!“ bolo rečené a učenci tvrdili, že je to povedané veľmi múdro a dobre.

„To je krásna myšlienka!“ vyjadril sa hneď starý bocian.

„Ja jej dobre nerozumiem!“ odpovedala jeho žena. Ale tým nie som vinná ja, ale tá myšlienka. Ale ináč je mi to cele ľahostajné, ja mám iné veci na starosti!“

Potom zostavili učenci hlbokomyseľné odôvodnenie o podstate lásky. Je vraj rozdiel medzi láskou, ktorú k sebe pociťujú snúbenci, a láskou, ktorá viaže rodičov s deťmi, alebo láskou, ktorá v kališteku kvetnom budí túžbu, obracať sa po svetle slnečnom — to bolo všetko tak obsérne a učene rozobrané, že to starý bocian d'alej nemohol sledovať, tým menej to po nich opakovať. Bol následkom toho celý trdnomyseľný, privrel napolo oči a celý budúci deň stál na jednej nohe. Ťažko niesol následky svojej nevzdelanosti.

Ale jednej veci starý bocian predsa porozumel, lebo počul už sa o tom vyjadriť i najobyčajnejších meštiakov, i najvznešenejších ľudí, že pre tisíce lodí a tiež pre celú ríšu je veľkým nešťastím, že ten muž je chorý a nemôže sa uzdraviť. Bolo by to vraj šťastím a požehnaním, keby zase nadobudol svojho zdravia. „Ale kde rastie kvet, ktorý mu vráti zdravie?“ Po tom sa všetci pýtali, pýtali sa učených spisov, žiarivých hviezd, vetrov a dažďa, pýtali sa všetkými možnými spôsobmi, ktoré si bolo možné vymyslieť, a konečne mudrci a učenci, ako bolo rečené, sa dobádali, že „láska plodí a udržiava život, život otcov“ a tým povedali viac, než sami rozumeli. Potom opakovali a napísali na recept: „Láska plodí a udržiava život“, ale ako sa podľa toho receptu liek varí, to nevedeli. Konečne sa zhodli na tom, že tu musí pomôcť princezná, ktorá otca svojho celým srdcom a celou dušou ľúbila. Konečne vynali i prostriedok, ktorým toho možno dosiahnuť; a od tej doby uplynulo teraz už viac než rok a deň. Bolo rozhodnuté, aby pri úplnku, keď zájde mesiac, odobrala sa ku sfinge na okraji púšti, tam aby odhrabala piesok pred dverami a podstavcami a aby prešla dlhou chodbou, ktorá viedla stredom tej veľkej pyramídy, v ktorej odpočíval jeden z premocných kráľov šerého dávnehoku, obklopený skvelosťou a nádherou. Tam mala oprieť svoju hlavu o mŕtvolu, načo jej malo byť zjavené, ako by otec mohol dôjsť života a spásy.

To všetko vykonala a vo sne sa dozvedela, že z hlbkej rašeliny a slatiny d'aleko na severe — a miesto bolo cele presne udané — musí doniesť domov kvet lotosový, ktorý by v hĺbke vodnej jej prstov sa dotkol. Tento kvet že chorému otcovi vráti zdravie.

Preto letela v labuťom rúchu k divej barine. Hľa, to všetko vedeli bocian a jeho žena, a my to teraz vieme tiež lepšie, než sme to pred tým vedeli. Vieme, že kráľ Vodník ju k sebe stiahol, vieme, že doma ju považovali za zmiznutú a mŕtvu. Len najmúdrejší z mudrcov povedal ešte ako bocianica: „Však ona sa ešte zachráni!“ a na to chceli čakať, lebo nevedeli nič lepšieho. „Myslím, že obidvom zlým princeznám ulúpim ich labutie šaty!“ povedal bocian. „Potom nebudú môcť k divej barine, vyparatiť tam zase nejaké nešťastie. A labutie šaty im schovám, až sa nájde potom, čo s nimi!“

„A kde by si ich chcel schovať?“ pýtala sa bociana jeho žena.

„V našom hniezde pri barine!“ povedal on. „My a naše deti môžeme sa pri prenášaní navzájom podporovať, a keby nám boli na obťaž, nuž, potom je na ceste dosť miest, kde ich možno skryť. Jedno pierko labutie im síce stačí, ale dve sú lepšie. Na cesty v severných zemiach je dobre vždy sa dobre zaopatriť!“

„Ale vďaka sa za to nadočkáš!“ povedala jeho žena, „ale rob ako chceš, veď si pánom! Ja len pri liahnutí smiem tiež do veci hovoriť!“

*

V zemianskom zámku, kam bociany na jar tiahli, zatiaľ dali malému dievčatku meno. Nazvali ho Helga, ale pre povahu, akú táto krásna dievčenská bytosť javila, bolo toto meno príliš jemné. Od mesiaca k mesiacu vyvíjalo sa to dieťa tak, ako iné deti po rokoch, a za niekoľko rokov, v ktorých bociany pravidelne svoje cesty konali, na

jaseň k Nílu a na jar k divej barine, stala sa z malého dieťaťa veľká dievka, a než sa kto nazdal, rozkvitla v rozkošnú pannu šestnástich rokov. Ale skvostný zovňajšok skrýval tvrdé a horké jadro; dievča malo vždy divšiu povahu o mnoho divšiu, než v tých dávnych dobách, kde bolo vídané.

Bolo jej rozkošou ponoriť svoje biele ruky do vrelej krvi koní obetných, divo rozhrýzla hrdlo čierneho obetného kohúta a svojmu pestúnovi hovorievala vážne:

„Keby prišiel tvoj nepriateľ a keby ovinul lano okolo hlavíc na podstrešných brvnách na predku nášho domu a vydvihol by strechu práve nad komorou, kde ty by si spal, ja by ťa nezobudila, i keby som mohla. Ja by som to nepočula, tak mi ešte vrie krv v hlave okolo ucha, na ktoré si mi pred rokmi dal zaucho! Ach, ja mám dobrú pamäť!“

Ale zemän neveril jej slovám, bol ako všetci, omámený jej krásou a tiež nevedel, že sa mladá Helga denne telesne i povahové mení. Bez sedla jazdila ani zrastená s koňom, ktorý uháňal najprudším letom, a nezoskočila ani v najväčšom nebezpečenstve. Často sa vrhala, úplne oblečená, so skalnej steny do silného príboja v morskom zálive a plávala zemänovi v ústrety, keď sa v člunku blížil k pevnej zemi. Zo svojich krásnych, dlhých vlasov odstrihla si najdlhšie vlasy a uplietla si z nej tetivu do kuše (samostrieľu).

„Sám sebe človek najlepšie poslúži!“ povedala.

Zemianka, podľa mravu svojej doby, bola pevnej vôle a silnej povahy, ale vedľa svojej dcéry bola len miernou, úzkostlivou ženou. Vedť tiež vedela, že strašlivé to dieťa podlieha kúzlu.

Keď matka stála na hradbách, alebo vyšla na dvor, bola Helga často zachvátená túžbou posadiť sa na kraj studne; potom bila rukami i nohami okolo seba a konečne sa vrhla do úzkeho hlbokého otvoru v studni. Tam podľa svojej žabej povahy sa potopila a potom zase vystúpila hore, celá premoknutá, do siene, kde listie, ktorým dlážka bola posypaná, mokrým prúdom všetko zaplavila.

Jedno puto však Helgu predsa zdržiavalo, a to súmrak; tu zatíchla, stávala sa zádumčivou, dala na seba zavolať a sa viesť. Potom tiež ju cele iná povaha tiahla k matke, a keď slnko zapadlo a vnútorná i vonkajšia premena sa s ňou stala, sedela ticho, smutne, v žabej podobe; jej telo bolo prirodzene značne väčšie, než obyčajné žaby mávajú, ale práve táto okolnosť zvyšovala jej škaredosť. Vyzerala ako hnusná trpaslička so žabou hlavou a kožkami medzi prstami, čosi nevýslovne smutného jej tkvelo v očiach, keď sa pozerala, len bezzvukým škrkotaním sa niekedy ozvala, práve ako dieťa, keď zavzlyká zo sna. Potom ju brala zemianka na lono, zabudla na jej odpornú podobu, videla len smutné jej oči a hovorievala často:

„Skoro by som si žiadala, aby si vždy zostala len nemá žabka. Keď žiaríš dievčenskou krásou, máš hrozné oči.“

A písala runy, zažehnávajúce čary a kúzla a hádzala ich na úbohého tvora, lež zlepšenie sa nedostavilo.

„Je k neuvereniu, že bývala tak malá, že sa zmestila do lekna!“ povedal raz starý bocian; teraz je skutočným človekom a akoby z oka vypadla svojej egyptskej mamičke. Tú sme už nikdy potom nevideli! Nezachránila sa, ako ste sa domnievali, ty a ten mudrc. Rok čo rok lietam križom krážom nad divou barinou, ale nikdy nedala o sebe vedieť žiadnym znakom. Hej, priznám sa ti, že v tých rokoch, kedy som tu býval niekoľko dní pred tebou, aby som naše hniezdo upravil, a to i ono dal do poriadku, vždy som tu obletoval celú noc, ako by som bol sovou alebo netopierom, a to vždy nad šírou vodou, ale vždy bez výsledku. Až dosiaľ ležia tu tiež obidve labutie rúcha ešte vždy netrebné, ako sme ich s mladými sem od Nílu dovliekli; bolo to dosť obťažné, potrebovali sme k tomu tri celé cesty. Teraz už roky a roky odpočívajú na dne nášho hniezda, a keby raz na nešťastie horelo, a stalo sa, že by kamenný dom vyhorel, potom bude po rúchach!“

„A naše dobré hniezdo znivočené!“ povedala bocianova. „Na to ani tak nemyslíš, ako na perové rúcha princezien z barín. Najlepšie keby si šiel rovno k nej a zostal s ňou. K svojej vlastnej rodine si zlý otec, to som ti už povedala hneď vtedy, keď som prvý raz na vajciach sedela. Len aby to divé dievča zemianske nám alebo našim deťom krídlo šípom nezlomilo! Vedť ona nevie, čo robí. My sme v dome predsa dlhšie než ona, to by jej mohlo napadnúť! My nezabúdame nikdy na svoju povinnosť, my dávame ročne svoje dávky, jedno pero, jedno vajce a jedno mláďa, ako sa sluší a patrí. Myslíš, že si trúfam dolu, ako drier, keď ona je vonku — alebo ako to môžem robiť v Egypte, kde som medzi ľuďmi len napolo tak medzi svojimi, a do hrncov a do mís sa pozerám, bez toho, aby sa mi čo i najmenšie stalo? Nie, tu sedím hore a len sa s ňou hnevám — s tou zemianskou dievčinou naničhodnou! A s tebou tiež mám len samý hnev. Ty si ju kľudne mohol vtedy nechať v leknách a bolo by po nej.“

„Ty si o veľa ctihodnejšia, než tvoja reč,“ povedal starý bocian — „poznám ťa lepšie, než ty sama sa poznáš!“

Potom si poskočil, dvakrát zamával ťažko krídlami, natiahol nohy a letel alebo skôr plával ďalej bez toho, aby len krídlom pohol. Keď bol na hodný kus cesty, mocne ešte raz rozťahol krídla, slnko ožarovalo jeho biele perie a hlava a krk natáhovali sa napred! Silu a vzlet bolo treba obdivovať súčasne.

„On je predsa zo všetkých najkrajší!“ pomyslela si jeho žena, „ale jemu to nepoviem!“

*

Skoršie, tentokrát už v dobe žatvy, vrátil sa zemän domov s korist'ou a zajatými. Medzi týmito bol mladý, kresťanský kňaz, jeden z mužov, ktorí prenasledovali starých pohanských bohov nordických zemí. Často sa poslednou dobou, tak vo veľkej sieni, ako v komore žien, hovorievalo o novej viere, ktorá sa vo všetkých krajinách južných rozšírila, ba, svätým Cyrilom a Metodom a Vojtechom i na sever prenikala. I malá Helga počula už o viere v bieleho Krista, ktorý z lásky k ľuďom sa obetoval, aby ich spasil, šlo jej to, ako sa hovorí,

jedným uchom tam a druhým von. Pre slovo „láska“ zdala sa mať cit len vtedy, keď sa v uzavretej komôrke v biednu žabu premenila. Ale zemianka načúvala a bola správami a rozprávkami o synovi pravého Boha podivne dojatá.

Mužovia, ktorí sa z výpravy vrátili, rozprávali o skvostných chrámoch z otesaných, drahých kameňov, zbudovaných ku cti tomu, ktorého zákonom bola láska. Priniesli domov niekoľko ťažkých, zlatých nádob, umelecké práce, z rýdzeho zlata, z ktorých prúdila zvláštna korenistá vôňa. Boli to kadidelnice, ktorými kresťanskí kňazi mávajú pred oltármi, na ktorých nikdy krv neprýštila, ale kde chlieb a víno posvätením sa zmenili v Jeho telo a krv, ktorú obetoval za nezrodené pokolenie.

V hlbokom, kamennom sklepení pod zámkom bol uväznený mladý zajatý kňaz kresťanský, na rukách i nohách sputnaný lykovými povrazmi. Bol krásny, veľmi krásny a zemianka bola dojatá jeho biedou, ale mladá Helga chcela, aby mu bol pod kolenami pretiahnutý povraz a aby bol priviazaný k chvostom divých, zjašených volov.

„Potom by som pustila psov, hej, cez bariny a slatinu von na pastviny. To by bol veselý pohľad a ešte veselší, keby som ho na tej púti sprevádzala.“

Ale zemian nechcel, aby zahynul touto smrťou, ale mal nazajtra ako kacír a odporca veľkých bohov na obetnom kameni v háji byť obetovaný; bolo to prvý raz, čo tam mal byť obetovaný človek.

Mladá Helga prosila o dovoľenie, aby obrazy bohov a ľud smela pokropiť jeho krvou. Brúsila svoj blýskavý nôž a keď jeden z veľkých divých psov, ktorých na dvore veľké množstvo bolo, jej cez nohu preskočil, vrazila mu ho do boka. „To len tak na skúšku!“ povedala. Zemianka pozrela smutno na divé, zlomyselné dievča a keď nastala noc a dievka sa dušou i telom zmenila, rozprávala jej vreľými slovami strasť svojej zarmútenej duše.

Hnusná žaba v začarovanom tele stála pred ňou a upierala na ňu svoje hnedé, smutné oči, načúvala a zdalo sa, že ľudským rozumom chápe jej slová.

„Nikdy, ani svojmu mužovi nezmienila som sa ani slovom o tom, čím teraz dvojnásobne trpím! povedala zemianka. „V srdci mojom sídli k vôli tebe viac horkosti, než sama som sa domnievala. Láska matkina je veľká, ale tvoje srdce je a bolo láske vždy neprístupné. Srdce tvoje je chladné a bahnom zanesené! Ako si sa vlastne dostala do môjho domu?“

Vtedy prebehlo nepekným tvorom podivné chvenie, ako by tie slová sa dotýkali neviditeľnej pásky medzi telom a dušou; veľké slzy vstúpili jej do očí.

„Tiež tebe nastanú raz smutné, zlé časy!“ povedala zemianka; „a tiež mne sa stanú strašnými! — Hej, lepšie by bolo bývalo, keby si ako dieťa bolo vyhodené na cestu a chlad nočný by ťa bol k smrti ukolembal!“ A zemianka plakala horké slzy a rozhnevaná a zarmútená zašla za koženú oponu, ktorá s povale splyvala a izbu delila.

Zarmútená žaba sedela osamelá, samojediná v kútiku; bola nemá, ale za chvíľu unikol jej vzdych, do poly pridusený. Znelo to, ako by hlbokým žiaľom nový život v kútiku srdca sa rodil. Škaredé zviera postúpilo na krok napred, načúvalo, postúpilo zase o krok a teraz neobratnými rukami uchopilo dvere. Potom vzalo horiacu lampu, postavenú v prednej izbe; bolo to, ako by mu železná vôľa sily požičala. Vytiahlo železnú haspru padacích dverí a priplazilo sa k zajatcovi. Ten spal. Žaba sa ho dotkla svojou studenou, mokrou rukou a keď sa prebudil a hnusnú potvoru žabu pred sebou uvidel, zhrozil sa jej ako zlého videnia. Netvor vyňal nôž, prerezal okovy a kynul mu, aby ho nasledoval.

On vyzýval sväté mená, robil znamenia križa a keď postava zostala nezmenená, riekol:

„Blahoslavený, kto k poníženému sa znižuje, Pán zachráni ho v deň najhorší! — Kto si? Odkiaľ máš zovňajšok zvieratá, že si predsa plný skutkov milosrdenstva?“

Žaba mu kynula a viedla ho osamelou chodbou, krytou záclonami, až k stajni, kde mu označila koňa. Vyšvihol sa naň, avšak tiež ona naň vysadla, pred mím a pevne sa držala hrivy. Zajatec jej porozumel a rýchlym behom dali sa na cestu, ktorej by bol nikto nenašiel, do šírých pastvísk.

Zabudol na jej potvornú postavu, pociťoval len milosť a zľutovanie Pána, preukázané mu v tomto netvore, odriekaval nábožné modlitby a zanôtil svätú pieseň. V tom prešlo žabou chvenie; bolo to silou modlitby a mocou spevu, ktorá sa tu uplatňovala, alebo bol to chlad neďalekého rána? Čo asi pociťovala? Vztyčila sa vysoko, chcela zadržať koňa a zoskočiť, ale kresťanský kňaz ju držal všetkou silou, spieval hlasne pieseň, ničiacu všetky čary a kúzla, ktorými bola zakliata v potvornú postavu žaby, a kôň divšie hnal, nebo sa červenelo, prvý lúč prenikal oblakmi a jasným prúdom svetla bola premena, bola zase mladou krásavicou démonickéj, zlej povahy. Držal v náručí najkrajšiu mladú ženu a zdesil sa toho, zoskočil s koňa, zadržal ho, domnievajú sa, že nové, hubiace kúzlo jeho zraky oslňuje. Ale Helga tiež jedným skokom bola na zemi, krátka, detská suknička siahala jej len po kolená; z pasu vytiahla svoj ostrý nôž a vrhla sa na prevrapeného kňaza:

„Zabijem ťa!“ kričala, „zabijem ťa a ponorím ti nôž do tela! Si bledý ani smrť! Ty otrok, naničhodník!“

Vrhla sa naň, zápasili spolu v tuhom boji, ale kresťanovi ako by neznáma moc sily dodávala. Držal ju pevne, a starý dub, tesne pri jeho boku, bol mu podporou, objímajúc a zapletajúc jej nohy svojimi od zeme odlúčenými koreňmi. Hneď pri mieste, kde zápasili, vyvieral prameň; pokropil sviežou vodou jej tvár a prsia a prekrižoval ju kresťanským spôsobom, ale krstná voda nemá svojej sily tam, kde zároveň v srdci neprýšťa prameň viery.

A predsa i v tom bol silný; ba viac než mužná sila tkvelo v jeho čine proti bojujúcej zlej moci, ktorú tým súčasne premáhal. Ruky jej klesli a ona pozorovala zrakom, plným obdivu, a blednúc toho muža, ktorý sa jej zdal mocným čarodejníkom, silným v tajnom umení. Hlasne čítal ponuré, skazonosné runy, vzduchom robil

tajuplné znaky. Pred lesklou sekerou alebo pred ostrým nožom nebola by hnula ani obrvou, ale učinila tak, keď jej činil znamenie kríža na čele a prsiach. Sedela tu teraz ako krotký vták, s hlavou k prsiam sklonenou. Nežne hovoril on k nej o skutku lásky, ktorý tejto noci preň vykonala, keď k nemu prišla v potvornej podobe žaby, jeho putá uvoľnila a svetlu a životu ho vrátila. Tiež ona je sputaná, sputaná tvrdšími okovmi, než on, povedal, ale tiež ona, a to ním, má dôjsť svetla a života. Dovedie ju ku svätým otcom, tam medzi kresťanmi, v kresťanskom chráme bude kúzlo zmarené. Ale nedovezie ju tam pred sebou na koni, ani keby tam sedela kľudne a dobrovoľne.

„Za mnou na koni musíš sedieť, nie predo mnou! Tvoja čarovná krása vládne mocou, vyplývajúcou zo zla, bojím sa jej — a predsa v Kristu zvíťazím!“

Padol na kolená a zbožne a vrúcne sa modlil. Tým stala sa mlčanlivá príroda lesná ako by svätým chrámom, vtáci začali spievať, ako by tiež k novej obci veriacich prináležali a kvety voňali, ako by oltár a kadidlo chceli nahradiť. Hlasite zvestoval kňaz slová Písma:

„Svetlo s hŕy navštívilo nás, aby svítilo tým, ktož trvajú v temnotách a stínech smrti, aby nohu naši na cestu pokoja a míru dovedlo!“

A hovoril o túžbe všetkých tvorov, a medzi jeho rečou stál kôň, ktorý ich v divom lete sem bol doniesol, cele pokojne a hrabal v ratolestiach malín, tak že zrelé, šťavnaté ovocie malej Helge do rúk padalo a za občerstvenie sa ponúkalo.

Trpezlivo dala sa vysadiť koňovi na chrbát a sedela tam ako námesačná, neprebudená a predsa neblúdiaca. Kresťan zviazal dve ratolesti tak, že tvorili kríž, ktorý držal v ruke, a potom išli lesom, kde húšťavy neprestajne pribúdalo, kde cesta sa úžila a konečne cele prestala. Husté kry im uzavreli cestu; prameň sa nepremenil na tečúci potôčik, ale v stojatý, nebezpečný močiar, ktorý tiež museli obísť. Svieži vzduch prúdil silou a sviežosťou a nemejšia sila vychádzala z mieru plných slov, znejúcich vierou a láskou kresťanskou, plných najvrúcnejšej túžby, doviest' k svetlu a životu tú, ktorú už prvý dojem si bol podmanil.

Kvapka i kameň preráža, vlny morskej postupom času zaokrúhľia rozorvaný, hrotitý skalný útes, rosa milosti, ktorá túto po prvý raz na malú Helgu skanula, obmäkčovala, čo bolo tvrdým, zaokrúhľovala ostrie. Nebolo to hneď od počiatku zrejmé, ani sama si toho nebola vedomá; ani klíčiace semä v zemi toho netuší, keď vlhko ho osviežuje a slnko zahrieva, že v sebe skrýva rastlinu a kvet.

Ako spev matkin neznateľne v detskej mysli uviazne, tak že žvatlá prosté slová, bez toho, aby im porozumelo, až sa mu pozdejšie vždy jasnejšími stávajú, tak tiež tu slovo, moc Božská, pôsobilo k blahu všetkých, ktorí veria.

Ponáhľali sa z lesa, cez pastviská, zase pustými lesmi, až k večeru sa zrazili so zbojníkmi.

„Kde si ukradol túto peknú panenku?“ zavolali, zadržali koňa a strhli oboch jazdcov, lebo ich bolo veľmi mnoho. Kňaz nemal inej zbrane okrem noža, ktorý vzal malej Helge a chrabro sa ním oháňal. Jeden zo zbojníkov napriahol naň sekeru ale mladý kresťan šťastne uhol, síce by bol býval zasiahnutý, za to však ostrie sekery hlboko vniklo v hrdlo koňa, tak že krv vytryskla a zviera sa zvalilo na zem. V tom okamžiku Helga, ako by z hlbokých dúm sa bola prebudila, sa vzchopila a vrhla sa na stonajúce zviera. Kresťanský kňaz postavil sa na ochranu pred ňu, aby ju chránil, ale jeden zo zbojníkov rozohnal sa proti nemu ťažkým železom, tak že mu čelo roztrieštil, až krv a mozog kol do kola striekali; mŕtvy klesol kňaz na zem.

Zbojníci uchytli Helgu za biele ruky; v tej chvíli zašlo slnko, posledný lúč zhasol a ona sa premenila na hnusnú žabu. Po tvári sa rozšľabali bielo zelené ústa, ruky stenkli a pokryli sa slizkým hlienom, a široké ruky s plávacimi blanami roztvorili sa ako vejáre! — tu ju zbojníci naľakano pustili; stála v ich strede ako potvorný netvor, poskočila žabím spôsobom do výšky, vyššie než sama dosahovala, a zmizla v húšťave. Tu poznali zbojníci, že je tu čo robiť s tajnými kúzľami a nedobrymi čarami a zdesene utekali s hrozného miesta.

*

Mesiace vyšiel, rozlieval jas a žiaru a z húšťavy vyliezla malá Helga v podobe žaby. Prihopkala k mŕtvole kresťanského kňaza a k svojmu zabitému koňovi a pozorovala ich očami, ktoré sa zdali plné slz. Žabia hlava vydávala podivné škreky, ako keď sa dieťa dá do plaču. Vrhala sa hneď na toho, hneď na onoho, prinášala vodu v svojej ruke, ktorá blanami bola zväčšená a prehĺbená a polievala ich. Boli mŕtvi a zostali mŕtvi! To poznala! Skoro môže prísť divá zver a roztrhať ich telá; nie, to sa nesmie stať! Preto vyhrabala jamu do zeme, hlbokú ako len mohla, chtiac im upraviť hrob, ale na kopanie mohla použiť len silného konára a svojich rúk; ale pri tom blany medzi prstami tak napínali, až sa trhali a krv z nich tiekla. Pochopila, že sa jej táto práca nepodarí. Preto priniesla vodu, umyla mŕtvolu tvár, pokryla ju sviežim lístím, privliekla veľké ratolesti, poskladala ich na ňu a nasýpala medzi ratolesti listy. Potom brala najťažšie kamene, ktoré našla, kládla ich na mŕtve telá a medzery pouppchávala machom. Potom zdala sa jej mohla dosť silná a chránená — ale medzi touto prácou prešla noc, slnko vyšlo — a malá Helga stála tu v svojej kráse, so skrvavenými rukami a prvý raz so slzami v ružových, panenských lícach.

Pri premene sa jej zdalo, ako by v nej dve povahy spolu o nadvládu zápasili; chvela sa, obzerala sa, ako by sa prebúdzala z ťažkého sna, bežala k štíhlemu buku, hľadájúc predsa nejakú oporu, a potom, v okamihu vyliezla ani mačka do vrcholku stromu a pevne sa tam držala. Sedela tam ako vyplašená veverička, sedela tam celý deň v hlbokoj osamelosti lesnej, kde bolo ticho a mŕtvo! — Mŕtvo! — Hľa, tu leteli dva motýle, v hre alebo škriepke;

tam sa dvíhalo niekoľko mravenísk, každé obývané niekoľkými tisícmi pracovitých tvorov, sem i tam sa hemžiacich. Vo vzduchu tancovalo nespočetné množstvo komárov, roj za rojom; húfy bzučiacich múch sa tam hnali, — ináč bolo ticho, mŕtvo kol do kola, mŕtvo, ako si to len možno pod týmto slovom predstaviť. Nikto si nevšímal malej Helgy, vyjmúc d'atľov, ktorí poletovali okolo vrchovca stromu, na ktorom sedela; v smeľej zvedavosti poskakovali po konároch až k nej. Pohľad z jej očí ich zaháňal, ale oni tým neboli o nej poučení a ona tiež nie o sebe.

Keď večer sa blížil a slnko zapadať začalo, nabádala ju premena k novému pohybu. Skoro mimovoľne sa zviezla po kmeni a keď posledný lúč slnečný zhasol, sedela tu v otupnej podobe žaby, s roztrhanými blanami na rukách, ale oči žiarili teraz krásou, akej v nich nikdy pred tým, ani keď bola dievčaťom, nebolo. Najmiernejšie, zbožné oči dievčaťa žiarili za žabacou náličnicou; svedčili o jej hlbokej duši, o ľudskom srdci. Vedľa nanesenej mohyly ležal ešte kríž, vyrobený z konárov, posledná práca toho, ktorý bol teraz mŕtvy a odišiel na iný svet. Mladá Helga ho podvihla, poddávajúc sa náhlejšie myšlienke, zasadila ho medzi kamene nad ním a zabíjajúcim koňom. Pri tej bôľnej spomienke zaliali sa jej oči slzami a so srdcom takto dojatým ryla to isté znamenie kol do kola hrobu do zeme, najskvostnejšie ohradenie, aké si len pomyslieť možno — — — a v tom, keď oboma rukami znamenie kríža vyrývala, spadli z nej blany ako roztrhané rukavice, a keď sa potom v prameni myla a plná obdivu uvidela svoje biele, jemné ruky, urobila zase znamenie kríža medzi sebou a mŕtvym vo vzduchu. A tu zachveli sa jej pery, pohlol sa jej jazyk, a z jej úst ozvalo sa meno, ktoré najčastejšie sa ozývalo z modlitieb a piesní kňazových. I vyslovila meno: „Ježiš Kristus!“

V tom spadla s nej žabia pokrývka, bola zase mladá krásavica — ale hlava jej mdlo sa klonila, jej údom bolo treba odpočinku — zaspala.

Avšak jej spánok bol len krátky; okolo polnoci sa prebudila; pred ňou stál zabíjajúci kôň, zase plný života a skvelý; z jeho očí a poranenej šije vychádzal podivuhodný lesk. Vedľa neho zjavil sa zabíjajúci kresťanský kňaz. V jeho veľkých, mieru plných očiach, bolo toľko vážnosti, zvestovali súd tak spravodlivý, pohľad jeho bol tak prenikavý, že podivuhodné svetlo prežiarilo i najvnútornejšie záhyby v srdci premenenej dievky. Malá Helga sa chvela a spomienky prebudili sa takou silou, ako len v deň súdny sa prejaviť môžu. Všetko, čo jej kedy bolo dobrého preukázané, každé milé slovo, ktoré k nej bolo prehovorené, všetko zrazu ožilo pred ňou. Poznala, že to bola láska, ktorá ju zachraňovala v dňoch skúšky, v ktorých žijeme a konáme my, výhonky duše i bahna. Poznala, že sledovala len pudy svojich dojmov a sama zo seba že nič neurobila. Všetko, čo jej bolo dané, všetko bolo len vyšším riadením. Sklonila sa hlboko, pokorne, plná studu pred tým, ktorý v každom kútiku jej srdca mohol čítať; a v tomže okamžiku pocítila tiež iskru plameňa svätého ducha.

„Dcéra bahna!“ riekol kresťanský kňaz, „z bahna a zeme si vzišla — zo zeme sa máš zase vzniesť. Lúč slnečný, ktorý v tebe utkvel, pamätlivý svojej podstaty, vráti sa k svojmu prazdroju, lúč nie zo slnca, ale z Boha! Žiadna duša nesmie prísť na zmar, ale cesta životom je dlhá, je to útek života do večnosti. — Prichádzam zo zeme mŕtvych, (tiež ty prídeš raz hlbokými údoliami na svetlé výšiny hôr, kde býva milosť a dokonalosť. Nepovediem ťa ku krstu cirkevnému, najprv je ti treba rozbiť vodný štít nad hlbokým dnom bariny, vyrvať živý koreň svojej bytnosti, preukazovať skutky lásky, a potom len smie nasledovať posvätenie.“

A vysadil ju na koňa a podal jej zlatú kadidelnicu, podobnú onej, ktorú už videla v zemianskom dvorci. Prúdila z nej silná, sladká vôňa. Otvorená rana na čele mŕtveho žiarila ako skvejúci sa diadém, z hrobu vzal kríž, vydvihol ho do výšky a potom uháňali vzduchom, cez hučiaci les, cez mohyly, v ktorých rekovia boli pochovaní a kde v noci na svojich koňoch sedeli. Mocné postavy sa týčili, vyrazili a zastavovali sa na vrcholoch svojich mohutných mohýl. Zlatá páska na ich čele žiarila vo svite mesačnom, ich plášte viali vzduchom. Jašter, strežúci poklady, dvíhal hlavu a díval sa za nimi. Škriatkovia dívali sa z výšiny a zo štrbín, všade prebleskovali červené, modré a zelené svetielka, ktoré škriatkovia v rukách niesli; veselé to hemženie podobalo sa iskrám v popole dohárajúceho papiera.

Cez lesy a pastviská, potoky a močiare leteli až hore k divej barine; nad tou krúžili neprestajne vo veľkých kruhoch. Kresťanský kňaz vysoko dvíhal kríž, žiariaci do ďaleka zlatým leskom a s jeho pier splývali omšové spevy. Malá Helga spievala s ním, ako keď malé decko prízvukuje spevu matkinmu. Kývala kadidelnicou, z ktorej vychádzala vôňa oltárna, tak silná a divotvorná, že trstiny a šašiny rozkvitali. Všetky výhonky vyrážali z hlbín, všetko, čo žilo, sa vztyčovalo, sieť lekien rozprestrela sa ani koberec, kvetmi popretkávaný, a na ňom odpočívala spiaca žena, mladá a krásna. Malá Helga sa domnievala, že vidí samú seba, svoj odlesk v kľudnej hladine. Videla to svoju matku, manželku kráľa Vodníka, princeznú z brehov Nílskych.

Mŕtvy kňaz kresťanský rozkázal spiacej vysadnúť na koňa, ale tento klesal pod tou ťarchou, ako by jeho telo bolo rubášom, vetrom vlajúcim; avšak znamenie kríža posilnilo vzdušný prelud a všetci traja išli, až dosiahli pevnej zeme.

V tom zakikírkal kohút na zemianskom dvorci a zjavy sa rozplynuli v hmlu, ale matka s dcérou stály proti sebe.

„Vidím to samu seba v hlbínach vodných?“ riekla matka.

„Vidím to samu seba v žiarivom štíte?“ zvolala dcéra živo a priblížili sa k sebe, ruku k ruke, prse na prse. Najsilnejšie bilo srdce matkino a ona mu porozumela.

„Moje dieťa! Kvet srdca môjho! Kvet lotosový z hlbín vodných!“

A objala svoje dieťa a plakala; slzy boli krstom lásky malej Helgy.

„V rúchu labuťom došla som sem a zhodila som ho!“ rozprávala matka, „knísavou, močiarovitou pôdou klesala som hlboko do bahna rašeliniska, ktoré ma svojimi stenami obklopovalo, ale skoro som pocítila sviežejší prúd; akási sila tiahla ma hlbšie a hlbšie. Viečka moje zavreli sa čudnou ospanlivosťou, zaspala som a snívala. Zdalo sa mi, že ležím zase v egyptskej pyramíde, ale predtým mnou že dosiaľ stojí kývajúci sa kmeň jelše, ktorý plával na povrchu bariny. Pozorovala som medzery v kôre, ktoré svietili všemožnými farbami a utvárali sa v mohutné hieroglyfy. Črty, na ktorých moje oko spočinulo, predstavovali schránku múmie. Táto sa rozpukla a vystúpil z nej tisícročný kráľ, múmia, čierna ani smola, lesklá, ako slimák lesný, alebo masťná, čierna rašelina; nevedela som, či to je kráľ Vodník alebo múmia z pyramídy. Objal ma svojimi rukami a mne bolo, ako by som mala zomrieť. Život som ucítila len zase tým, keď sa na mojich prsiach prebudilo zvláštne teplo a malé vtáča tam bilo krídlami, štebotalo a spievalo. Odletelo od mojich prs hore k tmnému, tmavému klenutiu, ale bolo ku mne pripnuté dlhým, zeleným putom. Počula som a chápala som slová jeho túžby: Sloboda! Voľnosť! K otcovi! — Pri tom som si spomenula na svojho otca v slnečnej rodnej zemi, na môj život, na moju lásku! I uvoľnila som puto a nechala som vtáča odletieť — domov k otcovi. Od tej doby sa mi nikdy nič nesnívalo, spala som dlhým, ťažkým spánkom, až do tohoto okamihu, kedy zvuky a vôňa ma povzniesli a vyslobodili!“

Kde bolo teraz zelené puto, ktoré srdce matkino s krídlami vtáka viazalo, kde ležalo pohodené a zabudnuté? Len bocian ho videl; bol to onen zelený výhonok, stuhou tou bola žiarivá kvetina, kolíska dieťaťa, ktoré teraz dorástlo v úplnú krásu, a zase na matkinom srdci odpočívalo.

A keď tu stály, ruku v ruke, obletoval ich starý bocian, vrátil sa potom do hniezda, priniesol labutie rúcha v ňom po roky ukryté a každej žene jedno predložil. Perové rúcha pevne sa privinuli na ich telá, tak že skoro dvihli od zeme dve veľké labuti.

„Teraz sa spolu poradíme!“ povedal starý bocian; „teraz sa predsa navzájom dorozumieme, hoci nám každému ináč zobák narástol. Veľmi dobre sa to hodí, že ste prišli práve dnes v noci; zajtra sme s matkou a deťmi už preč! Letíme na juh! Len si ma dobre obzrite! Ved' ja som váš starý priateľ z nílkeho pobrežia a naša matka tiež, hoci jej zobák vždy nejde podľa toho, čo si myslí. Ona bola vždy presvedčená, že sa princezná zachráni! Ja som so svojimi deťmi privliekol tieto labutie rúcha sem na sever až od Nílu! Veru, že mám radosť, a aké je to šťastie, že sme ešte tu! Akonáhle sa rozbreskne, potiahneme odtiaľ. Veľká spoločnosť bocianov! My poletíme najprv, vy letíte vždy pekne za nami a tak nemôžete pohlúdiť. Ja sám so svojimi deťmi dám na vás ešte zvláštny pozor!“

„A lotosový kvet, ktorý som mala doniesť,“ povedala egyptská princezná, „poletí v labuťom rúchu vedľa mňa, kvet srdca môjho je so mnou, tak som vyplnila svoju úlohu. Domov, domov!“

Ale Helga vyhlásila, že nemôže tieto krajiny opustiť, bez toho, aby ešte raz nevidela svojej pestúňky, milujúcej zemianky. Každá krásna spomienka, každé milé slovo, každá slza, preliata pestúňkou — všetko to stálo zrazu pred dušou Helginou, a bolo jej v tom okamihu, ako by túto svoju matku najviac ľúbila.

„Hej, musíme k zemianskemu zámku!“ povedal starý bocian, „tam nás čaká matka s deťmi! Tie budú hľadiť a klapať zobákom! Matka tá síce mnoho rečí nenarobí, odbúda všetko krátko a dobre, ale myslí to lepšie, než dá najavo. Ja hneď trochu zaklopem zobákom, aby vedeli, že ideme!“

Potom zaklopal starý bocian mocne zobákom a odletel s labuťami k zámku zemianskemu.

Tam boli ešte všetci pohrúžení v spánok, len neskoro v noci zemianka zaspala. Trpela úzkosťou pre malú Helgu, ktorá teraz tri dni bola preč s kresťanským kňazom. Iste mu ona dopomohla k úteku, lebo jej kôň bol tiež zo stajne preč. Akou mocou to asi všetko bolo spôsobené! Zemianka spomínala na zázraky, ktoré podľa povestí konal Kristus a tí, ktorí v neho verili a ho nasledovali.

Jej myslenie javilo sa vo sne obrazne. Pripadalo jej, že sedí, bdejúc a rozmyšľajúc, na posteli, a vonku že vládne nad krajom temnota. Nastala búrka, počula príboj morský na západe i na východe, od mora severného i od južných končín.

Obrovský had, ktorý zem v hĺbke morskej obomykal, krčovitě sa šklbal a metal. Blížil sa súmrak bohov, Raganrok — tak menovali pohania súdny deň, kedy zahynie všetko, i sami bohovia. Rohy zvučali a po dúhe jazdili bohatieri, obrnení oceľou, do posledného boja, pred nimi leteli okridlené bojovníčky a rad bol uzavretý postavami mŕtvych bohatierov. — Vzduch svietil severnou žiarou, ale temnota zvíťazila. Bol to okamžik strašlivý.

A tesne vedľa ustrašenej zemianky sedela na zemi malá Helga v potvornej podobe žabacej, tiež ona sa chvela a túlila sa k svojej pestúňke, ktorá ju vzala na lono a láskyplne ju objímala, hoci žabacia jej podoba bola odpudzujúca. Vzduch sa chvel nárazmi mečov a ranami kópí, svišťal šípami, ktoré sa rozliehali ako príval hrozného ľadovca. Nastala hodina, kedy nebo i zem sa pomínú, hviezdy zapadnú, kedy všetko zhorí. Ale vedela tiež, že vznikne nová zem a nové nebo, že obilie sa bude vlniť tam, kde sa teraz more po neúrodnej piesčine valí, vedela, že zavládne neznámy dosiaľ Boh, jemný, dobrý a milostivý, ktorý ľudstvo k sebe podvihne a ho ochráni.

Prišiel ten Boh, zemianka ho uvidela, poznala jeho tvár, bol to zajatý kresťanský kňaz.

„Kristus!“ zavolať hlasne, a pri vyslovení toho mena vtisla bozk na čelo otupnej žaby. V tom spadla žabacia koža a malá Helga stála tu v plnej kráske, nežná, ako nikdy pred tým, so žiarivým zrakom. Pobožkala ruky pestúňke, žehnala jej za všetku starostlivosť a lásku, ktorú jej preukazovala v dňoch biedy a skúšky; ďakovala

jej za zmýšľanie, ktoré v nej vypestovala a v nej prebudila, d'akovala jej za vyslovenie mena, ktoré opakovala: Kristus! Potom podvihla sa malá Helga v mocnej postave labutej, velebne rozpála svoje krídla a šumiac odletela, ako keď zástup ťažných vtákov svoju cestu nastupuje.

Zemianka sa pri tom prebudila a zvonku dorážalo k nej ešte to isté šumenie perutí. Bolo to, ako vedela, v dobe, kedy bociany odlietajú; odtiaľ asi pochádzali tie zvuky. Chcela ich ešte raz pred ich cestou uvidieť a dať im s bohom. Vstala, vystúpila na parkan a uvidela na hrebeni susednej strechy bociana, a tiež všade okolo dvorca, na stromoch pri zámku, a všade dookola poletovali bociany vo veľkých oblúkoch, ale práve na okraji studne, kde malá Helga tak často sedávala a ju svojou divosťou desila, sedeli teraz dve labuti a dívali sa na ňu múdrymi očami. Tu si spomenula na svoj sen, ktorý ešte tak živo jej tkvel v mysli, ako by to bola skutočnosť. Spomenula si na malú Helgu v labutej podobe, spomenula i na kresťanského kňaza a zrazu jej bolo podivne voľno a veselo u srdca.

Labuti zamávali krídlami, naklonili svoje hrdlá, ako by chceli zavolať svoj pozdrav a zemianka vystrela za nimi ruky, ako by im rozumela a usmievala sa v slzách.

V tom podvihli sa všetci bociany, šumiac krídlami a klopajúc zobákmi, na cestu na juh.

„Na labuti čakať nebudeme!“ povedala bocianova žena. „Keď chcú s nami, nech sa k tomu majú. My nemôžeme čakať, až poletia ťažní vtáci. Je to predsa len niečo krásneho, cestovať tak v rodine a nie ako pinky a iní vtáci, kde letia samci zvlášť a samičky tiež zvlášť. Medzi nami rečeno, nie je to ani slušné. Hľa, aký to čudný rozmach krídel, ktorý majú tie labuti!“

„Každý letí svojim spôsobom!“ odpovedal starý bocian. „Labute letia šikmo, jastraby v trojhrane a kuviky v čiare kľukatej ako had!“

„Nehovor o hadoch, keď sme tu hore!“ prerušila ho žena jeho. „Deti môžu dostať chuť na to a ako ich upokojíš potom!“

*

„Sú to tam dolu tie vysoké hory, o ktorých som počula?“ pýtala sa Helga v rúchu labuťom.

„Sú to mraky, tiahnuce pod nami,“ odpovedala matka.

„Aké to oblaky sa pod nami tak vysoko dvíhajú?“ pýtala sa Helga.

„Hory, ktoré tam vidíš, sú pokryté večným snehom!“ odvetila matka a leteli cez Alpy dolu, k modravému moru stredozemnému.

*

„Afrika! Brehy Egypta!“ jasala dcéra Nílu v podobe labutej, keď uvidela zo vzdušnej výšky bleďozltý, vlnistý pruh, svoju vlasť.

Tiež vtáci spozorovali cieľ svojej púti a zrýchlili svoj let.

„Vetrím Nílske bahno a mokré žaby!“ povedala žena bocianova. „Už skoro uspokojíme svoj hlad. Uvidíte tiež ibiše, marabu a jastrabov. Patria všetci k našej rodine ale nie sú ani zďaleka tak krásni, ako my. Počínajú si veľmi vznešene, najmä ibis. Je rozmazanými Egyptanmi, ktorí ho dokonca vypchávajú vonnou trávou, a tomu hovoria balzamovanie. Ja sa dám radšej vypchať živými žabami; myslím, deti, že je to tiež vaša mienka a dôjde splnenia. Je lepšie mať niečo v žalúdku za živa, ako byť pre parádu po smrti. To je moja mienka a tá je vždy správna!“

„Bociany prišli!“ hovorili ľudia v bohatom dome na brehu nílskom, kde v otvorenej sieni, na mäkkých, leopardími kožami potiahnutých vankúšoch kráľovský pán ležal vystretý, ani živý, ani mŕtvy, dúfajúc v lotosový kvet z hľbokej, divej bariny ďaleko na severe. Príbuzní a služobníci stáli kol do kola.

A do siene vleteli dve nádherné biele labuti, ktoré prileteli s bocianmi. Odhodili bieloskvúce rúcha labutie a dve krásne ženy sa objavili, podobné sebe, ako dve rosné kropaje. Sklonili sa k bledému chorľavému starcovi, zhmulí si nazad svoje dlhé vlasy a keď sa malá Helga nad dedkom sklonila, sčerveneli jeho líca, jeho oči zažiarili a nový život sa rozprúdil ochromenými údmi. Starec sa vztýčil zdravý a omladnutý. Dcéra a dcérina dcéra držali ho v náručí ako by ho radostne pozdravovali z rána po dlhom, ťažkom sne.

*

Radosť vládla v celom zámku a tiež v hniezde bocianov, avšak v tomto bola vyvolaná hlavne dobrým krmom, veľkolepými húfmi žiab; a medzitým čo učenci na rýchlo v letných obrysoch zaznamenávali príbeh oboch princezien, čo bolo veľkým požehnaním a udalosťou pre dom i zem, rozprávali to isté starí bociany svojej rodine, svojim spôsobom, keď všetci boli nasýtení, lebo hladní mali iné veci na práci, než počúvať rozprávky.

„Teraz ťa iste niečím urobia!“ šepkala bocianova, „je to pravdepodobné!“

„Ale čímže by ma urobili?“ odpovedal jej starý bocian, „veď čože som vlastne urobil? Nič!“

„Učinil si viac než ktokoľvek druhý! Bez teba a našich detí by sa princezné nikdy viac neboli stretli s Egyptom a starému by sa nikdy nebolo navrátilo zdravie. Teba iste niečím urobia! Obdržíš iste titul doktorský a naše budúce deti budú potom rodenými doktormi a ich deti to potom privedú ešte ďalej! Ty beztoho už vyzeráš ako egyptský doktor — aspoň v mojich očiach!“

Učenci a mudrci vyhlásili za základnú myšlienku — ako to oni nazývali — ktorá celým príbehom sa vinie, zásadu: „Láska plodí lásku!“ a podávali k tomu výklad rozličným spôsobom. „Egyptská princezná je hrejúcim lúčom slnečným, ktorý zostúpil ku kráľovi Vodníkovi a z ich obetí povstala...!“

„Ja tie slová neviem tak presne opakovať!“ povedal bocian, ktorý na streche všetko počúval a mal o tom v hniezde podať správu. „To, čo hovorili, to bolo všetko tak vyšraubované, tak vyumelkované a spleťité, tak hrozne učené, že hneď dostali hodnosti a dary, dokonca i kuchár dostal veľké vyznačenie — iste za dobrú polievku!“

„A čo si ty dostal?“ pýtala sa bocianova, „nezabudli predsa na najdôležitejšieho a to si predsa ty! Učenci pri tom všetkom len klapali zobákmi. Všetka sa tvoje vyznačenie ešte dostaví!“

Neskoro v noci, keď kľudný spánok na dome, znova šťastnom, spočinul, nezavreli sa ešte jedny oči, a neboli to oči starého bociana, hoci hore v hniezde stál na jednej nohe a na stráži spal; nie, malá Helga dosiaľ bdela, vykláňala sa cez parkan a dívala sa na jasné nebo, k veľkým žiarivým hviezdám, ktoré tu jasnejšie a čistejšie svietili, než hore na severe, a predsa to boli tie isté hviezdy. Spomínala na zemianku pri divej barine, na mierne oči svojej pestúčky, na slzy, ktoré preliala pre úbohú žabu, ktorá teraz stála v žiari a lesku hviezdnom na brehoch Nílskych vo skvostnom vzduchu jarnom. Spomínala na lásku v prsiach pohanky, na lásku, ktorú preukazovala biednemu tvorovi, ktorý v ľudskej podobe bol zlým zvieraťom a človekom v podobe zvieracej, odpornej na pohľad, hnusnej v dotyku. Pozorovala žiarivé hviezdy a napadla jej žiara, ktorou svietilo čelo mŕtveho kňaza, keď leteli cez lesy a bariny. V jej spomienke zneli zvuky a slová, ktoré počula vysloviť, keď išli spolu, keď sedela za ním, všetka dojatá, slová o prázdroji lásky, najväčšej lásky, objímajúcej všetky pokolenia.

Hľa, čo všetko jej bolo dopriate, čo získala, nadobudla! Myšlienky malej Helgy dňom i nocou objímal celý súbor jej šťastia a pri tom bola ako dieťa, ktoré behá chvatne od daru k daru, ku všetkému skvostnému nadeleniu. Temer sa rozplývala v stúpajúcej blaženosti, ktorá ešte mala prísť, ktorá iste príde. Zázrakom bola povznášaná vždy k vyššej radosti, vyššiemu šťastiu, a tak sa v ňom topila, že ktoréhosi dňa už si ani nespomenula na toho, kto jej to daroval. V smelom rozmachu mladistvého blúznenia pustila uzdu len svojim snom. Jej oči žiarili pri tom, ale v tom bola vyrušená lomozom dolu na dvore. Spozorovala, že tam behajú dvaja pštrosi v úzkych kruhoch. Pred tým nikdy nevidela toto zviera, vtáka tak veľkého, ťarbavého a ťažkopádneho; krídla boli ako pristrihnuté, vták pôsobil dojmom, ako by mu bol niekto ublížil, a preto sa pýtala, čo sa mu stalo. Po prvý raz počula povest', ktorú si Egypťania o pštrosovi rozprávajú.

Jeho rod bol kedysi, už dávno tomu, krásny, veľké a silné boli jeho peruti. Jedného večera vavelo mu mocné vtáctvo lesné: „Brat, zajtra, keď Boh dá, poletíme k rieke sa napiť!“ Pštros odpovedal: „Ja dám!“ Keď nastal deň, odleteli, najprv vysoko k slnku, oku božiemu, vždy vyššie a vyššie, pštros vždy ďaleko pred ostatnými. Plný pýchy letel k svetlu. Spoliehal sa na svoju silu a nie na jej darcu, nehovoril: „Keď Boh dá!“ V tom rozprestrel trestajúci anjel závoj pred večne planúcim a večne žiariacim; v tej chvíli spálené boli krídla vtákov, biedne klesol k zemi. On a jeho pokolenie nikdy viac sa už nepovzniesli a nepovzniesú k výške; zachvátený bojzlosťou dáva sa na útek a obieha v úzkom priestore neprestajne dookola, ako napomenutie pre nás ľudí, aby sme pri každej myšlienke, pri každom podnikaní hovorili: „Keď Boh dá!“

A Helga sklonila v myšlienkach hlavu, pozorovala obiehajúceho pštroša, videla jeho úzkosť a videla jeho bláznivú radosť pri zbadaní vlastnej veľkej tóne na stene, mesiacom bielo ožiarené. Vážnosť zapustila korene hlboko v jej mysli a v jej srdci. Bohatého, šťastného života dosiahla, nadobudla — čo by sa ešte malo stať, čo by malo prísť? A preto bude najlepšie, keď povie: „Keď Boh dá!“

*

V prvých dňoch jari, keď bociany zase tiahli na sever, vzala Helga svoju zlatú náramnicu, vyryla do nej svoje meno, pokynula starému bocianovi, zavesila mu zlatý kruh na hrdlo a prosila ho, aby ho doniesol zemianke, aby táto z toho poznala, že jej chovanica ešte žije, je šťastná a s láskou na ňu spomína.

„Je to ťažké!“ pomyslel si bocian, keď pocítil ťarchu toho bremena na svojom hrdle; „ale zlato a česť nesmieme zahodiť na ceste. Tam hore budú nútení doznať, že bocian prináša šťastie!“

„Ty znášaš zlato a ja znášam vajcia!“ povedala bocianova, „ale ty len raz, ale ja každoročne! Uznania sa však nedostane žiadnemu z nás. To bolí!“

„Máme však povedomie svojej zásluhy, matka!“ povedal bocian.

„To nemôžeš nosiť zjavne na prsiach!“ povedala bocianova, „a nedáva nám to ani priaznivý vietor, ani nič na jedenie!“

A potom odleteli.

Malý sláviček, ktorý spieval v húštine hájov tamarindových, chcel sa tiež skoro vydať na sever. Hore pri divej barine ho malá Helga tiež počúvala; chcela mu uložiť posolstvo; ved' sa vyznala vo vtáčej reči od tých dôb, kedy v rúchu labuťom letela. Sláviček jej iste porozumie. Prosila ho, aby zaletel do bukového lesa na polostrove, kde je nasýpaný hrob z kamienka a snetí, a prosila ho, aby všetkých vtákov tam poprosil, aby ten hrob opatrovali a na ňom piesne spievali.

A slávik odletel a časy leteli s ním!

*

Okolo žatvy sedel orol na pyramíde a uvidel mocný sprievod s ťavami a veľkým nákladom v sprievode ozbrojených mužov, bohato oblečených, ktorí išli na bujných arabských vraníkoch. Bohatí hostia, kráľovský princ z Arábie, krásny, aký práve princ byť má, slávili vjazd do pyšného domu, v ktorom teraz bocianov hniezdo stálo prázdne. Jeho obyvatelia boli v severných krajinách, ale skoro už sa mali vrátiť.

A práve toho dňa sa vrátili, kedy veselie a hodovanie dosiahlo vrchol. Svadobné radovánky vládli a malá Helga, žiariac skvostami, bola nevestou, ženíchom bol mladý arabský princ. Sedeli spolu na čestnom mieste pri stole medzi matkou a dedkom.

Ona však nepozorovala ženíchove ohorené, mužné líca, ktoré pokrývali čierne fúzy, nepozorovala jeho oslnivé, ohnivé krásne oči, ktoré sa neprestajne na ňu dívali; ona sa dívala von, hore k jasnej, žiarivej hviezde, ktorá s neba na ňu žiarila.

V tam zazneli vonku silné nárazy perutí, bociany sa vracali. Hoci bol bocianí pár veľmi ustatý cestou a hoci mu bolo značne odpočinku treba, predsa hneď zletel na zábradlie verandy, lebo počul, aká je tam slávnosť. Hneď na hraniciach sa dozvedeli, že ich oboch malá Helga dala vymaľovať na stenu, lebo obidvaja patrili k jej príbehu.

„To je pre nás veľké vyznačenie!“ povedal starý bocian.

„Náramne malé!“ povedala bocianova, „menej si už ani nemohli vymyslieť!“

Keď ich Helga spozorovala, dvihla sa a vyšla k nim na verandu, pohladíť ich po perí. Staré bociany sklonili hlavy a najmladšie deti sa na to dívali a cítili sa veľmi poctené.

Helga sa pozrela k žiarivej hviezde, ktorá vždy jasnejšie a jasnejšie planula. A medzi ňou a Helgou vznášala sa postava, čistejšia než vzduch a predsa viditeľná; bol to mŕtvy kňaz kresťanský. Tiež on prišiel na jej svadobnú hostinu, prišiel z ríše nebeskej.

„Krása a sláva tam hore prevyšujú všetko, čo zem má!“ povedal.

Malá Helga modlila sa zhlboka, tak vrúcne, ako nikdy predtým, aby len na jednu minútu sa tam smela podívať, jediným pohľadom, aby otcovu nebeskú ríšu smela uvidieť.

A on ju povzniesol k večnému svetlu, večnej sláve; prúd myšlienok a zvukov ju obklopoval. Nielen okolo všetko žiarilo leskom a nebeskou hudbou, tiež v nej, v jej duši to žiarilo a znelo. Slovom sa to ani vylíčiť nedá.

„Musíme späť, budú ťa hľadať!“ povedal.

„Len jeden pohľad ešte!“ odpovedala, „len krátku minútku ešte!“

„Musíme k zemi, všetci hostia už odchádzajú!“

„Len jeden pohľad ešte, posledný —“

Zase stála malá Helga na verande — ale všetky fagle vonku už pohasli, všetky svetlá v svadobnej komnate zmizli, bociany zmizli, hostíov nebolo vidieť, ani ženícha, všetko ako by za krátke tri minúty bolo vetrom odvanuté.

Tu zmocnila sa Helgy úzkosť, prešla veľkou sieňou do najbližšej komnaty. Tam spali cudzí vojaci; otvorila postranné dvere, vedúce do jej vlastnej komnaty, ale miesto v nej stála vonku na záhrade; tak to predsa drieb nebolo. Nebo sa začervenal, chýlilo sa k ránu.

Len tri minúty v nebi a zatiaľ minula celá pozemská noc.

V tom uvidela bocianov; zavolala na nich, prehovorila ich rečou a starý bocian otočil hlavou, načúval a približil sa.

„Ty hovoríš našou rečou!“ povedal, „čoho žiadaš? čo ťa sem vedie, cudzia žena?“

„Veď ja som malá Helga! Či ma už nepoznáš? Pred troma minútami sme práve spolu hovorili tam na parkane!“

„To je omyl!“ povedal bocian; „to sa ti to asi len zdalo!“

„Nie, nie!“ zavolala a rozprávala mu o zemianskom zámku, o divej barine, o ceste sem...!

Tu zablýskal bocian očkami. „To je stará rozprávka, ktorú poznám z dôb mojej prababičky. Ba veru, bývala tu vraj v Egypte raz akási princezná zo severu, ale tá pred mnohými storočiami zmizla práve na svoj svadobný deň a viac sa neobjavila! Môžeš si to sama prečítať, tu na pomníku v záhrade. Sú na ňom vytesaní i bociany i labuti a hore stojí sama, z bieleho mramoru.“

Tak tomu bolo. Malá Helga to videla, pochopila a klesla na kolena.

Slnko vyšlo a ako kedysi pod jeho lúčmi žabacia koža padala a Helgina krása sa objavovala, tak vzniesla sa teraz Helga pri vychádzajúcom slnku ako prekrásna postava, čistejšia, jemnejšia, jasnejšia než vzduch, lúč — k svojmu otcovi na nebesách.

Telo kleslo do prachu; tam, kde stálo, ležal uvädnutý kvet lotosový.

*

„To je nový koniec rozprávky!“ povedal starý bocian; „to som nečakal! Ale páči sa mi veľmi pekne!“

„Len čo tomu povedia deti?“ pýtala sa bocianova.

„Hej, to je predsa to najdôležitejšie!“ povedal starý bocian.

O dievčati, ktoré na chlieb stúpilo

Iste, že ste už počuli o dievčati, ktoré stúpilo na chlieb, aby si neumazalo črievce a ako zle za to bolo potrestané. Bolo to už napísané a tiež už vytlačené.

Bolo to chudobné dievča, pyšné a samopašné; od malička už javilo náklonnosť k zlému. Keď bola ešte cele malé dievčatko, zabávala sa chytaním múch, utrňovala im krídla a potom ich nechala liezť. Chytala chrobáky a chrústy, napichovala ich na špendlíky, potom im podržala zelený lístok alebo kúsok papiera pod nohami a úbohé zviera sa k nemu privinulo a krútilo a točilo sa, aby sa dostalo s ihly.

„Chrobák číta!“ hovorievala malá Ingrid, „hľadajte, ako vie listy obracať!“

Keď povyrástla, bola skôr ešte horšia než lepšia; bola však krásna to bolo jej nešťastie, lebo ináč by svet bol s ňou prísnejšie zachádzal, než ako sa to naozaj stalo.

„Na teba sa musí ísť zostra!“ hovorievala jej jej vlastná matka. „Keď si bola malá, často si mi ubližovala, sediac mi na lone; bojím sa, že až vyrastieš, budeš ubližovať môjmu srdcu.“

A bolo tomu tak.

Nastúpila potom službu u bohatých pánov na vidieku; zachádzali s ňou, ako s vlastným dieťaťom, šatili ju podľa toho a jej pýchy pribúdalo. Keď rok uplynul, povedali páni: „Milá Ingrid, mala by si predsa raz navštíviť tiež svojich rodičov!“

Išla teda; ale len preto, aby sa ukázala; nech každý vidí, ako sa povzniesla. Ale keď došla k dedine a videla, ako sa mladíci s dievčatami pri rybníku zabávajú a spozorovala, že neďaleko na kameni sedí a odpočíva jej matka s viazanicou suchého raždia, ktoré nazbierala v lese, zase sa vrátila; hanbila sa, keď je teraz tak pekne oblečená, že má tak chudobnú matku, takú žobráčku, ktorá raždie zbiera. Nič jej nebolo ľúto, že sa vracia, len sa hnevala.

Minulo zase pol roka.

„Mala by si predsa na niektorý deň sa vydať domov, milá Ingrid, podívať sa, čo robia tvoji starí rodičia!“ povedala jej pani. „Tu máš veľký bochník pšeničného chleba, vezmi ho so sebou; tvoja návšteva ich iste poteší.“ Ingrid si obliekla svoje najkrajšie šaty a obula nové topánky; vyhrnula si svoje jemné sukienky a išla veľmi opatrne, aby si neomočila svoje jemné nožky a to jej veru nikto nemôže vyčítať. Keď sa však dostala na chodníček, vedúci cez rašelinisko, kde na veľkom kusu zeme stála voda, tvoriac širokú barinu, hodila chlieb do tohoto bahna, aby stúpil naň, mohla prejsť suchou nohou; avšak akonáhle jednou nohou na chlieb stúpila a druhú podvihla, klesal s ňou chlieb hlbšie a hlbšie, zmizla, a zostala len čierna barina, na ktorej sa tvorili bubliny.

Tak rozpráva poviedka.

Kam sa dostala? Dostala sa dolu k bosorky, starej panej. Bosorka je stryná rusaličky; tieto sú dosť známe, boli už dosť často maľované a ospevované, ale o bosorky ľudia vedia len to, že varí svoje kúzelné zeliny v lete, keď sa z lúk dymí. Práve do jej kúzlenej kuchyne Ingrid spadla a tam nemožno vydržať. Cisterna na odpadky a výkaly je veru parádnu izbu proti bosorkinej kuchyni. Každý sud zapácha, až ľudia zamdliavajú; sudy sú na sebe vysoko narovnané, a kdekoľvek sa medzi nimi objaví malý otvor, ktorým by bolo možné sa pretisnúť, tam tomu zabráňujú veľké ropuchy a tučné slimáky, spletené v hnusný chumáč. Tam sa prepadla malá Ingrid; všetka tá protivná, živá zmes bola taká ľadová, že trnula vždy viac a viac. Ešte vždy väzela na chlebe, hoci sa veľmi snažila sa oprostiť; a chlieb ju tiahol dolu, ako jantár priťahuje ústrižky papierové.

Bosorka bola doma, diabol so svojou babkou toho dňa dozerali na varenie bosorkino. Diabla babka je stará baba jedu, ktorá nikdy nezahľá. Nikdy nevychádza z domu bez ručnej práce; tiež tu mala ju pri sebe. Šila všelijaké maličkosti ľuďom do črievíc, aby boli zbavení kľudu a mieru; vyšívala lži a klamstvá a háčkovovala neprozreteľné slová, spadnuvšie na zem; všetko toto rozlične spojovala na škodu a skazu. Hej, táto čertova baba vedela šiť, vedela vyšívať a háčkovať!

Uvidiac Ingrid, nasadila si okuliare a pozorovala ju znova. „To je nadané dievča!“ hovorila, „vyprosujem si ju na pamiatku z tunajšej návštevy. Môže byť vhodná socha v predsieni môjho vnuka.“

A dostala ju. Tak sa malá Ingrid dostala do pekla. Ľudia sa tam nedostanú vždy hneď rovno, ale môžu sa tam dostať okľukami, keď majú vloh.

Bola to nekonečne dlhá predsieň; až závrat pojímala pri pohľade. Stál tu veľký zástup trpiacich a strádamých; čakali, až sa im otvorí brána zľutovania. Ach, tí by sa načakali! Veľké a tučné pavúky opriadali ich nohy tisícročnými pavučinami, ktoré tiesnili a spúťovali ako okovy; a pri tom nepokoj, hrozný nepokoj tiesnil každú dušu. Stál tu lakomec, ktorý zabudol kľúč od svojej pokladnice a tento, ako dobre vedel, väzel v zámku. Bolo by veľmi zdĺhavé, vypisovať všetky muky a trampoty, ktoré tu boli vynájdené a vymyslené. Ingrid to bolo neznesiteľným pocitom, stáť ako socha; bola ako na chlieb prikutá a priviazaná.

„To je za to, že som dbala o čistotu svojich nôh!“ riekla sama k sebe. „Ako sa na mňa všetci pozerajú!“ Ba, dívali sa na ňu všetci; ich zlé vášne a chůtky planuli im z očí a hovorili, bez toho, aby sa ich ústa utvorili; bol to hrozný pohľad.

„Je to iste rozkoš, na mňa sa dívať!“ pomyslela si malá Ingrid. „Mám pekné líca a krásne šaty!“ a krútila očami, lebo tylo bolo strnuté. Ha! Ako sa v bosorkinej kuchyni zašpinila! Na to nepomyslela! Šaty boli plné škvrn, na vlasoch jej visel plž a pravidelne ju bil do tyla, zo záhybov sukienok sa dívali ropuchy, ktoré brechali ako dýchavičný psík. Bolo to veľmi nepríjemné. „Avšak ostatní tiež nie sú lepší!“

Ale najhroznejšie bolo, že ju trápil strašný hlad a smäd; nemohla by sa zohnúť a odlomiť si kúsok chleba, na ktorom stála? Nie, chrptová kosť jej strnula, ramená i ruky stuhli, celé jej telo sa premenilo na sochu, len oči sa mohli v dutinách svojich otáčať, takže videla i za seba, čo bolo veľmi hnusné na pohľad. A potom prišli muchy, liezli jej cez oči; žmurkala očami, ale muchy neodletovali, nemohli, mali utrnuté krídla, mohli len liezť. Boli to strašné muky a k tomu hlad, ba, konečne sa jej zdalo, ako by jej vnútornosti samy sa stravovali a vnútri nastala prázdnota, príšerná, desná prázdnota.

„Keď to bude dlho trvať, nevydržím to!“ riekla, ale musela vydržať a trápenie trvalo ďalej.

Zrazu stiekla jej na hlavu vreľá slza, perlila sa po tvári a cez prsia práve na chlieb; stiekla ešte jedna, stieklo ich mnoho. Kto plače pre malú Ingrid? Či tam hore nemala matky? Slzy, ktoré strasť matkina pre dieťa vyplače, vždy k nemu preniknú, ale nevyslobodia ho, planú a zväčšujú muky. A potom ten neznesiteľný hlad a nemožnosť dosiahnuť na chlieb, na ktorom jej noha stojí! Konečne jej bolo, ako by všetko v nej sa bolo strávil, zdalo sa jej, že je dutý, slabé rákosie, slabá trstina, ktorá každý zvuk do seba vsaje. Zreteľne všetko počula, čo a ako o nej svet súdil a počula len veci špatné a nepekné. Zarmútené srdce matkino trúchlilo skutočne úprimnými slzami, ale predsa pravelo: „Pýcha predchádza pád! To bolo tvojím nešťastím, Ingrid! Ako si zarmútila svoju biednu mater!“

Jej matka a všetci tam hore znali jej hriech, vedeli, že stúpila na chlieb, že sa prepadla a zmizla. Rozprával im to pastier, ktorý sa na to díval s vŕška.

„Ako si svoju matku zarmútila! Ingrid!“ trúchlila matka. „Ja som to, veru, tušila!“

„Kiež by som sa radšej nebola narodila!“ pomyslela si pri tom Ingrid, „bolo by lepšie. To mi teraz nepomôže, keď sa matka utrúpi!“

Počula, ako jej páni, tí dobrí ľudia, ktorí sa k nej chovali ako rodičia hovoria: „Bolo to hriechne dieťa! Nevážilo si daru božieho, stúpilo naň; brána zľutovania sotva sa jej otvorí.“

„Mali ma lepšie držať na uzde!“ pomyslela si Ingrid; „mali zo mňa vypudiť zlé myšlienky, keď som ich mala.“

Počula, ako o jej špatnosti a hriechu bola zložená pieseň. Menovala sa: „*O pyšnej panne, ktorá na chlieb stúpila, aby si topánky nezamazala,*“ a pieseň kolovala celým krajom.

„Čo všetko musím k vôli tomu vytrpieť a počuť!“ pomyslela si Ingrid. „Ostatní by tiež mali byť trestaní za svoje hriechy. Ba veru, našlo by sa dosť trestuhodného. Ach, aké je to trápenie!“

A jej myseľ sa zatvrdila.

„A tu dolu v tej spoločnosti sa mám polepšiť. Nechcem sa ani polepšiť! Hľa, ako na mňa zízajú!“

A srdce jej bolo plné hnevu a zloby na všetkých ľudí.

„Teraz majú tam hore o čom hovoriť! Je to trápenie!“

A teraz počula, ako deťom o nej rozprávajú poviedku, a deti ju nazývali bezbožnou Ingridou. „Bola veľmi zlá!“ hovorievali, „špatná, zaslúžila by veľké trápenie a ťažký trest!“

Detské ústa vždy o nej hovorili tvrdo.

Ale raz, keď hnev a hlad hrýzli v dutej schránke jej tela, počula svoje meno vysloviť, keď poviedka bola vyslovená nevinnému dieťaťu, malému dievčatku; a počula, že malučká sa pri poviedke o pyšnej, márnivej Ingride dala do plaču.

„A či sa už nikdy nedostane hore?“ pýtalo sa dievčatko. A počula túto odpoveď: „Už sa nikdy nedostane hore!“

„A čo, keď poprosí o odpustenie a sľúbi, že už to nikdy neurobí?“

„Ale ona nechce prosieť za odpustenie!“ bola odpoveď.

„Ja by som bola veľmi rada, keby tak urobila!“ povedalo dievčatko a nebolo možné ho utíšiť. „Dala by som za to svoju izbičku a všetky bábky, aby zase smela prísť von. Má sa tam iste zle, úbohá Ingrid!“

Tieto slová vnikli Ingride do srdca a veľmi jej lahodili. Polo to prvý raz, čo sa niekto vyskytol, kto riekol: „Úbohá Ingrid!“ a nedodal ničoho o jej trestu. Malé, nevinné dieťa pre ňu plakalo a prosilo za ňu; bolo jej divno u srdca, nemohla však zaplakať a to tiež bolo mukou.

Hore prešli roky, ale dolu sa nič nezmenilo a vždy redšie a redšie prenikali k nej hlasy; menej sa o nej hovorilo. Zrazu počula ťažký vzdych: „Ingrid, Ingrid! Ako si mi ublížila! Ja som to tušila!“ To jej matka umierala.

Časom počula, že jej bývalí páni jej meno vyslovujú a pani hovorievala svojím jemným spôsobom: „Či ešte niekedy Ingrid uvidíme? Nevieme, kam sa dostaneme!“

Avšak Ingrid chápala, že jej dobrá pani nikdy nemôže prísť tam, kde ona je.

Tak zase minulo mnoho dlhých a trpkých rokov.

Zrazu počula Ingrid zase svoje meno a videla, ako nad ňou dve jasné hviezdy zasvietili. Boli to dve tiché oči, ktoré zapadali na zemi. Prešlo mnoho rokov od tej doby, čo malé dievčatko bezútešne oplakávalo „úbohú Ingridu“; mnoho rokov, až z dievčatka bola starenka, ktorú teraz Pán Boh k sebe povolal, a práve v tej chvíli, keď jej myšlienky účtovali s životom a povznášali sa hore, spomenula si, ako horko plakala, keď súc ešte dieťa, počúvalo túto poviedku o Ingride. Tá doba a ten dojem tak živo vystali starenke na duši v hodinke smrti, že hlasno zašepkala: „Tiež ja, ako Ingrid, som si často nevážila darov Tvojho požehnania, tiež ja som bola pyšná, avšak milosť Tvoja nedala mi klesnúť, ale posilnil si mňa! Neopúšťaj mňa v hodine poslednej!“

A oči starenkyne sa zavreli a pred jej duševným zrakom roztvoril sa pohľad v tajomno, a pretože Ingrid jej naplnila dušu v poslednej chvíľke, videla túto, videla, ako hlboko klesla, a vidiac to, vypukla dobrá starenka v

plač, ako decko stála v ríši nebeskej a plakala pre úbohú Ingrid. Slzy a modlitby vnikli ohlasom v dutú, prázdnu schránku jej tela, kde sídlila jej utrýznená duša; táto bola láskou nikdy netušenou a tak zrazu jej prejavenu tak premožená, anjel Boží pre ňu plakal, čím si zaslúžila tejto milosti? Utrýznená jej duša prezrela všetky činy svojho pozemského života a začala nariekať plačom, akým Ingrid nikdy plakať nevedela. Naplnila ju strasť a smútok, zdalo sa jej, že brána zľutovania sa jej nikdy nesmie otvoriť, a poznajúc to vo svojom vnútornom zaničení, bola zrazu osvietená lúčom, preniknúcim v temné peklo. Lúč sálal ešte väčšou silou, než ten, pod ktorým sa topí snehuliak, chlapcami na dvore postavený, a rýchlejšie, než snehové vločky, ktoré sa zniesli na hrejúce ústoká dieťaťa; a pod žiarou toho lúča premenila sa Ingrid v ľahkú paru, a ako malé vtáča sa bleskurýchle vyšinula na povrch zemský, ale úzkostlivo a placho sa vyhýbal vtáčik celému okoliu. Našiel si útulok v tmavej škáre polorozpadnutého múru; tam sedel a krčil sa, na celom telku sa chvejúc a trasúc, ani hlásku nemohol vydať, nedostávalo sa mu hlasu. Sedel tam dlhú dobu, než mohol vidieť a precítiť všetku tú krásu dookola. A bola to, veru, krása všade. Vzduch bol svieži, mesiac svietil, stromy a kroviny voňali. A potom tam bolo tak útulne a príjemne, tam, kde sedel a jeho perie bolo tak čisté a tak jemné. Ba, všetko stvorenie bolo predchnuté láskou a krásou! Všetky tieto myšlienky, ktoré plnili hrud' vtáčikovu, boli by si rady uvoľnili spevom, ale vtáčik nebol vstave, aby zaspieval. Rád by bol spieval, ako slávik, alebo kukučka na jar. Pán Boh, ktorý určuje i chválospev nemého červíka, počul i jeho pesničku, zvučiacu vďakou, ako žalm v hrudi Dávidovej, ešte prv, než sa mu dostalo slov a nápevu.

Tieto piesne bez slov dmuli behom týždňa vždy mocnejšie jeho hrud'; malo sa im dostať prejavu, až jeho perut' prvý raz sa rozopne k dobrému činu; ináč to nebolo možné.

Teraz nastávali Vianoce. Sedliak vytýčil tesne pri múre týč a pripevnil na ňu otep nevymláteného ovsa, aby i vtáci nebeskí mali veselé vianočné sviatky a radostný hod v dobe spomienok na Vykupiteľa.

A slnko vyšlo na štedrý deň a osvietilo ovsený snop a všetci vtáci čvirikajúc zlietli sa k tyči s potravou. Zrazu zaznelo tiež so steny „ťuk! píp! píp!“ mohutnejšia myšlienka sa odela zvukom, tiché zaťukanie bolo radostnou hymnou, myšlienka na dobrodenie bola vzbudená a vtáča vyletelo zo škáry. V nebesách dobre vedeli, ktorý vtáčik to bol.

Zima bola tuhá, voda hlboko zamrznutá, vtáci a zver lesná nachádzali len málo potravy. Malý vtáčik vyletel na hradskú a hľadal a nachádzal tu i tu zniečko v koľaji, vyrytej saňami, pred hostincami nachádzal i niečo odrobiniek, ale len málo z nich požil a zvolal sem všetkých ostatných hladných vrabčikov, aby tu našli potravu. Letel po dedinách i mestách, striehol tu i tam, kde láskavá ruka vtákom chlieb pred okno nasýpala, pojedol sám vždy len niekoľko odrobiniek a všetko daroval ostatným.

A behom zimy nazbieral a rozdelil vtáčik toľko odrobiniek chlebových, že spolu vyvážili celý bochník chleba, na ktorý malá Ingrid stúpila, aby si črievice nezamazala, a keď našiel a rozdal poslednú odrobinku, zbeleli a široko sa roztvorili krídla vtáka.

„Čajka letí nad morom!“ riekli deti, keď uvideli bieleho vtáka; skoro sa potopil v more, skoro zase sa vyšvihol v jasnú žiaru slnečnú. Ligotal sa tak, že nebolo možné sa dívať, kam letí. Hovorili, že letel rovno do slnka.

Poviedka

V sade bolí všetky jablone v plnom kvete, ponáhľali sa, aby vykvitli prv, než dostanú zelené lístie. Všetky kačice bolí vonku na dvore a tiež mačka, ležiaca na slnku, lízala si šľapky. Keď zrak zabľúdil do polí, uvidel rozkošné zelené siatina, a znel jasot a štebot mnohých vtáčkov, ako o veľkej slávnosti; a bola slávnosť, lebo bola nedeľa. Zvony zvonili a ľudia išli v sviatočných šatách do kostola a boli veselej mysli. Ba, na všetkých bolo znáť čosi veselého, bol teplý, utešený deň, že bolo možné povedať: „Dobrý Boh je neskonalo láskavý!“

V kostole na kancle stál pastor a kázal hlasno a nahnevano; kázal, že ľudia sú bohaprázdni a že ich Boh preto musí potrestať, až zomrú, že hriešnici prídu do večných plameňov pekelných; tvrdil, že ich nepokoj nezomrie a oheň nezhasne, nikdy nedôjdu pokoja a mieru. Bolo hrozné, počuť to a on tak tvrdil s úplnou určitosťou. Líčil im peklo ako hroznú vyhňu, do ktorej splýva všetka nečistota a sprostota svetská, kde ani vetriček nepovieva, ale len horúci plameň sírny, kde nie je dňa, ale kde všetci padajú do večného prázdna. Bolo to hrozné počuť, ale bolo znáť, že to pastor myslí naozaj a všetci ľudia v kostole boli veľmi ustrašení. — Ale pred kostolom všetci vtáci spievali tak veselo a slnko hrialo tak milo a každý kvet ako by zvestoval: „Boh je nekonečne láskavý k nám všetkým!“ Ba, vonku to iste tak nevyzeralo, ako farár kázal.

Večer pred spaním videl pastor, že jeho žena sedí tíska a zamyslene.

„Čo ti je?“ pýtal sa jej.

„Čo mi je?“ odpovedala. „Cítim, že nemôžem sústrediť svoje myšlienky, že nemôžem cele uznať tvoje tvrdenie, ako by bolo neznabohov upadajúcich do večného ohňa zatratenia! Na veky — to je dlho! Som len hriešna duša, ale nemala by som srdca, aby som trebárs i najzaťatejšieho hriešnika odsúdila do večných plameňov, a ako je možné, že by tak učinil Boh, ktorý je neskonalo láskavý, ktorý vie, že pokušenie striehne v nás, i mimo nás! Nie, to mi nejde na myseľ, tak, ako ty to tvrdíš.“

*

Bola jeseň; lístie spadalo zo stromov, vážny, prísny pastor sedel pri smrteľnej posteli; zbožná veriaca odchádzala na večnosť, pastorova žena.

„Keď kto dôjde milosti a večného pokoja, si to iste ty!“ riekol pastor, potom zopál ruky a pomodlil sa za mŕtvu. Bola pochovaná, dve bohaté slzy skanuli po lícach váženého muža. V dome pastorovom bolo pusto a prázdno, svit slnka tam zhasol, veď ona odišla, odišla navždy!

Bola noc, studený vietor zavial na hlavu pastorovu, otvoril oči a zdalo sa mu, ako by mesiac svietil do izby, hoci mesiac vôbec nesvietil. Bola to svetlá postava, stojaca pri jeho posteli, tóna jeho nebohej ženy, dívajúca sa naň nevýslovne smutno, a ako by sa ho chcela na niečo pýtať.

Muž dopoly sa vztýčil a rozpriahol za ňou ruky. „Ani tebe nie je dopriaty večný kľud? I ty trpíš, ty, najlepšia a najpobožnejšia?“

A mŕtva kývla hlavou a položila mu ruku na prsia.

„A môžem ti dopomôcť k záhrobnému kľudu a mieru?“

„Áno!“ počul zreteľne.

„A ako?“

„Daj mi vlas, jediný vlas s hlavy hriešnikovej, ktorý je odsúdený do večných plameňov, ktorého Boh mieni zatratiť v nekonečné muky pekelné.“

„Ó, ako ľahko môžeš byť vyslobodená, ty čistá a pobožná!“ odpovedal.

„Teda nasleduj mňa!“ povedala nebohá. „Je nám to dopriate: po mojom boku môžeš zaletieť, kam sa твоjím myšlienkam zachce, ľudmi nevidení, smieme nazrieť v najtajnejšie záhyby ich srdca. Ale pevnou rukou musíš mi označiť hriešnika, na večné zatratenie odsúdeného; a pred svitaním musí byť nájdený!“

A rýchle, ako by myšlienkami unášaní, našli sa vo veľkom meste. S domových stien svietili mená smrteľných hriechov: pýcha, lakomstvo, nestriednosť, smilstvo, krátko celá dúha smrteľných hriechov.

„Ba, tam vnútri, ako som sa domnieval, a ako viem,“ riekol pastor, „tam bývajú tí, ktorí sú určení pre večné plamene.“ Stali pred bránou skvostne osvetlenou, široké schody, pokryté kobercami a ozdobené kvetmi, viedli do domu a hudba plesová šumela slávnostnými sieňami. Pred bránou stál vznešený pán vrátnik, oblečený hodváhom a majúci v ruke zlatú palicu.

„Náš ples sa vyrovná plesu kráľovskému!“ povedal a obrátil sa na zástupy ľudí, ktoré sa pred palácom zbegli. Od hlavy po pätu bolo na ňom vidieť, čo si o nich myslí: „Ty bedač ošarpaná, čo sa tu dívaš, ty si v porovnaní so mnou len biedna potvora!“

„Pýcha!“ povedala nebohá. „Vidíš ju?“

„Pýchu?“ odpovedal pastor. „Ba, veď on je len hlupák, len blázon a za to nemôže byť odsúdený do večného ohňa a trápenia.“

„Len blázon!“ znelo to po celom dome pýchy a blázní tam boli, veru, všetci.

A leteli medzi štyrmi holými stenami lakomcovými, kde starec, len kosť a koža, trasúc sa zimou, hladný a smädný, všetkým svojim myslením a snažením len k peniazom sa upieral; videli, ako v horúčke zoskočil s biednej postele a kameň zo steny vyňal, kde v skrýši mal zlatky v truhle; ohmatával handry svojho nočného obleku, v ktorom mal zašité dukáty a jeho vlhké prsty sa chveli.

„Je chorý, je to šialenstvo, šialenstvo neradosť, stiesnené úzkosťou a hrozným snom!“

A rýchlo sa vzdialili a stáli vo väzení, kde v dlhom rade spali zločinci. Ako dravé zviera, vyskočil jeden zo spania, kričiac strašne; svojimi chudými rukami budil suseda a tento sa ospalo obrátil: „Mlč, ty lagan, a spi! Tak ti ide každej noci —“

„Áno, každej noci,“ pokračoval, „každej noci prichádza a chce ma zadusiť. Mnoho som vykonal v rozčúlení, ale hrešil som a zasluhujem trestu. Len k jednému som sa nepriznal. Keď som sa naposledy dostal von zo žalára a išiel okolo dvorca svojho pána, zavírali mi v hlave divé myšlienky, čosi odporného sa mi prebudilo v duši — vzal som zápalku a rýchlo zapálil slamenú strechu. Všetko vzplanulo žiarou. Pomáhal som potom zachraňovať statok a náradie. Nikto živý nezhorel, len krdeľ holubov a jeden pes. Na toho som zabudol. Bolo počuť jeho vytie — a toto vytie neprestajne počujem, keď chcem zaspáť, a keď predsa ma spánok premôže, príde pes, veľký a strašný. Položí sa na mňa, vyje a tisne a dusí ma. — Tak počúvaj, čo ti hovorím, ty spíš celé noci a ja celú noc ani oka zažmúriť nemôžem.“ A jeho oko sa podlialo krvou, vrhol sa na súdruha so zaťatou päťou a bil ho a bil.

„Šialený Mads zase zúri!“ znelo to a ostatní zločinci sa ho chopili, zápasili s ním, pokrútili ho, až mu hlava prišla medzi nohy a pevne ho takto zviazali, až mu krv z očí a zo všetkých pórov prýštila.

„Veď ho zabijete!“ volal pastor, „nešťastník!“ A ako vztiahol ruku na jeho obranu, zrazu sa celé okolie zmenilo. Leteli nádhernými sieňami a chudobnými izbičkami; smilstvo, závisť, všetky smrteľné hriechy videli za sebou, anjel zo zboru sudcov predčitoval ich obvinenie a ich obranu. Málo vážila táto u Boha, avšak Boh vie čítať v srdciach, zná bez výnimky všetko, zná pokušenie, ktoré v nás i mimo nás strežie; On je milosrdenstvo a láska. Ruka pastora sa chvela, neodvážil sa ju vztiahnuť po vlasu s hlavy hriešnikovej. A slzy prúdili z jeho očí, pramene milosti a lásky, ktorá sa snažila uhasiť večný oheň pekelný.

Vtom zakikírikal kohút.

„Milosrdný Bože! Dopraj ty jej v hrobe mieru, ktorého ja som jej zadovážiť nemohol!“

„Mám ho teraz!“ odpovedala nebohá, „bolo to tvoje tvrdé slovo, tvoja zakalená viera v Boha a ľudstvo, čo ma z hrobu k tebe pudilo! Poznávaj ľudí, tiež v hriechu je podiel boží, podiel, ktorý plamene pekelné premôže a zahasí.“

*

Na perách pastora zahorel bozk, okolo sa rozodnilo; božie slnko žiarilo do izby, kde jeho žena, žijúca, jemná a nežná, prebudila ho zo sna, od Boha poslaného.

Kameň mudrcov

Poznáš predsa poviedku od Holgerovi Dánskom? Nebudem ti ju rozprávať, len sa ťa spýtam, či si ešte pamätáš, že „Holger Dánsky veľké zeme islandské na východ až na koniec sveta dobyl, až k stromu, ktorý sa nazýva stromom slnka,“ ako Christen Padersen rozpráva. Poznáš Christena Padersena? Nezáleží na tom, či ho poznáš, alebo nie. Holger Dánsky udelil tam kňazovi Jonovi moc a hrdosť kráľovskú v celej Indii. Poznáš kňaza Jona? Ach ani to nič nerobí, keď ho nepoznáš, lebo v našej rozprávke sa vôbec nevyskytuje. Tu počuješ o strome slnka, — „v Indii na východe, až na konci sveta,“ ako sa raz ľudia domnievali, neznajúc zemepis, ktorému my sme sa učili. Ale i to nám môže byť ľahostajné. Strom slnka bol skvostný strom, akého som nikdy nevidel a akého ani ty neuvidíš. Koruna rozprestierala sa na niekoľko míľ, tvorila vlastne les, každá jej vetvička bola vlastne stromom. Boli to palmy, buky, pínie, platany; ba všetky druhy stromov z celého sveta vyrážali tu malými vetvičkami z veľkých konárov a tieto svojimi zakriveninami a rozkonárením sa podobali údoliam a hôrkam. Boli okrášlené aksamitovou zeleňou, na ktorej sa pestreli kvety. Každý konár bol rozľahlou, kvetnatou lúkou alebo rozkošnou záhradou. Slnko posielalo na strom najhorúcejšie lúče, veď to bol strom jeho. Tu sa zhromažďovali vtáci zo všetkých končín sveta, vtáci z pralesov ďalekej Ameriky, z ružových sádov Damašku, z pustatín afrických, kde lev a slon sa domnievajú, že vládnu sami. Prilietali sem i bociany a lastovice. Ale vtáci neboli jedinými žijúcimi tvormi, ktoré sem prichádzali. Jeleň, veverica, antilopa a stá a stá iných zvierat, plachých a krásnych, bolo tu ako doma. Veď koruna stromu bola ako veľká, rovná záhrada, a tam, kde najväčšie konáre ako zelené návršia sa rozprestierali, stál krištáľový zámok s pohľadom do všetkých zemí sveta. Každá veža týčila sa ako ľalia a jej stonkami bolo možné vystupovať, lebo sa tam vinuli schody. A preto si tiež ľahko predstaviš, že bolo možné vystúpiť na listy, ktoré tvorili altány a besiedky. V najväčšom vrchole kvetu bol krásny, žiariaci sál slávnostný, ktorému strechou bol len blankyt so slnkom a hviezdami. Iné zase boli postranné a priestranné dolné časti zámku, tiež krásne. V ich stenách sa zrkadlil všetok okolitý svet; všetko, čo sa stalo, bolo možné v nich pozorovať, takže nebolo treba čítať noviny, ktorých tu ostatne ani nebolo. Všetko bolo viditeľné zo živých obrazov, keby len to bolo bývalo možné na všetko sa dívať a všetko pozorovať — ale dobrého pomaly, i pre najmúdrejšieho muža a muž najmúdrejší tu býval. Jeho meno sa dá tak ťažko vysloviť, že ho vôbec nemôžeš vysloviť, a preto ti môže byť celkom ľahostajným. Vedel všetko, čo človek vedieť môže, nakoľko je vôbec možné sa vyšinúť na najvyšší stupeň vzdelanosti; znal všetky vynálezy, ktoré sa kedy stali a ešte sa stanú, ale nič viac, lebo všetko má svoje medze. Múdry kráľ Šalamún bol len dopoly tak múdry, ako on; vládol silám prírodným a mocným duchom, ba, sama smrť bola nútená mu denne predkladať zoznam tých, ktorí toho dňa mali zomrieť. Avšak i kráľ Šalamún musel zomrieť a to bolo pomyslenie, ktoré často až napodiv živo napĺňalo veľkého, spýtavého ducha, mocného pána zámku na strome slnka. Tiež jemu, ačkoľvek múdrosťou všetkých ľudí predstihol, bolo súdené zomrieť, to vedeli, i jeho deťom bola súdená smrť. Ako listie stromov, bolo im zvädnúť a rozpadnúť sa. Videl, ako pokolenie ľudské za pokolením býva odvíate ako listie stromov a videl nové pokolenia kvitnúť. Avšak opadané listy nikdy viac nevypučali, rozpadli sa v prach, v iné súčiastky rastlinné. — Čo sa stáva s človekom, keď anjel smrti sa dostaví? Aký má význam jeho smrť? Telo podľahne rozkladu a duša — ba čo s tou sa stane? Čím je? Kam ide? „V život večný,“ vraví útecha náboženstva. Ale aký je prechod? Kde žijeme a ako? „Hore v nebi!“ hovoria pobožní. „Vystúpime hore!“ — „Hore!“ opakoval mudrc a pozeral k slnku a hviezdám. „Hore!“ a díval sa s guľovitej podoby zeme. Keď vystúpil tak vysoko, ako najvyššie hory svoje končiare vztyčujú, zmenil sa vzduch, ktorý je tu dolu tak jasný a priezračný — jasnou oblohou ho menujeme — v čiernočiernu temnotu, ako by súkno rozprestrel, a slnko bolo žeravou guľou bez lúčov, naša zem bola zahalená v žltkasté hmlý. Tu bola hranica pre ľudský zrak, tu bola nastavená hrádza i duševnému bádaniu! Aké nepatrné je naše povedomie, i najmúdrejší vedel veľmi málo o tom, čo je pre nás najdôležitejšie.

V jednej komôrke zámku spočíval najväčší poklad zeme: „Kniha pravdy“. Čítal v nej, list za listom. Je to kniha, v ktorej každý človek môže čítať, ale len čiastočne, pred niektorým zrakom ako by sa písmo triaslo, takže mu nebolo možné písmo rozlúštiť. Na niektorých listoch je písmo tak bledé, tak nejasné, že sa domnievaš, že máš pred sebou prázdny list. Čím je kto múdrejší, tým viac môže prečítať a najmúdrejší najviac. Mudrc v krištáľovom paláci vedel okrem toho zhromažďovať svetlo hviezd a žiaru slnečnú, lesk skrytých síl a ohňa duchov. V tomto zosilnenom a na listy padajúcom svetle vystupovalo mu z písma veľmi mnoho, avšak pri odseku, nadpísanom: „život posmrtný“ nemohol prečítať ani len jedno písmenko. Toto poznanie ho veľmi rmútilo; — či by nebol vstave vynájsť také svetlo, pri žiari ktorého by oko mohlo čítať, čo tu bolo napísané v knihe pravdy?

Ako múdry Šalamún, tiež on rozumel reči zvierat, načúval ich spevy a rozhovory, avšak tým — aspoň v tomto smere — nezmúdrel. Vypátral skrytú moc bylín a kovov, sily, schopné oddialiť choroby, oddialiť smrť, ale nie smrť zničiť. Vo všetkom, čo bolo stvorené a jemu dosiahnuteľné, hľadel odkryť svetlo, ktoré by mu ožiarilo výsledok večného života, avšak nenašiel ho, kniha pravdy ležala pred ním, ako by nebola popísaná. Kresťanstvo zjavovalo mu v biblii útechu večného života, avšak on chcel toto utešené slovo si prečítať vo vlastnej knihe, a v tej nevidel nič.

Mal päť detí, štyroch synov a jednu dcérku, krásnu, jemnú a múdru, avšak slepú, čo však jej nijako nevadilo. Otec a bratia jej nahrádzali zrak, ich neha obklopovala ju s takou starostlivosťou, že sa domnievala, že vidí

vlastnými očami.

Nikdy sa synovia zo siení zámockých nevzdávali ďalej, než sa prestierali konáre stromu, ich sestra ešte menej. Boli šťastnými deťmi vo vlasti svojho detstva, v skvostnom, vonnom strome slnka. Ako všetky deti, načúvali i ony rady rozprávkam a otec rozprával im tak mnohé, čo by iné deti neboli rozumeli, avšak tieto deti boli už teraz tak rozumné, ako väčšina starých ľudí. Vysvetľoval im, čo videli na živých obrazoch na stenách zámockých, prácu ľudskú a beh osudov vo všetkých krajinách zemegule. Často si žiadali synovia, aby tiež boli tam vonku a zúčastnili sa všetkých týchto veľkých činov. Otec im potom hovorieval, že život ľudí je ťažký a horký, že to nie je práve také, ako to zo svojho krásneho, detského sveta vidia. Hovoril im o kráse, pravde a dobru, riekol, že tieto tri veci udržiavajú svet a že tlakom, ktorým ony musia trpieť, sa zem vyjasňuje v drahokameň, čistejšie vody diamantovej. Ich žiara má vraj cenu pred Bohom, všetko prežiaruje a je vraj vlastne tým, čo menujeme „kameňom mudrcov“. Riekol im, ako nám stvorenie podáva istotu o božej súcnosti a o božom jestvovaní, a že tiež ľudstvom dochádzame k istote, že jesto takýto kameň; viac že im o tom riecť nemôže, lebo viac sám nevie. Táto rozprávka by iste bola bývala iným deťom ťažko zrozumiteľná, avšak jeho deti tomu porozumeli a pozdejšie iste budú ich nasledovať i deti ostatné.

Pýtali sa otca na dobro, pravdu a krásu, on im všetko vysvetľoval, rozprával im mnohé a mnohé, riekol tiež, že Boh, keď človeka z hlíny vytvoril, svojmu stvoreniu vdýchol päť bozkov, plamenisto vrúcnych bozkov, a to vraj je našich päť zmyslov. Nimi vraj dobro, pravdu a krásu vidíme, cítime a chápeme, nimi ich ceníme, chránime a podporujeme.

O tom deti veľmi mnoho rozmýšľali, dňom i nocou im to nezišlo z mysle. Vtedy mal najstarší brat utešený sen, a napodiv, i druhému sa sníval, i tretiemu a štvrtému, všetci snívali to isté. Snívalo sa mu, že vyšiel do sveta a našiel kameň mudrcov. Žiarivým plameňom skvel sa mu v čele, keď v brieždení rána na bleskovom svojom vrancovi išiel v nesmierne rýchlom cvale cez aksamitové lúky v záhrade svojej domoviny a drahokameň vydával také nebeské svetlo a rozlieval taký jas po listoch knihy, že sa stalo čitateľným, čo tam stálo napísané o živote posmrtnom. Sestre sa nič nesnívalo o cestách po svete, jej svet bol dom otcovský.

„Pôjdem do sveta!“ riekol najstarší, „musím sa predsa dozvedieť, ako to tam chodí a poznať ľudí. Chcem len dobro a pravdu a nimi budem brániť krásu. Mnoho sa zmení, keď vstúpim do života!“ Ba, veľké a smelé mal predstavy, ako to všetci doma v kútiku pri peci robievame, drief, než sa do sveta dostaneme.

Päť zmyslov telesných a duševných bolo u neho, ako aj u druhých jeho bratov, výborne vyvinuté, avšak každý z nich vynikal najmä jedným zmyslom, obzvlášť silným a dobre vycvičeným a vypestovaným. U najstaršieho bol to zrak, na ktorý sa vo všetkom mohol spoľahnúť. Mal, ako povedal, oči pre všetky národy, oči, ktoré práve tak jasno videli poklady pod povrchom zemským, ako city vnútri ľudských prs, tak, ako by len prostá sklenená tabuľka ich zakrývala — on totiž videl viac, než môžeme vidieť v tvári, ktorá sa červená alebo bledne, a v oku, ktoré plače, alebo sa usmieva. Jeleň s antilopou prevádzali ho až na západnú hranicu a tam prišli divé labute a leteli na severozápad. Nasledoval ich a bol teraz ďaleko v širom svete, ďaleko od zeme otcovskej, ktorá sa rozkladá „na východ až na koniec sveta“.

Ach, ako otváral oči! Mal sa na čo dívať a vždy to bolo čosi iného; to bolo krajšie, vidieť miesto a vec samú, než sa im obdivovať len na obraze, hoci by obrazy boli seba lepšie — a obrazy doma, v zámku otcovskom boli výnimočne dobré. Nechybovalo mnoho a bol by obidve oči stratil úžasom nad všetkým tým krikom, hlukom, ktorý predstavoval krásu sveta; ale nestratil ich, lebo ich mal veľmi zapotreby.

Dôkladne a poctivo chcel sa pri poznaní krásy, pravdy a dobra chopiť práce, ale ako to bolo? Videl, že hnus prijíma korunu, ktorá patrí kráse, a že dobro pri tom zostáva nepovšimnuté a prostrednosť zato je oslavovaná. Hľadelo sa na meno a nie na nadanie, na človeka, na hodnotu a nie na schopnosti. To sa nedalo po dobrom zmeniť.

„Však sa na to teraz dôkladne podoberiem!“ pomyslel si a dal sa do práce; avšak zatiaľ čo hľadal pravdu, prišiel diabol, otec lži, ba lož sama. Najradšej bol by bystrozrakému obidve oči vypálil, ale to bolo predsa len veľmi kruté. Diabol pracuje jemnejšie; nechal ho hľadať pravdu a obzerat sa po nej a po dobru, ale zatiaľ, čo sa on horlivo rozhliadal okolo seba, hodil mu diabol do oka čriepok, do oboch očí, čriepok za čriepkom. To zraku neposlúžilo, ani zraku tak dokonalému. Diabol čriepky potom ešte rozvlnil, že sa z nich stali brvná a bolo po zraku. Bystrozraký bol teraz slepcom v širom svete a nemohol svojim očiam dôverovať. Dobrého zmýšľania, ktoré mal o svete a o sebe, sa vzdal, a keď sa vzdáme sveta a všetkých nádejí, je po všetkom.

„Po všetkom!“ spievali divé labute, letiac cez more na východ; „po všetkom!“ spievali lastovičky, letiac na východ k stromu slnka, a to neboli dobré správy pre tých, ktorí zostali doma.

„Bystrozrakému sa zle povodilo!“ povedal druhý brat, avšak tomu, kto vie dobre načúvať, sa môže vodiť lepšie.“ Mal tak bystrý sluch, a priviedol to tak ďaleko, že počul i trávu rásť.

Srdčne sa rozlúčil a vydal sa na cestu s dobrými schopnosťami a dobrým predsavzatím. Lastovičky ho odprevádzali a on odprevádzal lastovičky, a tak bol ďaleko do domoviny v širom svete.

Mnoho dobrého tiež niekedy škodí; o tejto pravde sa on čoskoro presvedčil. Sluch jeho bol príliš jemný, veď počul i trávu rásť, ale preto tiež počul každé srdce búchať v slasti i v radosti, radosti i žiali. Svet sa mu zdal, ako veľká dielňa hodinárska, kde všetky hodiny išli „tik-tak“ a všetky hodiny vežové bili „bim! bam!“. Nebolo to možné vydržať! Ale predsa však naťahoval uši, dokiaľ mohol. Potom sa stal všetok ten krik a hurt jedinému

človekovi veľmi silný. Vyskytovali sa tu šesťdesiatroční oplani; vek im nebol na prekážku. Kričali a hučali, to konečne bolo ešte k smiechu, ale nasledovali pletky, ohováranie, osočovanie, rozšírené vo všetkých domoch a uliciach. Lož a klam najviac kričali a drali sa na vrchnosť, zvonček bláznov cvendžal a tvrdil, že je zvonom kostolným, skrátka druhý syn bol blízky šialenstvu a zapchával si uši prstami, avšak napriek tomu ešte počul falošný spev a nesúzvuk. Ohovárania a nezmysly, protivné a zaťato udržiavané tvrdenia, ktoré neboli hodné ani fajky dohánu, trepotali sa na jazyčkoch, že to pri ich čulom pohybe až vržďalo a prašťalo. Bolo tu hluku a kriku, vnútri i vonku, nebolo to možné znieť, to bolo k zblázneniu! Pchal si prsty hlboko do ušú, vždy hlbšie — až sa mu ucho poranilo a on nepočul cele nič, ani pravdu, krásu a dobro. Stíchol a stal sa nedôverčivým, nakoniec nedôveroval ani sám sebe, a to je veľké nešťastie. Nepodarilo sa mu nájsť ten mocný drahý kameň a doniesť ho domov, vzdal sa i nádeje v samého seba, a to je to najhoršie. Vtáci letiaci na východ, hlásali tú zvesť, až dospela do otcovho zámku na strome slnka; písanie a listy tam nedochádzali, lebo vtedy ešte nebola pošta.

„Teraz to skúsím ja!“ riekol tretí, „mám jemný čuch!“ To nebolo práve jemne rečené, ale on to tak riekol a treba ho brať takého, aký bol. Bol vtelená veselosť a okrem toho i básnik, skutočný veľký básnik. Čo nevedel vysloviť, vypovedal vo veršoch. Myšlienkovým pochodom všetkých ostatných predstihoval. „Cítim čertovinu!“ hovorieval, a čuch bol u neho v najvyššej miere vyvinutý a roztváral mu širé pole v ríši krásy. „Niekomu sa páči vôňa jablonoň, niekomu zase vôňa veľkomestská!“ hovorieval. „Každá vôňa má v ríši krásy svoj obor a svojich ľudí. Jedni sú ako doma v ovzduší krčmy pri čmudívom ohorku lojovej sviece, kde sa prach pálenky miesi s dymom doháňovým; iní sedávajú zase radšej v protivnej vôni jazminu a natierajú sa najsilnejším olivovým olejom, aký len môžu znieť. Niektorí vyhľadávajú svieži vzduch morský, zdravý vánok, alebo vystupujú nad vysoké končiare hôr a povznášajú sa nad čulý ruch všedného života!“ Ba, to hovoril, robil, ako by už raz bol býval v svete, s ľuďmi žil a ich bol poznal, bola to však jeho vlastná múdrosť, bol to dar básnický, ktorý mu bol Bohom darovaný.

Teraz sa rozlúčil s otcovským zámkom v dome slnka, prešiel rozkošnými a utešenými nivami domoviny, avšak vonku si sadol na pštrosa, ktorý beží rýchlejšie než kôň, a keď pozdejšie uvidel divé labute, vyšvihol sa na najväčšiu z nich. Miloval zmenu a preto letel do cudzích krajín za morom, v ich veľké lesy, hlboké jazerá, mohutné hory a pyšné mestá, a kam prišiel, tam ako by slnečný jas v roviny i pohoria sa rozlieval. Každý kvet, každý ker voňal silnejšie, cítiac, že nablízku je priateľ, ochranca, ktorý ho chráni a jemu rozumie, rozvinul svoje lístky a rozkvitol utešenou ružou. Všetci sa jej obdivovali, i čierny, kľzký lesný slimák spozoroval jej nádheru.

„Poznamenám si ten kvet!“ povedal slimák. „Poslintal som a popľul, ja to neviem ináč!“

„Tak, bohužiaľ, je to s krásou na svete!“ povedal básnik a potom o tom zaspieval pieseň, zaspieval ju svojim spôsobom, ale nikto nepočúval. Dal teda bubeníkovi dva šesťáky a pávie pero, a tento prispôbil pieseň pre bubon a vybubňoval ju po meste, po všetkých uliciach a námestiach. Teraz ju ľudia počúvali a hovorili, že tomu rozumejú a že je to veľmi múdre. Teraz mohol básnik spievať viac piesní a spieval o kráse, pravde a dobru, a načúvali básňam v krčme, kde lojové sviece žmurkali, načúvali na bujnej lúke v lese i na širom mori. Zdalo sa, že tomuto bratovi v jeho snahách šťastie viac praje, než obidvom starším bratom. To však nemohol znieť diabol a preto hneď sa vynoril so všetkými kráľovskými i cirkevnými kadidelnicami, kde aké boli a ktoré diabol tak výborne vie vyrábať. Užil najsilnejších kadidiel, ktoré sú všetkým ostatným mukou a ktoré i samým anjelom môžu spôsobiť závrat a mžiky pred očami, a čo potom úbohému básnikovi! Diabol vie dobre, ako s ľuďmi zachádzať! Omámil básnika dymom z kadidiel oslavovaním, až bol celý bez seba, zabudol na svoje poslanie, na dom otcovský, skrátka na všetko, i na samého seba, rozplynul sa v dymu a kadidle.

Všetci vtáci trúchlili, keď sa dozvedeli, a tri dni nespievali. Čierny slimák lesný očernel ešte viac, nie smútkom, ale závisťou. „Mňa by mali oslavovať a mne podkurovať kadidlami,“ hovoril, „lebo ja som mu vnukol myšlienku k jeho najslávnejšej piesni, k piesni bubeníckej o večnom pohybe sveta, ja som popľul ružu, mám na to svedkov!“

Ale doma, v Indii, nič o tom nevedeli, veď všetci vtáci trúchlili a mlčali po tri dni, a keď doba smútku minula — ba ich smútok bol taký hlboký, že vôbec zabudli, za kým žiaľili! Tak to býva!

„Teraz je rad na mňa, aby som šiel do sveta a zostal tam ako oni!“ riekol štvrtý brat. Tiež on bol veselej mysli, ako predošlý, nebol však básnikom a preto mal dosť príčin zostať veselej mysli. Títo dvaja bratia šírili zámkom na strome slnka radosť a veselosť, a teraz, keď odišli, opustila zámok všetka radosť, všetok jas. Zrak a sluch boli ľudstvom považované za najdôležitejšie statky, ktoré prajeme si mať obzvlášť silné a ostré, tri ostatné zmysly sa považujú za menej významné. Toto však rozhodne nebolo názorom štvrtého brata, lebo mal najmä chuť veľmi vyvinutú a chuť má veľkú moc a veľkú vládu. Ovláda i to, čo ústami prechádza a čo dušou vane; preto ochutnával všetko, čo bola v hlave, v hrncoch, vo fľašiach a v misách. To vraj je sprosté pri jeho zamestnaní; každý človek je mu vraj hlavou, v ktorej to varí, každá zem, pomyselne pojatá, veľkou kuchynou; to vraj zase je to jemné a teraz chcel von, skúsiť niečo z tej jemnosti.

„Snáď mi bude šťastie priaznivejšie, než mojim bratom!“ povedal. „Vydám sa na cestu, avšak aký dopravný prostriedok si vyvolím? Sú vzducholodi už vymyslené?“ pýtal sa svojho otca, ktorý znal všetky vynálezy, ktoré už boli urobené, i tie, ktoré len sa mali stať. Ale vzducholodi vtedy ešte neboli vymyslené, ani železnice, ani parníky. „Neškodí,“ riekol, „vezmem si vzducholod, otec vie, ako ju stavať a riadiť a ja sa tomu naučím. Až dosiaľ nikto tento vynález nepozná a preto sa snáď budú domnievať, že som vzdušné zjavenie. Po upotrebení

vzducholod' sám spálím, preto mi musíš dať kúsok budúceho vynálezu, ktorý sa bude menovať „zápalky“.

Keď to všetko dostal, odletel a vtáci ho odprevádzali o mnoho ďalej, než jeho bratov. Boli by radi videli, ako jazda dopadne, a prilietalo ich vždy viac a viac, boli veľmi zvedaví. Domnievali sa, že to letí voľajáký nový vták! Pripojila sa k nemu statná družina. Vzduch bol čierny vtákmi, leteli ako veľký mrak, ako mrak kobyliiek nad Egyptom, a tak teda bol štvrtý syn vonku, v šírom svete.

„Mal som dobrého priateľa a výdatného pomocníka vo východnom vetre!“ riekol.

„Vo východnom a západnom vetre chceš snáď riecť!“ povedali vetry. „Striedali sme sa, ináč by si sa nebol dostal na severozápad.“

On však nepočul, čo vetry vraveli, a je to veru ľahostajné. Vtáci už ho tiež nesprevádzali. Keď ich už bolo priveľa, omrzelo to niektorých. Boli tej mienky, že je už toho trochu mnoho pre tú vec; na koniec stane sa tá vec ešte namyslená. „Nie je hodná, aby sme ju sprevádzali, nie je to nič, je to nevkusné!“ Preto zaostali za ňou, veď to všetko nič nebolo.

Vzducholod' sa spustila nad jedným z najväčších miest, kde sa vzduchoplavec usadil na najvyššom bode, na hrote kostolnej veže. Vzducholod' potom zase vystúpila hore a to nemala. Kde zostala a čo sa s ňou stalo, nemôžeme vysvetliť, ale veď je to všetko jedno, lebo dovtedy ešte nebola vymyslená od ľudí.

Sedel tam hore na špičke kostolnej veže, vtáci k nemu neprilietali, lebo ich omrzelo a oni ho tiež omrzeli. Všetky komíny mestské dymili a voňali.

„To sú oltáre, ktoré tebe boli vystavané!“ riekol viator; bol by mu rád hovoril niečo príjemného. Sedel hore ešte veľmi smelo a pozeral na ľudí v uliciach. Ten si vykračoval, pyšný na svoje vrece zlata, iný bol pyšný na svoj kľúč na fraku, hoci ním nemal čo otvárať. Jeden sa pýšil svojim kabátom, ktorý mole vyžrali, iný sa pýšil svojim telom, ktoré červy už hrýzli.

„Ó tá márnivosť! Ba, musím hneď dolu, aby som sa pozrel do hrncov a ochutnal ich stravu!“ riekol. „Ale tu hore zostanem ešte chvíľu, viator ma príjemne ochladza, je mi tu veľmi príjemne. Odpočiniem si trochu, leňosi hovoria, že je to veľmi príjemné, ráno si trochu poležať, keď sme mnoho pracovali. Ale lenivosť je koreňom všetkého zla a zlo sa v našej rodine nevyskytuje, to hovorím ja a to vie každý. Zostanem sedieť, dokiaľ tento viator fúka, to sa mi páči!“

A zostal sedieť, sedel však na veternej korúhvičke, ktorá sa krútila a krútila, tak že sa domnieval, že vždy fúka tenže viator: zostal sedieť a mohol tak sedieť večne.

Ale v Indii v zámku na strome slnca bolo pusto a prázdno, keď bratia odišli.

„Iste sa im nevedie dobre!“ riekol otec. „Nikdy mi nedonesú toho skvelého kameňa, ja ho nenájdem a oni sú preč, mŕtvi!“ A sklonil sa nad knihou múdrosti a pozeral na list, kde chcel čítať o živote po smrti, ale nevidel a nezvedel nič.

Slepá dcéra bola jeho útechou a radosťou: vrúcne a nežne ho milovala. Jemu pre radosť, pre jeho šťastie si žiadala, aby skvostný ten klenot bol nájdený a prinesený domov. V strasti i slasti spomínala na svojich bratov. Kde sú? Či žijú? Priala si úprimne, aby sa jej o nich mohlo snívať, ale napodiv, ani vo sne s nimi nemohla byť spojená. Konečne sa jej raz v noci snívalo, že sa k nej nesú ich hlasy, že volajú na ňu zo širého sveta a ona musela von, ďaleko, ďaleko preč, a predsa to bolo, ako by dosiaľ bola v dome otcovom; bratov nenašla, ale v svojej ruke cítila čosi ako oheň, avšak nepálilo ju to, mala lesklý drahokam a doniesla ho otcovi. Keď sa prebudila, domnievala sa ešte v prvej chvíli, že ho ešte zvieria v ruke; bol to jej kužeľ na pradenie, ktorý tísila rukou. V druhej noci neprestajne priadla; niť na jej vreteno bola jemnejšia než pavučina. Ľudské oči by jednotlivé niti ani nerozpoznali, rosila ich svojimi slzami, a preto boli silné, ako kovové lano. Vztyčila sa, jej úmysel dozrel, sen mal byť uskutočnený. Bola noc, otec spal, pobozkala mu ruku, vzala vreteno a koniec niti priviazala na rodičovský dom, ináč by sa, chudá, nikdy nebola dostala domov. Táto niť jej mala byť vodítkom, neopúšťala ju, spoliehala sa na ňu a nie na seba. Utrhla štyri listy so stromu slnca, chcela ich zveriť vzduchu a vetrom, aby ich ako pozdrav doniesli bratom, keby ich sama nemohla nájsť v šírom svete. Ako sa jej asi povodí, v tom svete, jej úbohej, slepej! Avšak mala neviditeľnú niť, ktorej sa držala; predo všetkým však vynikala jednou vlastnosťou: hlbokým citom, tak živým, ako by mala oči na konci prstiekov a sluch v srdci.

A tak teda vyšla v rušný, hlučný, podivný svet a kamkoľvek prišla, rozjasnilo sa nebo, cítila hrejúce lúče slnečné, dúha sa rozpínala medzi temným mrakom a modrým nebom. Počula spev vtákov, dýchala vôňu oranžových a iných ovocných sádov, tak silnú, že ju takrečeno mohla ochutnať. Jemné zvuky a vášny spev dotýkali sa jej sluchu, ale tiež hurt a krik. Myšlienky a úsudok sa borili v podivných škriepkach. V najhlbšom kútiku srdca ozývali sa hlasy, zvučiace myšlienkami a dušami ľudskými; znelo to zborom:

*„V tom slzavom údolí
cesta naša sa úži!“*

A do toho znel iný spev:

*„Však tiež tam pieseň hlaholí
okolo bielych ruží!“*

A keď zaznelo bôľne:

*„Je pravdou, že len o seba
dbajú starí i mladí!“*

zazvučala tam i odpoveď:

*„Len láska všade do neba
nás jasnou cestou vodi!“*

A keď sbor zaspieval:

*„Vždy s psami breš, tvoja zbroj
nech smiech je v pohrdaní!“*

Potom zaznelo v duši slepej dievky:

*„Ó, pamätaj, že s tebou v boj
Boh ide, ktorý vždy ťa chráni!“*

A kdekoľvek sa slepá dievka objavila v kruhu žien a mužov, medzi starými i mladými, tam zažiarilo v dušiach poznanie pravdy, dobra a krásy. Kamkoľvek prišla, v dielňu umelcovu, nádherný slávnostný sál a továrne, medzi hučiace kolesá, všade ako by s ňou prenikal slnečný lúč, kvety voňali a svieža rosa padala na vädnúce listy.

V tom však sa diabol nevedel vynájsť; mal rozumu za tisíc ľudí a preto si vymýšľal pomocný prostriedok. Išiel do barín, vybral si bubliny zhnitej vody a nechal nimi prebiehať sedmorakú ozvenu lživých slov, aby zosilneli. Roztľkol na prášok úplatné chválospevy a lživé kázne, kde len aké nájsť mohol a varil ich v slzách, vyplakaných závisťou. Posypal to líčidlom z líc zažltnutej slečinky a z toho všetkého stvoril dievča, postavou a pohybom cele podobnú slepej, blahodarnej dievke. „Jemný anjel vrúcich citov“ nazývali ju ľudia a hra diabla bola v plnom prúde. Svet nevedel, ktorý z anjelov je pravý, ako by to tiež mohol poznať!

*„Ó, pamätaj, že s tebou v boj
Boh ide, ktorý vždy ťa chráni!“*

spievalo slepé dievča s plnou dôverou. Štyri zelené listy so stromu slnka pustila vzduchom po vetru, aby doniesli pozdrav jej bratom, a bola si tým istá, že sa to splní, ba že sa tiež splní ich nádeja a že nájde klenot, klenot, prežarujúci všetku pozemskú nádheru. S čela ľudstva zažiaril v dom jej otca.

„V dom môjho otca!“ opakovala; „ba na zemi je miesto, kde ten drahý kameň je a ja donesiem domov viac, než presvedčenie, že jesto taký kameň; cítim jeho žiaru vždy lepšie a lepšie v svojej zovretej ruke. Nazbierala som a uschovala každé zrno pravdy, trebárs tak nepatrné, že by ho vietor mohol odvanúť a zaniest; nechala som ich nasýtiť vôňou všetkej tej krásy, ktorej je v svete toľko, i pre slepých. Vzala som dobro, ozývajúce sa v buchote ľudského srdca a pripojila som ho k nemu. Všetko, čo nesiem, je len púhy prášok, avšak predsa hojivý prach hľadaného kameňa; mám ho plnú ruku!“ Vzťahla ju, svojmu otcovi ju podávajúc. Bola doma, v myšlienkach dospela k domovu ako letom, nespúšťajúc sa neviditeľnej niti.

Nepriateľské moci útočili hrmením víchrice na strom slnka a prudkým nárazom vetra vnikli otvorenou bránou do komôrky.

„Koniec sa blíži!“ zvolal otec a chopil ju za ruku, ktorú bola roztvorila.

„Nie!“ vravela s plnou určitosťou, „nie je možné, aby sa priblížil! Cítim lúč, hrejúci mňa v duši!“

A otec uvidel žiarivý plameň, keď žiarivé zrno prachu z jej ruky letelo cez biele listy knihy, ktorá mala dať správu o istote večného života. V oslňujúcom lesku stálo tu písmo, jediné viditeľné slovo, jediné slovo:

„VIERA“.

A boli u nich zase štyria bratia, túžba po domove sa ich zmocnila a viedla ich, keď im zelený lístok dopadol na hrud'. Prišli, ťažní vtáci ich nasledovali a jeleň a antilopa a všetky lesné zvieratá. Chceli tiež byť účastné radosti, a prečo by zvieratá nemohli, keď môžu?

Často už ste videli, ako slnečný lúč dierkou vo dverách preniká do zaprášenej izby a ako sa v ňom potom osvetlený stĺp prachu točí a krúti; a práve tak — pravda nie tak ťažkopádne a úboho, ako on, veď ani dúha nie je dosť vzdušná a farbistá vedľa obrazu, ktorý sa tu naskytol — práve tak podvihlo sa s listov knihy slovo „viera“, každé zrno pravdy v lesku krásy, so zvukom dobra, žiariac jasnejšie, než nocou žiaril stĺp plamenný, keď Mojžiš a ľud Izraelský do zaslúbenej zeme speli; zo slova „viera“ podvihol sa most nádeje k večnej láske Všemohúceho.

Súdruh z ciest

Úbohý Janko bol veľmi zarmútený, lebo jeho otec bol veľmi chorý a blízky smrti. Nikoho okrem týchto dvoch nebolo v malej izbe. Lampa na stole nemala ďaleko do zhasnutia, a bolo neskoro večer.

„Ty si dobrý syn, Janko!“ hovoril chorý otec. „Náš Pán už pomôže svetom!“ Podíval sa naň vážnymi, mäkkými očami, oddýchol zhlboka a bol mŕtv. Bolo to, ako by spal. Ale Janko plakal, teraz nemal nikoho v širom svete, ani otca, ani matky, ani sestry, ani brata. Úbohý Janko! Ležal pred posteľou na kolenách, božkal otcovu mŕtvu ruku a plakal horkými slzami, až sa konečne jeho oči zavreli a on s hlavou zloženou na tvrdú peľasť zaspal.

Tu mal čudný sen; videl, ako slnko a mesiac pred ním sa ukláňali, a videl svojho otca zase sviežeho a zdravého a počul jeho smiech, ktorým sa smial vždy, keď bol so všetkým spokojný. Najkrajšia dievka so zlatou korunou na hodne dlhých, krásnych vlasoch podávala Jankovi ruku, a jeho otec riekol: „Vidíš, akú si to dostal nevestu! Je najkrajšia na celom svete!“ Tu sa zobudil, a všetko krásne jeho snenie bolo preč, jeho otec ležal mŕtv a chladný na posteli, nikoho nebolo pri ňom; úbohý Janko!

Do týždňa bol otec pochovaný; Janko kráčal hneď za rakvou a nemohol už dobrému otcovi, ktorý ho mal tak rád, ani tvárou v tvár sa pozrieť. Počul, ako hrudy na rakvu hádzali, videl posledný okraj rakve, ktorý pri najbližšej lopate hlíny dolu zmizol, a bolo mu, ako by mu srdce malo sa rozskočiť zármutkom. Na to zaspievali žalmy, a ten znel tak sladko, že Janko mal slzy v očiach, i plakal a to bolo dobre pre jeho smútok. Slnko svietilo na zelené stromy tak nádherne, ako by chcelo hovoriť: „Nesmieš byť taký smutný, Janko, pozri len, aká krásne modrá je obloha. Tam hore je teraz tvoj otec a prosí milého Boha, aby sa ti po všetky časy dobre vodilo!“

„Chcem byť vždy dobrý!“ povedal Janko, „potom prídem k svojmu otcovi do neba, a aká to bude radosť, až sa zase uvidíme! čo budem mať toho narozprávať, a on mi zase ukáže tak mnohé, poučí mňa o nádhere nebies práve tak, ako ma poučoval o zemi. Ach, aká to bude radosť!“

Janko si to predstavoval tak jasne, že sa mimovoľne pri tom pousmial, hoci mu ešte slzy po lícach tiekli. Vtáci sedeli na gaštanoch vo vrcholoch a spievali: „kyvít! kyvít!“ Boli veselí, hoci boli tiež na pohrabe, ale oni dobre vedeli, že mŕtv bol teraz už hore v nebi, že mal krídla omnoho krajšie a väčšie, než oni že je teraz šťastný, lebo bol na svete dobrý a z toho mali vtáci radosť. Janko videl, ako so zelených stromov sa rozletovali ďaleko do sveta, a dostal tiež chuť letieť s nimi. Ale najprv prirezal veľký kríž na hrob svojho otca. Keď ho tam večer priniesol, hľa, bol hrob už ozdobený pieskom a kvetmi. To urobili cudzí ľudia, lebo mali všetci milého otca, ktorý teraz bol mŕtv, veľmi radi.

Na druhý deň skoro ráno vzal Janko svoj batôžok, uložil do opasku celý svoj podiel (50 dolárov a niekoľko grošov) a s tým sa vydal do sveta. Ale pred tým zašiel na hrob svojho otca, pomodlil sa „otčenáš“ a povedal: „Buď s Bohom, milý môj otče, chcem zostať vždy dobrým človekom; pros preto milého Boha, aby sa mi dobre vodilo!“

Vonku na poli, kade Janko šiel, stály všetky kvety svieže a krásne v teplej žiari slnečnej a kývali sa vo vetre, ako by chceli povedať: „Vítaj u nás v zelenom! Či tu nie je pekne?“ Ale Janko sa obrátil ešte raz, aby naposledy pozrel na starý kostol, kde bol ako dieťa pokrstený, kam každej nedele chodil so svojim otcom a svoj žalmy spieval. Tu rozmýšľal potom o tom, čo krásneho teraz v ďalekom, nádhernom svete uvidí, a kráčal ďalej a ďalej, tak ďaleko, ako nikdy pred tým nebol; neznal ani miest, ani ľudí, ktorých stretával; bol už ďaleko v cudzine.

Prvú noc sa musel uložiť do kopy sena v širom poli, lebo nemal iného lôžka. Ale práve to sa mu ľúbilo: žiaden kráľ, myslel si, nemôže to mať lepšie. Celé pole s potokom, kopa sena a potom modré nebo nad ním, to bola práve krásna spálňa. Zelená tráva s malými, červenými a bielymi kvietkami bola koberec, orgován a plané ruže boli kytice, a miesto umývadla mal celý potok s čistou, sviežou vodou pred sebou, kde sa trstiny sem a tam ukláňali a jemu „dobrý večer“ a „dobré ráno“ priali. Mesiac bol ohromná „nočná lampa“ visiaca vysoko od modrého klenutia nebies. Janko mohol spať cele bezstarostne a tiež spal. Zobudil sa len, keď slnko vychádzalo a všetci vtáci naokolo spievali: „Dobré ráno! Dobré ráno! Či ešte nie si hore?“

Zvony vyzváňali do kostola, bola nedeľa. Ľudia šli na kázeň a Janko šiel za nimi, spieval s nimi a načúval slovu Božiemu. Bolo mu práve tak, ako by bol doma v kostole, kde bol krstený a kde toľkokrát so svojim otcom žalmy spieval.

Vonku na cintoríne bolo veľké množstvo hrobov a tu na mnohých rástla vysoká tráva. Tu pomyslel Janko na hrob svojho otca, ktorý bude raz vyzeráť práve tak, ako tieto hroby, keď ho nebude môcť očistiť a ozdobiť. Preto si sadol a vytrhával trávu, narovnal ovalené kríže a položil vence, ktoré vietor z hrobov odvíal, zase na ich miesto a myslel pri tom: „Snáď učiní niekto to isté na hrobe môjho otca, keď ja sám nebudem môcť tak robiť!“

Pred kostolnými dverami stál striebrovlasý žobrák a opieral sa o barlu. Janko mu dal tých pár grošov, ktoré mal, a kráčal potom šťastne a veselo vždy ďalej do širšieho sveta.

K večeru prišlo veľmi zlé počasie. Janko sa ponáhľal, aby sa dostal niekam do bezpečia, ale skoro ho prepadla číra noc. Tu prišiel konečne k malému kostolíku, ktorý stál cele o samote na malej hôrke. Dvere boli na šťastie len privreté a Janko tam vkĺzol. Chcel tam prečkať zlú nepohodu.

„Sadnem si do kúta!“ povedal k sebe, „som ustatý a zaslúžim si trochu oddychu!“ Potom sa posadil, zopál ruky, odriekal svoju večernú modlitbu a skôr, než si toho bol vedomý, zaspal, zatiaľ čo vonku sa blýskalo a hrmelo.

Keď sa prebudil, bola polnoc, ale búrka prešla a mesiac svietil oknami k nemu. Uprostred kostola stála otvorená rakva s mŕtvym človekom, ktorý ešte nebol pochovaný. Janko, ktorý mal dobré svedomie, sa nebál; a tiež dobre

vedel, že mŕtvi nikomu nič zlého neurobia. Žijúci zlí ľudia sú to, ktorí zlo nám stroja. A práve dvaja z týchto zlých ľudí stáli hneď pri rakve mŕtveho muža, ktorý pred pohrebom bol sem do kostola odnesený. Tomu chceli urobiť veľkú krivdu, nechceli ho nechať ležať tam v rakve, ale chceli ho vyhodiť pred dvere chrámové, toho úbohého mŕtveho muža.

„Prečo tak chcete urobiť?“ pýtal sa Janko, „čo chcete robiť, je nepekne a tvrdé. Nechajte ho odpočívať v mene Božom!“

„Larifari!“ odpovedali obidvaja zlí mužovia. „Ved’ on si z nás bláznov robil, je nám peniaze dlžen a nemohol zaplatiť. Pretože teraz svojou smrťou svoju dlžobu vyrovnal, nedostaneme ani haliera. Preto sme sa chceli pomstiť, ako pes nech leží pred chrámovou bránou!“

„Nemám viac než 50 dobrých dolárov,“ povedal Janko, „je to moje celé dedičstvo, to vám rád dám, keď mi poctivo sľúbite, že necháte mŕtveho úbožiaka s pokojom. Ja sa i bez peňazí svetom pretlčiem, lebo mám silné, zdravé ruky a milý Boh vždy pomôže.“

„Áno,“ hovorili zlí mužovia, „keď nám naozaj zaplatíš jeho dlžobu, iste nič neurobíme, tým si môžeš byť istý.“ Potom vzali peniaze, ktoré im Janko dal, vysmiali sa mu pre jeho dobrodušnosť a šli svojou cestou. Janko však uložil mŕtveho do rakve, zopál mu ruky, dal mu „s Bohom“ a kráčal ďalej spokojne a dobrej mysle veľkým lesom.

Kol do kola, kde len mesiac mohol stromami preniknúť, videl najluznejších malých elfov (dobrých lesných škriatkov) vo veselých hrách. Nedali sa rušiť, lebo vedeli, že je to dobrý, nevinný človek. Len ľudia zlí nemôžu elfov vidieť. Niektorí z nich neboli väčší od prsta a mali dlhé svetlé vlasy zopnuté zlatými hrebeňmi. Po dvoch kolembali sa na veľkých rosných kvapkách na listoch a vysokej trávě. Chvíľami skotúľala sa rosná kropaj dolu a zostala visieť medzi dlhými stebkami trávy, a tu dvihol sa vždy veľký smiech a hlasný krik tých malých ľudkov. To bolo veľmi smiešne! Spievali a Janko poznal cele zreteľne všetky tie krásne nápevy, ktorým sa ako malý chlapec bol naučil. Pestré veľké pavúky so striebornými korunami na hlavách museli s jednej kroviny na druhú tkať dlhé visuté mosty a paláce, ktoré, sotva že čistá rosa na nich dopadla, ako žiarivé sklo v jasnej žiari mesačnej vykukovali. Tak to išlo až do východu slnka neprestajne ďalej. Potom zaliezli malí elfovia do kvetových pukov a vietor strhal ich mosty a zámky, tak že len ako veľké pavučiny vzduchom lietali.

Janko práve vystúpil z lesa, keď silný mužský hlas naň zavolať: „Hola, kamarát! Kam cestou?“

„Ďaleko, do šireho sveta!“ povedal Janko. „Nemám ani otca, ani matky, som chudobný mladík, ale milý Boh iste pomôže.“

„Ja chcem tiež hodne ďaleko do sveta,“ povedal cudzí muž. „Nemohli by sme cestovať spoločne?“

„Pravdaže,“ odpovedal radostne Janko a tak šli spolu. Zapáčili sa skoro jeden druhému, lebo boli dobrí ľudia. Ale Janko dobre pozoroval, že priateľ bol o mnoho múdrejší, ako on. Precestoval skoro celý svet a vedel o všetkom možnom rozprávať.

Slnko stálo zatiaľ už hodne vysoko, keď sa usadili pod veľký strom, aby poraňajkovali. V tom šla stará žena pomimo. Bola veľmi stará a šla celá schýlená. Opierala sa na palicu a na chrbte mala zväzok paliva, ktoré nazbierala v lese. Zásteru mala vyhrnutú a Janko spozoroval, že tri veľké prúty kapradia a vrbové prúty odtamtiaľ vykukovali. Neďaleko od nich sa jej noha zošmykla, padla, hlasne zakričala, lebo si zlomila nohu, tá úbohá stará žena.

Janko vyslovil hneď želanie, že by ju obidvaja mohli dvihnúť a domov odniesť, ale cudzinec otvoril svoj batôžok, vytiahol z neho malú škatuľku a povedal, že v nej má masť, ktorá jej nohu cele uzdraví, že sama bude môcť sa odobrať domov, ako by si nikdy nebola nohu zlomila. Zato však žiadal, aby mu darovala tie tri prúty, ktoré mala v svojej zástere.

„To by bolo dobre zaplatené,“ povedala starinka a pokyvovala pri tom hlavou zvláštnym spôsobom. Nechcela sa od svojich prútov odlúčiť, ale nebolo to práve nič príjemného, zostať so zlamanou nohou ležať. Tak dala mu konečne prúty, a sotva jej nohu natrel masťou, vztýčila sa stará babka a vykračovala si o mnoho statnejšie, než predtým. To urobila tá masť. Tej ale nebolo možné ani v lekární dostať.

„Čo chceš s tými prútmi?“ pýtal sa Janko súdruha.

„To sú tri veľmi pekné metly,“ odpovedal, „ktoré sa mi páčia, lebo ja som čudný človek.“

A šli potom hodný kus cesty ďalej.

„Pozri, aká búrka to tiahne!“ povedal Janko a ukazoval práve pred seba. „To je strašne hustý mrak.“

„Nie,“ odpovedal súdruh, „to nie je mrak, ale pohorie, nádherné veľké pohorie, kam vysoko vystúpiš do čistého horského vzduchu. Ako je tam nádherna! Zajtra budeme už dozaista vysoko v horách!“

Nebolo to tak cele blízko, ako sa zdalo. Museli celý deň statne vykračovať, než dosiahli pohoria, kde čierne lesy svoje vrcholy k nebu dvíhali, a kde skaly boli veľké, ako celé mesto. To síce nešlo, bez únavy a bez potu sa tam dostať, a preto šiel tiež Ján i jeho súdruh do hostinca, aby si najprv poriadne odpočinuli a sily k zajtrajšiemu pochodu zobrali.

Vo veľkej dolnej izbe krčmy bolo mnoho ľudí zhromaždených, lebo tam bol komediant s bábkovým divadlom. Postavil práve svoje malé divadlo, a ľudia sedeli kol do kola, aby sa dívali na komédiu. Najvyššie a najlepšie miesto zaujal tučný mäsiar; jeho veľký pes stavač — ó, ako zúriivo sa obzeral dookola! — sedel mu po boku a vyvaloval oči ako všetci ostatní.

Teraz nastalo predstavenie, a bola to veľmi pekná hra o jednom kráľovi a jednej kráľovnej, ktorí sedeli na zamatovom tróne a mali zlaté koruny na hlavách a dlhé vlečky na šatách, lebo im to ich prostriedky dovoľovali. Pekné drevené bábky so sklenenými očami a veľkými bajúzmi stáli pri všetkých dverách, ktoré zatvárali a otvárali, aby čerstvý vzduch mohol vniknúť do izby. Bol to priamo divukrásny kus a nebol cele smutný, ale práve vtedy, keď kráľovná sa dvihla a po komnate kráčala, tu — to vie sám Boh, čo si vlastne pri tom pes myslel — urobil vo chvíli, kedy ho tučný mäsiar práve nedržal, veľký skok dolu do divadla, uchopil kráľovnú za jej útle tieľko, až bolo počuť zreteľné zapraskanie. Bolo to hrozné.

Úbožiak, ktorému bábkové divadlo patrilo, sa veľmi naľakal a mal o svoju kráľovnú veľký zármutoč, lebo to bola práve tá najnežnejšia bábka, ktorú mal a teraz jej ten hnusný buldog hlavu odhrýzol. A keď ľudia konečne odišli, povedal cudzinec, ktorý s Jankom prišiel, že ju hneď spraví. I vytiahol svoju skrinku a namazal bábkou masťou, ktorou úbohej starej žene pomohol, keď si nohu zlomila. Sotva bola bábka namazaná, bola hneď zase celá, ba mohla dokonca i všetkými údmi pohybovať, bez toho, aby bolo treba poťahovať ju za šnúrkou. Bábka bola ako živý človek. Muž, ktorému malá bábka patrila, sa rozveselil. Teraz nemusel bábkou držať, mohla tancovať sama. A to nemohla žiadna druhá.

Keď konečne nadišla noc a všetci v hostinci sa dostali na lôžko, začal ktosi zhlboka a tak strašne stonať a neustával v tom, až sa všetci išli pozrieť, čo je to vlastne. Muž, ktorý divadlo hral, šiel k svojmu divadlu, lebo z toho zvuky zaznievali. Všetky drevené bábky ležali tam pomiešané, kráľ a všetci trabantí, a oni tak zúfalo stenali a svojimi sklenenými očami sa dívali, lebo chceli tiež tak, ako kráľovná, aby boli natretí masťou, aby sa im tým tiež dostalo daru, sami od seba sa pohybovať. Kráľovná klesla práve na kolená a držala svoju nádhernú korunu kráľovskú vo výške, hovoriac: „Vezmi ju odo mňa, ale namaž i môjho kráľovského manžela a všetkých našich dvoranov!“ Vtedy sa nemohol ten úbožiak, ktorému divadlo náležalo, zdržať, aby nevypukol v plač, lebo bolo mu jej úprimne ľúto. Sľúbil cudzincovi hneď, že mu dá všetky svoje peniaze, ktoré vyberie z predstavenia budúceho večera, keď len namaže za to štyri alebo päť najnádhernejších jeho bábok. Ale tento odpovedal, že nežiada nič iného, než veľkú šabl'u, ktorou je opásaný, a sotva ju dostal, potrel šesť bábok, ktoré hneď začali tancovať a to tak jemne, že všetky dievčatá, živé ľudské dievčatá, ktoré sa tomu dívali, nemohli odolať chuti po tanci. Kočíš i kuchárka tancovali, čašníik i chyžná, všetci cudzinci, i lopatka na uhlie a kliešte pri peci. Ale tieto posledné sa zvalili hneď pri prvých skokoch — ba, to bola veselá noc.

Druhého dňa rozlúčili sa Janko a súdruh jeho so všetkými, vystúpili na vysoké hory a kráčali mohutnými lesmi jedľovými. Vyliezli tak vysoko, že chrámové veže hlboko pod nimi podobali sa malým, červeným jahodám v celej tej okolitej zeleni. Mohli sa porozhliadnuť ďaleko, ďaleko, kde ešte neboli! Toľko nádhery naraz v širom svete Janko nikdy ešte nevidel, a slnko svietilo tak teplo zo sviežeho vzduchu, počuli i horára medzi lesami na lesný roh trúbiť, tak krásno i milo, až mu slzy do očí vstúpili a on mimovoľne zašepkal: „Ty dobrý, milý Bože! Ako by som ťa rád pobozkal, že si tak dobrý k nám všetkým a toľko krásy v svete si nám daroval!“

A súdruh jeho stál s rukami zopätými a díval sa ďaleko cez lesy a mestá do teplej žiare slnečnej. Zrazu zašušľalo to nad ich hlavami. Podvihli zrak, veľká biela labuť tiahla vzduchom. Bola tak krásna a spievala, ako nikdy žiadneho vtáka spievať nepočuli. Ale pieseň bola slabšia a slabšia, labuť skláňala hlavu, až klesla cele zvolna k ich nohám, tak zostal ležať mŕtvý, ten nádherný vták.

„Dve tak krásne krídla,“ povedal Jankov súdruh, „tak biele a veľké, ako má tento vták, stoja za peniaze, tie si vezmem. Teraz uvidíš, ako dobre bolo, že som dostal šabl'u.“ Potom uťal mŕtvemu vtákovi obidve krídla, ktoré si chcel nechať, jedinou ranou.

Cestovali potom ďalej, mnoho, mnoho míľ cez hory a doly, až konečne videli veľké mesto s viac než sto vežami, ktoré ako striebro v slnečnom jase žiarili, v diaľke pred sebou. Uprostred mesta bol skvostný zámok mramorový a tam býval kráľ.

Ján a jeho súdruh nechceli hneď vojsť do mesta, ale zostali v jednom hostinci na predmestí, aby sa mohli najprv ustrojiť, lebo chceli vyzerat' slušne, až sa objavia na uliciach. Hostinský im rozprával, že kráľ je milý, dobrý muž, ktorý nikomu neublíži, ale dcéra jeho, tej Boh nás chráň! — to je zlá princezná! Na kráse jej nechýbuje, naopak, nikto by nemohol byť tak krásny a rozkošný, ako ona, ale čo je to všetko platné, keď je zlá čarodejníčka, bosorka a je vinná tým, že toľko krásnych princov život stratilo. Každý sa môže o jej ruku uchádzať. Každý môže prísť, nech je kráľ alebo žobrák. Musí len tri veci uhádnuť, na ktoré sa ona pýta. Keď to vie, potom si ho ona vezme za muža, a on sa stane po smrti jej otca kráľom nad celou ríšou. Keď však tie tri veci neuhádne, tu ho dá ona obesit' alebo sťat', taká zlá je tá princezná. Jej otec, starý kráľ, rmúti sa nad tým, že je taká zlá, ale nemôže jej to zakázať, aby tak zlá nebola, lebo raz jej hovoril, že mu do jej ženíchov nič nie je; že si môže s nimi robiť, čo sama za dobré uzná. Kedykoľvek nejaký princ prišiel a mal hádať, aby dostal princeznú, nevedel odpovedať na jej otázky a bol sťatý alebo obesený. Bola mu i zavčasu daná výstraha a mohol od uchádzania sa o princeznú ustúpiť. Starý kráľ je tak zarmútený tým všetkým smútkom a strasťou, že každoročne jeden celý deň leží na kolenách s celým svojim vojskom a modlí sa, aby princezná bola dobrá, ale to všetko nepomôže. Staré ženy, ktoré pálenku pijú, zo smútku si ju ofarbia na čierne, viac robiť nemôžu.

„Zlá princezná!“ povedal Janko, „mala by veru dostať metlou, to by jej dobre robilo. Keby ja bol starým kráľom, neschádzalo by prísneho pokarhania!“

V tom počuli vonku ľud hurrá! kričať. Princezná prešla pomimo a bola skutočne tak krásna, že všetci ľudia

zabudli, aká zlá bola, a preto hurrá! kričali. Dvanásť krásnych panien, všetky v bielych šatách hodvábnych so zlatými tulipánmi v ruke, išlo na čiernych koňoch jej po boku; princezná išla na bielom koni rubínmi a diamantami posiatom, jej jazdecký oblek bol samé zlato, a bičik, ktorý v ruke držala, vyzeral ako slnečný lúč. Zlatá koruna na jej hlave bola ako malé hviezdy na klenutí nebeskom, a jej plášť bol z tisícich krídel motýľích zložený; a ona bola krajšia, než všetky jej skvosty.

Keď Janko ju uvidel, začervenal sa až po čelo a nebol v stave ani slova hovoriť. Princezná podobala sa nápadne krásnej dievke so zlatou korunou, o ktorej sa mu v noci snívalo, keď jeho otec zomrel. Našiel ju tak krásnu, že sa okamžite do nej zaľúbil. „Ta iste nie je pravda,“ hovoril sám k sebe, „že by bola zlá bosorka, ktorá dá ľuďi vešať a stínať, keď neuhádnú, čo si od nich žiada. Každý smie, i najnižší žobrák, o jej ruku sa uchádzať, chcem tiež ísť do zámku, lebo ináč nemôžem.“

Všetci ho odhovárali od toho, aby tak nerobil, že sa mu bude vodiť práve tak, ako druhým. I jeho súdruh ho od toho odrádzal, ale Janko mal za to, že to už pôjde; vykefoval si črievce i kabát, učesal si krásne plavé vlasy a odišiel potom cele sám do mesta na zámok.

„Vstúpte!“ zavolať starý kráľ, keď Janko zaklopal na dvere. Janko otvoril, a starý kráľ v plášti mu vyšiel v ústrety, žezlo mal v jednej a ríšske jablko v druhej ruke. „Počkaj chvíľu!“ povedal a dal ríšske jablko pod pazuchu, aby mohol Jankovi ruku podať. Ale keď počul, že je ženích, začal plakať, až mu ríšske jablko a žezlo na zem padli, a on si svojím plášťom musel oči utierať. Starý, úbohý kráľ!

„Upuť od toho!“ povedal, „bude sa ti zle vodiť, tak zle, ako všetkým ostatným. Uvidíš!“ Potom vyviedol Janka do princezninej záhrady. Tam bol strašný pohľad! V korune každého stromu viseli traja i štyria synovia kráľovskí, ktorí sa o princeznú uchádzali, ale vec nemohli uhádnuť. Keď sa vietor podvihol, klopali všetky hnáty mŕtvych, až sa vtáci naľakali a už sa viac neodvážili do záhrady priletieť; všetky kvety boli pripnuté ku kostiam, a na kvetových hriadkach stáli a gánili umrlčie lebky. To bola veru zvláštna záhrada princeznina.

„Tu to môžeš vidieť!“ povedal starý kráľ, „bude sa ti zle vodiť, práve tak ako všetkým ostatným, ktoré tu vidíš; preto toho radšej nechaj. Pôsobíš mi naozaj veľké nešťastie, lebo mňa to tak strašne dojíma!“

Janko pobozkal dobrému starému kráľovi ruku a povedal, že to iste dobre dopadne, lebo on princeznú skutočne ľúbi.

V tej chvíli vchádzala princezná so všetkými svojimi dámami do zámku. Vyšli teda k nej von a priali jej dobrého rána. Bola vskutku čarokrásna, podala Jankovi ruku, a on sa do nej zaľúbil ešte viac než pred tým. Iste nemohla byť žiadnou zlou bosorkou, ako všetci ľudia o nej hovorili. Vyšli potom hore do sály a pážatá podávali im nádherné jedlá a muškátové oriešky, ale starý kráľ nemohol pre samý smútok nič jesť, a muškátové oriešky mu boli pritvrde.

Potom sa dohodli, že sa Janko má hneď nazajtra ráno zase dostaviť na zámok, kde sa zhromaždia sudcovia a celá rada, aby vypočuli, ako obstojí pri skúške. Keď uhádne, musí prísť ešte dva razy; ale dosiaľ nebolo tam ešte nikoho, ktorý by bol pri prvej skúške obstál, a preto prišli všetci o život.

Janko nebol cele nad tým znepokojený, ako sa mu povedie, naopak, bol veselý, myslel len na krásnu princeznú a spoliehal sa cele na to, že mu milý Boh pomôže, ale ako, to pravda nevedel a nechcel radšej o tom ani rozmýšľať. V pravom slova zmysle tancoval po hradskej, keď sa vracal do hostinca, kde ho jeho súdruh očakával.

Janko nemohol nájsť slov, keď rozprával, ako princezná k nemu bola vľúdna, i aká je krásna. Túžil nevýslovne po najbližšom dni, kedy mal pri dvore svoje šťastie v hádaní skúsiť.

Ale jeho súdruh potriasal hlavou a bol veľmi zarmútený. „Milujem ťa,“ vzdychal, „boli by sme mohli spolu ešte dlho zostať, a teraz teba mám stratiť? Ty úbohý, milý Janko, slzy mi vstupujú do očí, ale nechcem snáď posledný večer, kedy sme pospolu, kaliť ti tvoju radosť. Budeme veselí, veľmi veselí; zajtra, až budeš preč, môžem sa potom vyplakať.“

Všetci ľudia v meste sa hneď dozvedeli, že prišiel nový nápadník o princeznú, a preto panoval tam všade veľký smútok. Divadlo bolo uzavreté, a všetky kuchárky vzali čierny flór okolo svojich bielych čepcov, kráľ a kňazi kľáčali v kostole na kolenách. Kamkoľvek si sa poďíval, videl si znamenie úprimného smútku, lebo sa iste Jankovi nič lepšie nepovedie, než sa viedlo druhým.

K večeru pripravil súdruh Jankov veľkú fľašu punču a povedal Jankovi, že budú teraz hodne veselí a že budú piť na zdravie princeznej. Sotva Janko dva poháre vypil, bol tak ospalý, že mu dlhšie nebolo možné držať oči otvorené a zaspal. Jeho súdruh dvihol ho cele tíško so stoličky a položil ho do postele, a keď potom bola číra noc, vzal obidve veľké krídla, ktoré labuti usekol a pevne si ich pripol na ramená; najväčší z prútov, ktorý dostal od starej ženy, ktorá pádom nohu si zlomila, vstrčil si do vrečka a letel potom cez mesto priamo do zámku, kde sa posadil do výklenka pod okno, ktoré viedlo práve do spálne princeznej.

V celom meste bolo úplné ticho. Teraz bili hodiny tri štvrte na dvanásť, okno sa otvorilo a princezná vyletela vo veľkom bielom plášti s dlhými čiernymi krídlami von za mesto k jednej veľkej hore. Ale súdruh Jankov sa urobil neviditeľným, že ho vidieť nemohla, letel za ňou a vybičoval princeznú svojou metlou tak, že jej krv striekala, kam udel. Aká to bola jazda vzduchom! Vietor zahučal do jej plášťa, ktorý sa na všetky strany rozložil, súc podobný veľkej lodnej plachte, a mesiac ním presvital.

„Aký strašný to ľadovec! Aký ľadovec!“ riekla princezná pri každej rane, ktorú dostala metlou a ktorú si

právom zaslúžila. Konečne dospela k hore a zaklopala. S hromovým treskom sa hora otvorila a princezná vošla do nej. Súduh Jankov vklzol za ňou, lebo nikto ho vidieť nemohol, veď bol neviditeľný. Šli dlhou veľkou chodbou, kde sa steny leskli zvláštnym svetlom; boli to tisíce žeravých pavúkov, ktorí behali hore dolu po stenách a svietili ani oheň. Teraz prišli do veľkého sálu, zbudovaného zo samého striebra a zlata. Kvety ako slnečnice veľké, červené a modré iskrili na stenách, ale nikto ich nemohol natrhať, lebo ich stonky boli škaredé, jedovaté hady a kvety oheň, ktorý hadom sršal z gamby. Na povale svietili svätajánske mušky a blankytne netopiere bijúce tenkými krídlami. To bolo čudné! V prostriedku stál na zemi trón, nesený štyrmi konskými kostrami, ktoré mali uzdy z červených pavúkov. Trón sám bol z mliečneho skla a jeho poduška bola z malých čiernych myšiek, ktoré jedna druhú hrýzli do chvostov. Nad ním boli nebesá z ružových pavučín utkané a popretkávané najnežnejšími zelenými muškami, ktoré žiarili ani drahé kamene. Uprostred trónu sedel starý bosorák s korunou na škaredej, zlej hlave a s žezlom v ruke. Pobožkal princeznú na čelo, posadil si ju na jednu stranu svojho skvostného trónu, a teraz začala hudba. Veľké čierne kobylky duli do harmoník a sova sa búchala do brucha, lebo nemala bubon. Bol to smiešny koncert. Malí koboldi s bludičkami na čiapkach tancovali po sále. Jankovho súduha nemohol nikto vidieť; postavil sa práve za stôl, videl a počul všetko. Dvorania, ktorí sa teraz tiež zjavili, boli útlí a vznešení, ale kto sa dobre vedel dívať, hneď spozoroval, ako to nimi hralo. Boli to násady metál s hlávkami kapusty hore, nič iného. Čarodejník do nich pričaroval život a dal im šaty popretkávané zlatom. Ale veď to bolo všetko jedno, veď patrili k dvoru. Keď sa už dosť vytancovali, rozprávala princezná bosorákovi, že sa prihlásil nový nápadník, a pýtala sa preto, o čom má rozmýšľať, na čo by sa druhého dňa pýtala, až príde do zámku.

„Počuj,“ povedal bosorák, „chcem ti niečo poradiť! Musíš vyvoliť niečo cele ľahkého, na čo iste nepripadne. Mysli na jednu zo svojich črievičiek. To neuhádne. Daj mu potom sťat' hlavu, ale nezabudni, až zajtra ku mne prídeš, mi doniesť jeho oči, lebo tie chcem zjesť.“

Princezná sa uklonila veľmi hlboko a riekla, že na oči nezabudne. Bosorák potom zase otvoril horu a ona letela zase potom domov, ale súduh Jankov letel do hostinca späť, kde Janko ešte vždy spal, odviazal si krídla a ľahol si potom do postele, lebo bol veru ustatý.

Bolo ešte skoro z rána, keď sa Janko prebudil; jeho súduh vstal tiež a rozprával, že mal v noci zvláštny sen o princeznej a jej črievičke, a prosil ho, aby sa spýtal, či nemyslela princezná na jeden zo svojich črievičiek. Že o tom počul u bosoráka v hore, o tom sa Jankovi nechcel ani zmieniť, len ho žiadal, aby sa pýtal, či nemyslela na svoju črievičku.

„Môžem sa jej to opýtať, práve tak, ako na niečo iného,“ povedal Janko, „snáď je to cele správne, čo sa ti snívalo, lebo pevne dôverujem, že mi Pán Boh pomôže. Chcem však predsa pre každý prípad ti dať s Bohom, lebo keď budem zle hádať, už ťa neuvidím.“

Potom sa obidvaja pobožkali a Janko šiel do mesta na zámok. Celá komnata sa hemžila ľuďmi, sudcovia sedeli na svojich kreslách, majúť vankúšiky s prachovým perím pod hlavami, lebo mali toľko toho, o čom rozmýšľať. Starý kráľ sa dvíhol a usušil si oči bielou vreckovkou. Teraz vstúpila princezná; bola ešte krajšia, než včera a pozdravila všetkých prítomných čo najľútnejšie, Jankovi však podala ruku, hovoriac: „Dobré ráno, môj drahý!“

Teraz mal Janko uhádnuť, na čo práve myslí. Ach, Bože, ako vľúdne sa naň podívala, ale sotva že počula jediné slovo „črievička“ obledla ani krieda v tvári a strach prešiel celým jej telom ale nič jej nepomohlo, on správne uhádol.

Aký veselý bol tu starý kráľ! Rozkošou začal tancovať a všetci tľapkali jemu i Jankovi na pochvalu, lebo on bol prvý, ktorý hádku správne uhádol.

Jeho súduh žiaril radosťou, keď počul, že to dobre dopadlo, ale Janko zopäl ruky a ďakoval Bohu, ktorý mu iste po dvakrát ešte pomôže. Nasledujúceho dňa malo sa zase hádať.

Večer minul ako včerajší. Keď Janko spal, odletel jeho súduh za princeznou do hory a zbíl ju ešte viac než prvej noci, lebo tentokrát vzal dve metly so sebou. Nikto ho nevidel, ale on počul všetko.

Princezná chcela myslieť na svoju rukavičku, a on to rozprával Jankovi, ako by sa mu to bolo snívalo. Janko potom mohol správne uhádnuť a vznikla najživšia radosť na hrade. Celý dvor sa veselil, ako to i u kráľa videli, ale princezná ležala na pohovke a nebola v stave ani slova zo seba vypraviť. Teraz šlo o to, či Janko i po tretí raz správne uhádne. Keby dobre to dopadlo, mal by dostať krásnu princeznú a podediť celé kráľovstvo; keby neuhádol, mal stratiť život, a bosorák mal zjesť jeho krásne modré oči.

Večer pred tým šiel Janko skoro spať, pomodlil sa svoju večernú modlitbu a zaspal, ale jeho súduh si uviazal obidve krídla na chrbát, opásal si šabl'ou boky a vzal všetky tri metly, s ktorými odletel k zámku.

Bola číra, tmavá noc; búrilo, až škridle so stiech lietali a stromy v záhrade, na ktorých viseli kostry, ohýbali sa pri každom náraze vetra ako trstiny; blýskalo bez prestávky a hrom hučal po celú noc, ako by to bol jediný úder. Teraz sa otvorilo okno, a princezná vyletela. Bola bledá ani smrť, ale smiala sa zlej nepohode, nebola jej ešte dosť divá a búrlivá, a biely jej plášť víril za ňou ako lodná plachta vo vzduchu. Ale súduh Jankov zbičoval ju svojimi troma metlami tak, až krv na zem kvapkala, a ona už ďalej ani letieť nemohla. Konečne predsa dosiahla hory.

„Aká to hrozná búrka a ľadovec!“ povedala, „nikdy som v takomto večere ani vonku ešte nebola!“

„I dobrým sa človek presýti,“ povedal bosorák. A ona mu teraz rozprávala, že Janko i druhý raz správne uhádol; keby tak i zajtra urobil, potom by vyhral a ona by nemohla nikdy už k nemu do hory, nemohla by nikdy už také čary a kúzla prevádzať ako drier, nad čím je veľmi zarmútená.

„Však on to nesmie uhádnuť,“ povedal bosorák, „však ono mi niečo napadne, na čo on jakživ nepomyslí; len vtedy, keby snád bol sám bosorákom, ako som ja. Ale teraz budeme veselí!“ Potom vzal princeznú za obidve ruky a tancovali so všetkými koboldami a bludičkami, ktoré boli v jaskyni horskej; červené pavúky skákali po stenách hore dolu tak veselo, že vyzerali ako žiarivé kvety. Sovy bubnovali, cvrčky cvrkali a čierne kobyľky hrali na harmoniku. Bol to veselý ples!

Keď sa dosť vytancovali, musela princezná pomýšľať na návrat, lebo ináč by ju v zámku mohli hľadať; bosorák hovoril, že ju odprevadí, aby tak čím dlhšie mohli zostať spolu.

Potom sa vypravili v tej zlej nepohode a súdruh Jankov rozbil svoje prúty o chrbty obidvoch. Nikdy nebol bosorák v takomto ľadovci. Pred zámkom sa odobral od princeznej a zašepkal jej pri tom: „Mysli na moju hlavu!“ Ale súdruh Jankov dobre to počul a v tejže chvíli, kedy princezná oknom vkĺzla do svojej spálne a bosorák chcel nastúpiť svoju spiatočnú cestu, uchopil ho za jeho dlhú barnavú bradu a odsekol mu šablou škaredú jeho hlavu hneď pri pleciach, tak že ho ani vidieť nemohol. Telo hodil do jazera rybám, ale hlavu jeho pohrúžil do vody a zaviazal ju do hodvábnej šatky, odniesol ju do hostinca a ľahol si spať.

Ráno dal Jankovi šatku, ale povedal mu, že ju nesmie skôr otvoriť, až sa princezná spýta na predmet, na ktorý by myslela.

Tentokrát bolo toľko ľudí vo veľkej komnate zámockej, že bola nimi celá preplnená. Kráľovská rada sedela v svojich kreslách s prachovými vankúšmi a starý kráľ mal na sebe nové šaty, zlatá koruna i žezlo boli vyleštené, čo sa veľmi pekne vynímalo. Ale princezná bola nápadne bledá a mala šaty čierne, ako by mala ísť na pohreb.

„Na čo som práve myslela?“ pýtala sa Janka a on rozprestrel šatku a sám sa hrozne naľakal, keď uvidel hnusnú hlavu bosorákovu. Hrôza pojala pri tomto pohľade všetkých, ale princezná sedela tam ani socha a nemohla ani slova zo seba vypraviť. Konečne sa podvihla a podala Jankovi ruku, lebo skutočne správne uhádol. Nepozrela sa naň ani na iného, ale povzdychla cele hlasne: „Teraz ty si môj pán, dnes večer budeme mať svadbu!“

„Tak sa mi to páči!“ riekol starý kráľ, „tak to chceme mať!“ Všetci ľudia kričali: „Hurrá!“ stráž v paráde hrala po uliciach, zvony zneli, a kuchárky sňali čierny flór so svojich bielych čepcov, lebo všade panovala radosť. Tri celé pečené voly naplnené kačicami a sliepkami boli na trhu podávané ľudu a každý si mohol podľa ľúbosti kus odrezať. Vo vodotryskoch tryskalo najlepšie víno, a kto si kúpil u pekára praelík „za tri“, dostal nádvakom šesť veľkých makovníkov a to ešte s hrozičkami.

Večer bolo celé mesto osvetlené, vojaci strieľali z diel a chlapci z prakov, a hore na zámku sa jedlo a pilo, pripíjalo sa a skákalo, všetci tí vznešení páni a krásne dámy tancovali spolu a všade zaznieval spev:

*„Tu k reju svadobnému dnes
najkrajších dievok spíal sa kruh,
sem, páni, počujte husiel' ples,
v rej hbite, dámy, v šumný ruch!“*

Ale princezná bola dosiaľ bosorka a nemala Janka ešte cele rada, a to zišlo na um jeho súdruhovi, a preto dal Jankovi tri pierka z krídla labute a fľašku s niekoľkými kvapkami. Potom mu dal radu, aby vodou naplnenú nádobu dal postaviť pred lôžko princeznej a aby jej, až do postele pôjde, zasadil malú ranu, tak, aby do vody padla. Tam ju má trikrát potopiť, najprv však tam ponoriť pierka a vyliat' kvapky; potom vraj zmizne z nej zlý duch, zlé čary, zlé kúzla, a len vtedy ho bude mať rada.

Janko urobil všetko, čo mu súdruh poradil. Princezná hlasne skríkla, keď ju hodil do vody, a zostala mu ako veľká, ako uhoľ čierna labuť so sršiacimi očami pod rukami. Keď po druhý raz z vody sa vynorila, bola labuť už biela, okrem jediného čierneho kruhu na hrdle. Janko sa zbožne k Bohu pomodlil a ponoril po tretie labuť do vody, a v okamihu sa premenila na najkrajšiu princeznú. Bola ešte krajšia než skôr a ďakovala mu so slzami v krásnych očiach, že zlomil jej očarovanie, zakliatie.

Druhého dňa prišiel starý kráľ s celým svojim dvorom, a vtedy nemali blahoželania konca kraja; naposledy prišiel i Jankov súdruh, mal v ruke palicu a batôžok na chrbte. Janko ho mnohokrát pobozkal a riekol, že nesmie odcestovať, že má uňho zostať, lebo bol príčinou jeho celého šťastia. Ale súdruh potriasol hlavou a riekol veľmi jemne a vlúdne: „Nie, čas môj už minul. Ja zaplatil len svoju dlžobu. Spomeň si na onoho mŕtveho človeka, ktorému zlí ľudia chceli ublížiť. Ty si dal všetko, čo si mal, aby v hrobe pokoja mohol dôjsť. Ten mŕtvy, to som ja!“

A v okamihu tom už ho nebolo.

Svadobné veselie trvalo celý mesiac. Janko a princezná sa ľúbili zo srdca a starý kráľ zažil mnoho veselých dní a kolembal ich utešené malé dietky na kolenách a nechal sa ich hrať so svojim žezlom; ale Janko bol kráľom celej ríše.

Sviniar

Bol raz jeden princ, ktorý mal cele malúcké kráľovstvo, ale vždy ešte dosť veľké, aby sa na to oženiť mohol; a ženiť sa chcel. Bolo to síce hodne odvážne od neho, keď sa osmelil hovoriť dcére cisárovej: „Chceš ma za muža?“ Ale on si to už mohol dovoliť, lebo jeho meno bolo ďaleko široko preslávené, a sto princezien bolo by s radosťou „áno“ odpovedalo. Ale počujme, či tak urobila i dcéra cisárova.

Na hrobe otca nášho princa rástol ružový ker, krásny ružový ker! Ale kvitol len raz za päť rokov a mal potom len jedinu ružu. Ale akú! Voňala tak skvostne, že kto k nej privoňal, hneď zabudol na všetky svoje starosti a trudy. Ďalej mal princ tiež slávika, ktorý tak krásne spieval, ako by všetky sladké melódie z celého sveta v jeho hrdielku sa tiesnili. Túto ružu a toho slávika chcel princ darovať dcére cisárovnej; preto vložil oboje do veľkých strieborných nádob a poslal to princeznej.

Cisár kázal priniesť obidve nádoby do veľkej siene, kde princezná práve dlela so svojimi dvornými dámami, a „príde návšteva“ s nimi hrala. Keď videla tie dve nádoby a dary v nich, zatľapkala radosťou rúčkami.

„Keby to aspoň bola mačička!“ povedala — a tu sa objavila nádherná ruža.

„Aká je pekná!“ povedali všetky dvorné dámy.

„Tá je viac, než pekná,“ povedal cisár, „je okúzľujúca.“ Keď však princezná vzala ružu do ruky, bola by skoro zaplakala.

„Ale fi, papá,“ zvolala, „veď to nie je ani umelá ruža, ale len cele obyčajná skutočná ruža.“

„Fi!“ opakovali všetky dvorné dámy, „je len skutočná!“

„Prv než sa však nahneváme, podívajme sa, čo je v tej druhej nádobe,“ povedal cisár, a tu sa objavil slávik. Spieval tak ľúbezne, že nebolo možné niečo zlého proti nemu namietat.

„Süperb! Šarmánt!“ volali všetky dvorné dámy, lebo hovorili vždy francúzsky a jedna horšie, než druhá.

„Tento vták mi pripomína hracu tabatierku vysoko zosnulej cisárovnej,“ povedal starý gavalier, „je to tenže tón a tenže prednes!“

„Ba hej,“ odpovedal cisár a potom plakal, ako malé dieťa.

„Však to naposledy ani nebude skutočný slávik,“ zvolala zrazu princezná.

„Ale je to skutočný vták,“ potvrdzoval doručiteľ.

„Tak ho pusťte, nech lieta!“ rozkázala princezná a nechcela nijako dovoliť, aby sa princ u dvora predstavil.

Ale tento sa nedal nijako zvrátiť. Namaľoval si tvár barnavou a čiernou farbou, stiahol si čiapku hlboko do čela a prudko zaklopal.

„Dobré ráno, pán cisár!“ povedal, „nemohol by som tu pri dvore dostať nejakú službu?“

„Ach, tu je vždy toľko žiadateľov!“ povedal cisár, „ale pozriem sa, či sa dá niečo robiť. Potrebujem práve niekoho, kto by prasce strážil, lebo máme ich veľa.“

A tak sa stal princ cisárovým sviniarom. Dostal biednu komôrku pred prasacím chlievikom a tam musel bývať. A tu po celý deň usilovne pracoval na niečom, a keď bol večer, dokončil malý, pekný hrnček; kol do kola viseli na ňom malé hrkálky, a kedykoľvek sa v hrnci niečo varilo, začali zvonit' a hrali starý nápev:

*„Ach, môj milý Gustíček,
všetko to tam...“*

Ale najumelejšie na tom hrnčeku bolo, že keď niekto strčil prst do pary z neho vychádzajúcej, hneď vyňuchal, aké pokrmy na každom ohnisku v celom meste sa pripravujú. To bolo niečo cele iného, než púha ružička.

Tu šla princezná so svojimi dámami pomimo, a keď počula ten nápev, zostala stáť a bola veľmi rozveselená, lebo znala túto pieseň. Bolo to jediné, čo vedela, ale hrala to jedným prstom.

„Túto pieseň poznám!“ zvolala, „ale je to akýsi vzdelený sviniar; dôjdi tam a spýtaj sa, za čo by ten nástroj dal.“

Dvorná dáma musela hneď ísť k sviniarovi, ale natiahla si najprv drevené topánky, lebo na dvore bolo blato.

„Čo chceš za ten hrniec?“ pýtala sa dvorná dáma.

„Desať bozkov od princeznej!“ odpovedal sviniar.

„Ach, ty milý Bože!“ zvolala dvorná dáma.

„Za menej ho nedám,“ odpovedal sviniar.

„Čo hovoril?“ pýtala sa princezná.

„To nemôžem ani riecť!“ odpovedala dvorná dáma, „je to prihrozné!“

„Teda mi to pošuškej do ucha!“ A dvorná dáma to pošuškala princeznej do ucha.

„Bezočivec!“ zavolala princezná a rýchlo odišla.

Ale sotva popošla malý kúsok cesty, zazneli zase zvončeky, ako predtým:

*„Ach, môj milý Gustíček,
všetko to tam...“*

„Počuj!“ začala princezná znova, „spýtaj sa ho, či by nechcel desať bozkov od mojich dvorných dám za ten nástroj.“

„Nie, ďakujem!“ povedal sviniar. „Desať bozkov od princeznej, alebo si hrnček ponechám.“

„To je skutočne mrzuté,“ povedala princezná, „ale potom sa musíte, všetky dámy moje, okolo mňa postaviť, aby to nikto nevidel.“

A dvorné dámy sa postavili okolo nej a roztiahli svoje šaty, a potom dostal sviniar desať bozkov od princeznej, a

princezná dostala hrnček.

To bolo radosť! Celý večer a celý deň musel hrnček variť. V celom meste nebolo jediného ohniska, o ktorom by v zámku nevedeli, čo sa na ňom varí. Dvorné dámy skákali radosťou a ťapkali rukami.

„My vieme, kto bude jesť sladkú polievku a rezance! My vieme, kde budú mať krupičnú kašu a kotlety! To je predsa zaujímavé!“

„Áno, veľmi zaujímavé!“ prisvedčila vrchná dvorná dáma.

„Ale ani slova o tom, veď som dcéra cisárova!“

„To sa rozumie samo sebou!“ uistovali všetky.

Sviniar, totiž princ — ale mali ho za skutočného svinia — nenechal minúť ani jediný deň, aby na niečom novom nepracoval, a tentokrát zhotovil vlka, ktorý keď sa roztočil, hral všetky valčíky, kvapíky a polky od stvorenia sveta.

„Ale to je šarmánt!“ zvolala princezná, keď šla okolo svinia. „Nikdy som nepočula hrať také umelecké dielo. Id' k nemu a spýtaj sa ho, čo by za to chcel. Ale bozk nedám už ani jeden!“

„Chce sto bozkov od princeznej!“ povedala dvorná dáma, ktorá sa pýtala.

„Zdá sa mi, že je blázon!“ povedala princezná a šla ďalej. Ale sotva popošla kúsok cesty, zostala stáť.

„Umenie treba podporovať,“ povedala, „a k tomu som dcérou cisárovou. Povedzte mu, že som ochotná, ako včera dať mu desať bozkov, ale zbytok si musí vybrať od mojich dvorných dám.“

„Ale my to urobíme veľmi nerady!“ zvolali dámy.

„Ale nezmysel,“ odpovedala princezná, „keď ja ho môžem bozkať, môžete vy tiež. Pamätajte, že vám dávam stravu a plat.“ A tak museli dvorné dámy odkázať sviniarovi princezninu odpoveď.

„Nie tak,“ odpovedal sviniar, „alebo sto bozkov od princeznej, alebo nech si ponechá každý svoje.“

„Tak sa zase postavte okolo mňa!“ rozkázala princezná. Tu sa postavili všetky dámy okolo nej do kruhu, a tak bozkal princ princeznú.

„Čo to tam za zbeh pri svinskom chlieve?“ pýtal sa cisár, stojaci v svojom letohrádku. Pretrel si oči a nasadil si okuliare. „To iste dvorné dámy urobili niečo, čo nemali. Musím rýchlo zísť dolu a pozrieť sa!“ Tisíce hrmených! Ako sa náhlil! Keď sa dostal do dvora, našľapoval cele potichučky a dvorné dámy boli rátaním bozkov tak zabrané — lebo malo to byť cele poctivé a sviniar nemal dostať ani viac, ani menej bozkov — že ani cisára nespozorovali. Tento si stal na palce a „hľa, čo to má byť?“ zvolal, keď videl, ako sa oni bozkali. Potom vyzul topánku a hodil po nich, práve, keď princ dostal osemdesiaty šiesty bozk.

„Tiahnite odtiaľto!“ zvolal cisár, lebo bol veľmi nahneváný, a teraz boli sviniar i princezná z ríše vypovedaní.

Teraz stála tam princezná a plakala, a sviniar klial a dážd' v prúdoch splýval s oblohy.

„Ach, ja úbohé stvorenie!“ vzlykala princezná, „že som si radšej nevzala toho krásneho princa. Ach, aká som nešťastná!“

Tu odišiel sviniar za strom, umyl si čiernu farbu z tváre, sňal špinavé šaty a predstúpil pred princeznú v obleku princa a bol tak krásny, že princezná sa pred ním mimovoľne sklonila.

„Teraz ja tebou pohľadám,“ začal princ, „lebo skutočného princa si si nechcela vziať. Nechájala si ani ružu, ani slávika, ale svinia si bozkala za obyčajné hračky. Stalo sa ti, čo si zaslúžila!“

Potom odišiel do svojho kráľovstva a zavrel dvere.

Teraz mohla zostať vonku a spievať:

„Ach, môj milý Gustiček,
všetko to tam...“

Jakub a Kristínka

Na blízku Silkeborgského lesa dvíha sa ako veľký násyp pohorské pásmo, zvané Axen, a pod ním bola, ba je dosiaľ chalúpka, obklopená niekoľkými poličkami; piesok presvitá riedkou ražou a jačmeňom. Pekný rad rokov uplynul od príbehov, ktoré teraz mienime rozprávať; ľudia, ktorí vtedy bývali v tej chalúpke, obrábali svoje malé gazdovstvo a mali k tomu tri ovce, ošipanú a dva voly; krátko vychádzali cele dobre, boli spokojní so svojim skromným podielom, ba boli by si mohli zadovážiť i pár koní, ale hovorili tak, ako všetci sedliaci: „Kôň sám zožerie to, čo zarobí!“ Živí, ale musí byť hodne živý. — Jeppe Jäns v lete obrábala svoju roličku a v zime zručnou a usilovnou rukou vyrábala drevené topánky, dreváky. Nebol tiež bez pomocníka, mal po boku muža, ktorý sa vo výrobe drevených topánok dôkladne vyznal; boli pevné, ľahké a vkusné. Vyrezávali dreváky a lyžice; vynieslo to peniaze, takže Jeppe Jäns nemohol práve byť nazvaný chudobným mužom.

Malý Jakub, sedemročný chlapec, jediný dieťa v dome, sedával vedľa nich a díval sa, orezával štiepky a tiež si niekedy porezal prst, ale jedného dňa vyrezal dva kúsky dreva, podobajúce sa malým dreveným topánkam. Chcel, ako riekol, venovať ich malej Kristínke, a to bola dcérka plavcova; bola nežná a rozkošná, ako deti ľudí vznešených. Nebolo možné sa domnievať, že pochádza len z lepenkového baráčika v poliach. Tam býval jej otec, bol vdovec a živil sa tým, že plavil drevo na palivo z lesa do Silkeborgu, ba časom ešte ďalej odtiaľ až do Randersu. Nemal nikoho, kto by mohol bdiť nad Kristínkou, ktorá bola o rok mladšia Jakuba, a preto bola skoro neprestajne s ním, alebo na plti alebo medzi lesným porastom. A keď niekedy musel otec až do Randersu, prišla Kristínka k Jeppe Jänsovi.

Hra a jedlo Jakubovi a Kristínke výborne pristali; hrabali a okopávali, liezli a hrali sa v okolí, a ktoréhosi dňa odvážili sa sami až skoro hore na kopec a na kúsok do lesa; raz tam našli vajčka od sluky, a to bola veľká udalosť.

Jakub nebol dosiaľ nikdy hore v pasienkoch, dosiaľ sa nikdy neplavil po jazere, ale teraz sa tak malo stať; plavec, otec Kristínkin ho pozval a predchádzajúceho večera šiel s ním k jeho domovu.

Na dreve, na plti vysoko narovnanom, sedeli skoro z rána obidve deti a jedli chlieb a maliny. Plavec a jeho pomáhač odrážali plavidlo veľkými bidlami, prúd im uľahčoval prácu a rýchlo to išlo dolu po rieke a po jazerách, ktoré po všetkých stranách zdali sa obkľúčené lesmi a šašinou. Ale vždy sa predsa objavil nejaký prieplav, hoci sa staré stromy skoro až k vode skláňali a duby k nej svoje konáre vzťahovali. Staré jelše, ktorým prúd podomlel pevný breh, držali sa koreňmi pevne v zemi a vyzerali, ako malé zalesnené ostrôvky. Na vodách knísali sa lekná — bola to rozkošná playba. Konečne dospeli k chytačovi úhorov, kde voda cez splav búrlivo prúdila. Čo tu Jakub a Kristínka všetko videli!

Vtedy nebolo tam ešte ani továrne, ani dediny, bolo tam len staré stavidlo, ktoré nevyžadovalo sily mnohých ľudí. Spád vody na splave a krik divých kačíc boli vtedy jediným znamením života v mlčanlivej prírode. — Keď potom drevo bolo vyložené, kúpil Kristínkin otec veľký zväzok úhorov a zabité prasiatko, a všetko toto postavil v koši na plť. Potom to išlo domov, proti prúdu, bol však priaznivý vietor, a pretože rozvinuli plachtu, bolo to práve tak pekné, ako by ich dva kone tiahly.

Keď plť plávala lesom a doplávali až k miestu, odkiaľ plavcov pomáhač mal len kúsok cesty domov, vystúpil tento a Kristínkin otec na breh a rozkázal deťom, aby sa chovali pokojne a obozretne. Avšak oni to dlho nevydržali, museli prezeráť kôš s úhormi a prasiatkom, toto predsa museli vyňať, aby ho dobre videli a pretože obidvaja naraz ho chceli držať, pustili ho rovno do vody. Prúd ho hneď unášal — bola to strašlivá udalosť.

Jakub strachom vyskočil na breh a dal sa na útek, potom prišla za ním tiež Kristínka. „Ja chcem s tebou!“ volala a rýchlo obidvaja utekali a skryli sa do húšťavy. Onedlho potom mali loď i riekou s očú. Bežali ešte kúsok, potom Kristínka padla a plakala; Jakub ju dvíhol.

„Pod' so mnou!“ povedal jej. „Náš dom je tu na druhej strane,“ ale on, bohužiaľ, nebol na druhej strane. Šli a šli po zvádnutých listoch a suchých, opadaných konároch; prašťali pod ich nôžkami. Zrazu počuli hlasné zavolanie — zastali a tíško načúvali. V tom skríkol orol, bol to hnusný škrekot, ktorého sa veľmi naľakali, avšak pred nimi v lese rástli najkrajšie čučoriedky v neuveriteľnom množstve. To bolo príliš lákavé, nemohli odolať a zostali teda a jedli, až mali ústa i líca modré. Potom zase počuli volanie.

„Dostaneme bitie za prasiatko!“ povedala Kristínka.

„Pod' me k nám domov!“ povedal Jakub; „náš dom je tu niekde v lese!“ A šli; dostali sa do úvozu, ale ten nevedel k domovu, a stmievalo sa a deti sa bály. Podivné ticho koldokola bolo prerušované bolo len odporným škrekotom výra alebo spevom vtákov im cele neznámych. Konečne zaplietli sa oba v akomsi krovisku, Kristínka plakala a Jakub plakal, a keď tak chvíľočku plakali, uložili sa na listy a zaspali.

Slnko stálo vysoko na nebi, keď sa zobudili; bolo im zima, ale na výšine, na ktorú slnko stromovým utešene žiarilo, tam, podľa mienky Jakubovej, bolo možné sa zohriať a odtiaľ tiež bude vidieť domov ich rodičov. Avšak boli od neho veľmi vzdialení, celkom v inej časti lesa. Vydriapali sa s nekonečnou námahou cele na vrchol hôrky a zastali na príkrom svahu u priesačného jazera. Plávalo v ňom nesčíselné množstvo rýb, ožiarených slnkom. Bol to cele neočakávaný pohľad a hneď vedľa seba zbadali lieskový ker, plný lieskovcov. Trhali a lúskali ich a jedli jemné jadierka, ktoré sa len začínali tvoriť. — K tomu dostavilo sa nové prekvapenie, ba ľaknutie. Z kroviny vystúpila vysoká, stará žena, ktorej pleť bola šedastá a vlasy čierne ani žúžol; belmo jej očí žiarilo ako v očiach murínových. Na chrbte mala batôžok a v ruke sukovitú palicu; bola to cigánka. Deti jej

hneď nerozumeli, čo hovorí; ona vyňala z vrečka tri veľké orechy a povedala, že v každom z nich sú skryté prekrásne veci. Sú to vraj oriešky kúzelné.

Jakub pozoroval starenku; bola veľmi prívetivá a preto sa Jakub vzmužil a spýtal sa, či tie orechy sú preňho a ona mu ich dala a natrhala mu orieškov plné vrečko.

Jakub a Kristínka gánili na kúzelné oriešky.

„Sú v tomto voz a kone?“ pýtal sa Jakub.

„Je tam zlatý koč s koňmi!“ povedala žena.

„Daj mi ich teda!“ povedala Kristínka a Jakub jej dal oriešok a žena jej ho zaviazala do šatôčky na hrdle.

„A je v tomto práve taká krásna šatka, ako má Kristínka na hrdle?“ pýtal sa Jakub.

„Je tam desať šatiek!“ odpovedala žena, „a k tomu krásne šaty, jemné pančuchy a klobúk!“

„Teda ho chcem tiež!“ povedala Kristínka a Jakub jej dal druhý oriešok; tretí bol malý a čierny.

„Ten si nechaj!“ povedala Kristínka, „je tiež pekný!“

„A čo je v ňom?“ pýtal sa Jakub.

„Čo je pre teba najlepšie!“ odpovedala cigánka.

A Jakub pevne držal svoj oriešok. Žena sľúbila, že ich dovedie na pravú cestu k domovu, a šli, a šli, ale práve opačným smerom, než bolo treba; nič menej nemožno ju obviníť, že by bola chcela deti ukradnúť.

Uprostred pustého lesa stretli lesného vandrovníka Chrěna, ktorý Jakuba poznal a jeho pomocou sa Jakub s Kristínkou zase dostavili domov, kde boli o nich vo veľkých úzkostiach. Odpustili im, hoci oba zasluhovali poriadny trest metlou, preto, že pustili prasiatko do vody, i preto, že sa tak zatúlali.

Kristínka šla domov na pasienky a Jakub zostal v malom domčeku pri lese. Jeho prvou vecou večer bolo vytiahnuť oriešok, skrývajúci „to najlepšie“. Položil ho medzi prah a dvere, privrel ich, oriešok pukol, ale nebolo v ňom ani jadierka; bol plný čohosi ako šnupavého dohánu, alebo črvotočiny. Bol červivý, ako hovorievame.

„Ba, to som si mohol pomyslieť!“ mienil Jakub, „ako by sa do oriešku tak malého vošlo to najlepšie! Kristínka tiež v svojich dvoch orieškoch nebude mať ani krásne šaty, ani zlatý koč!“

Nastala zima a prišiel Nový rok.

Uplynulo niekoľko rokov. Jakub sa mal chystať na birmovku a farár býval veľmi ďaleko. Tou dobou prišiel jedného dňa plavec a rozprával Jakubovým rodičom, že Kristínka pôjde do služby. Je to vraj naozaj šťastie pre ňu, že príde do dobrých rúk a bude slúžiť u veľmi dobrých ľudí. Mala nastúpiť u bohatého gazdu v okolí Heningu; mala bývať panej k ruke a keď bude šikovná, vezmú si ju po birmovke za vlastnú.

Jakub s Kristínkou sa rozlúčili; ich rodičia považovali ich za snúbencov. Pri lúčení mu ukázala, že má ešte oba oriešky, ktoré vtedy, keď v lese poblúdili, od neho dostala; tiež rozprávala, že má v batôžku uschované malé dreváky, ktoré jej on ako chlapec vyrezal a daroval.

Jakub bol birmovaný, ale zostal u svojej matky, lebo bol obratný dreváčkar a v lete gazdoval na malom hospodárstve k jej úplnej spokojnosti. Ona mala len jeho, Jakubov otec už bol zomrel.

Len zriedka, a to obyčajne len prostredníctvom postilióna alebo potulných rybárov, počuli niečo o Kristínke. Vodilo sa jej u bohatých gazdov dobre, a keď bola birmovaná, písala svojmu otcovi a uložila mu tiež pozdravy na Jakuba a na matku. V liste sa zmienila o tom, že od svojich pánov dostala do daru šesť nových košiel a krásne šaty. To boli veru dobré správy.

Nasledujúcej jari zaklopal jedného krásneho dňa ktosi na dvere u Jakuba a jeho matky a vstúpil plavec s Kristínkou; prišla na deň na návštevu. Naskytla sa práve príležitosť k jazde do blízkeho susedstva a zase späť, ktorej ona použila. Bola krásna a pôvabná ako slečinka a mala krásne šaty, vkusne ušité, ktoré jej veľmi dobre stáli. Stála tu v plnom lesku, a Jakub mal svoj starý, všedný oblek. Radosťou a prekvapením onemel; chopil ju síce za ruku, pevne ju držal a najväčšie šťastie žiarilo mu z očí, ale ani perou nemohol hnúť; tým rýchlejšie ale pohybovala perami Kristínka a rozprávala mnoho a živo, a pobožkala Jakuba na ústa.

„Poznáš ma ešte?“ pýtala sa. Ale len vtedy, keď spolu osameli a keď stále ešte stál a za ruku ju držal, povedal: „Z teba sa stala dáma a ja tu pred tebou stojím v špinavej halene! Ako často spomínam na teba a na staré časy!“

Ruku v ruke vystúpili na kopec a dívali sa po krajine, ale Jakub nehovoril nič, avšak keď sa lúčili, bol si jasne vedomý, že sa Kristínka musí stať jeho ženou; veď už skoro ako deti boli nazývaní snúbenci; boli, tak mu pripadalo, spolu zasnúbení, hoci to nikto z nich nevyslovil.

Mohli sa spolu zabaviť len niekoľko hodín, lebo ona bola nútená vrátiť sa zase na miesto, kde z lodi vystúpila a nastúpiť budúceho dňa zase cestu. Jej otec a Jakub ju odprevádzali, mesiačik svietil a keď dosiahli svojho cieľa a hodina rozlúčenia nastala, nebol Jakub v stave pustiť jej ruku. Hoci jeho oči zreteľne vyjadrovali túžbu jeho srdca, predsa nemal pre to len niekoľko slov, ale každé z nich vyplývalo z hĺbky srdca. „Keď si v poslednej dobe príliš nezvykla na lepšie živobytie,“ povedal, „a keď ti stačí, aby si v dome mojej matky so mnou ako manželom žila, staneme sa raz manželmi! — Ale nejaký čas ešte môžeme počkať!“

„Áno, čas nám poradí, Jakub,“ povedala; potom mu stisla ruku a on ju pobožkal na ústa. „Dôverujem ti, Jakub!“ povedala Kristínka, „a domnievam sa, že ťa mám rada; ale musím sa na to ešte vyspať!“

Potom sa rozlúčili. Jakub povedal plavcovi, že je s Kristínkou skoro zasnúbený, a tento našiel, že je to tak, ako si to vždy predstavoval. Odprevadil Jakuba domov, vyspal sa na jeho posteli a o zasnúbení už nehovorili.

Uplýnul rok; Jakub vymenil s Kristínkou dva listy a pred podpisom bolo vždy napísané „tvoj“ alebo „tvoja až do smrti“. Raz prišiel otec plavec k Jakubovi a prinášal mu pozdravy od Kristínky. Čo mal ešte vysloviť, pripadalo mu veľmi za ťažko, ale hlavnou vecou bolo, že sa Kristínke dobre vodí, lebo je veľmi pekné dievča, vážené a obľúbené. Syn hospodárov bol vraj doma návštevou; je vraj v Kodani vo veľmi dôležitom a vznešenom úrade, zamestnaný v obchodnej kancelárii, Kristínka sa mu vraj zaľúbila, on tiež je podľa jej vkusu a jeho rodičia by tiež neboli proti tomu, ale Kristínke predsa len leží na srdci, že asi Jakub stále si na ňu myslí, a preto vraj by bola ochotná, odmietnuť ponúknuté šťastie, povedal plavec.

Jakub v prvej chvíli neriekol ani slova, ale obledol, potriasol hlavou a potom povedal: „Kristínka nesmie odmietnuť svoje šťastie.“

„Napiš jej svoju mienku niekoľkými slovami!“ povedal plavec.

A Jakub písal, ale nevedel slová zostaviť tak, ako si prial, prečiaral ich a trhal papier — ale do rána predsa napísal list pre Kristínku a tu je:

„Čítal som list, ktorý si písala otcovi a vidím z neho, že sa ti v každom smere dobre vedie a že si dokonca môžeš ešte polepšiť. Pýtaj sa vlastného srdca, Kristínka, a rozmysli si, čo na teba čaká, keď si mňa vezmeš. Môžem ti poskytnúť len málo. Nemysli na mňa a čo zo mňa bude, ale len na vlastný svoj prospech! Nie si ku mne priputaná žiadnym sľubom, a keď ho učinilo tvoje srdce, rozväzujem ho! Buď šťastná a blažená, milá Kristínka! Boh dá i môjmu srdcu útechu. Na vždy tvoj úprimný priateľ

Jakub.“

List bol odposlaný a Kristínka ho dostala.

O Martine boli ohlásky v kostole v pasienkoch i v Kodani, kde býval ženích a k nemu odcestovala so svokrou, lebo ženích bol príliš zaneprázdnený a nemohol podniknúť dlhú cestu do Jutska. Kristínka stretla sa podľa dohody so svojim otcom v jednom meste, kade cesta viedla, neďaleko pasienkov; tam sa spolu rozlúčili. Trochu sa o tom hovorilo, ale Jakub nehovoril nič; je vraj príliš do seba zahĺbený, povedala jeho matka. Ba, bol do seba zahĺbený a zádušný, a preto si zase spomenul na tie tri oriešky, ktoré kedysi, súc dieťaťom, od cigánky bol dostal a z ktorých dva dal Kristínke. Boli to kúzelné oriešky, v ktorých vraj boli pre Kristínku krásne šaty a zlatý koč s koňmi. Veru že sa tak stalo! Všetka táto nádhera bola teraz jej údelom v Kodani, pyšnom meste kráľovskom. Jej sa to vyplnilo! — Jakub mal v svojom oriešku len čierny prach a hlinu. „To je preňho to najlepšie!“ povedala cigánka — ba, to sa tiež vyplnilo, preňho boli najlepšie prach a hlina. Teraz jasne porozumel, čo tá žena mienila: v čiernej zemi, v chladnom hrobe bude mu najlepšie.

Roky prešli — nie síce mnoho, ale zdali sa mu tak dlhé; starí hospodári zomreli jeden za druhým. Ich imanie mnoho tisíc dolárov podedil syn. Ba, teraz mohla Kristínka jazdiť v zlatom koči a nosiť nádherné šaty.

V dvoch nasledujúcich rokoch nedostal otec žiadny list od Kristínky, a keď potom prišiel, bolo po bohatstve a po radosti. Úbohá Kristínka! Ani ona, ani jej muž nevedeli žiť podľa svojich pomerov; bohatstvo stratili tak, ako ho nadobudli, nebolo im požehnané.

Jasienky rozkvitli a odkvitli, snehové fujavice niekoľkokrát sa prehrali cez pasienky a cez kopec, pod ktorým sídlil Jakub v svojej samote. Jarné slnko zasvitlo a Jakub obrábal svoju roličku. Pluhom narazil, ako sa mu zdalo, na kresadlo; na povrch vynoril sa podivný predmet, a keď ho Jakub dvíhol, našiel, že je kovový; miesto, pluhom rozrytý, lislo sa podivným leskom. Bola to ťažká, veľká zlatá náramnica z pohanských dôb. Bývala tam kedysi mohyla a teraz našiel skvostný šperk, v nej pochovaný. Jakub ho ukázal farárovi, ktorý ho poučil o jeho veľkej cene. Potom šli s tým k županovi, ktorý o tom podal správu do hlavného mesta, Kodane, a Jakubovi poradil, aby drahocenný nález sám tam odovzdal na úrade.

„Našiel si v zemi to najlepšie, čo ti mohla dať!“ povedal pán župan.

„Najlepšie!“ pomyslel si Jakub. „Najlepšie pre mňa a v zemi! Potom predsa len mala cigánka pravdu, keď toto je to najlepšie.“

Jakub plával na poštovej lodi do hlavného mesta; až doteraz sa ešte nikdy neviezol na veľkej lodi a teraz sa mu to zdalo ako cesta okolo sveta. A tak sa Jakub dostal do Kodane.

Bola mu vyplatená cena nájdeného zlata, bola to vysoká čiastka: šesť sto dolárov. A potom blúdil Jakub, z lesa v pasienkoch, v bludisku ulíc kodaňských.

Práve navečer pred svojim odjazdom zabľúdl v uliciach, dostal sa v opačný smer, než ktorý zamýšľal a dostal sa cez most do Kristianovho prístavu miesto k násypu pri západnej bráne. Šiel síce na západ, ale predsa poblúdl. Na ulici nebolo ani človeka. V tom z chudobného domu vystúpilo malé dievčatko; Jakub ho poprosil, aby mu ukázalo cestu, ktorú hľadal. Malúčku sa zarazila a poďívala sa naň uszlzeným pohľadom. Pýtal sa jej teda, čo jej chýba a keď sa náhodou našli pod lampášom a svetlo jej padalo priamo do tváre, bolo Jakubovi tak čudne okolo srdca, lebo uvidel pred sebou Kristínku, takú, aká bývala, práve takú, ako sa na ňu pamätal z dôb, kedy ešte boli deťmi.

Šiel za dievčatkom do chudobného domčeka a vystúpil po úzkych, chatrných schodíkoch až do malej, nevábnej komôrky hneď pod strechou. Ťažký, dusný vzduch plnil miestnosť, svetlo nebolo rozsvietené. Kdesi v kúte ktosi vzdychal a ozývalo sa namáhavé lapanie za vzduchom. Jakub rozsvietil zápalku. Tam na lôžku bola matka toho dievčatka.

„Môžem vám niečím poslužiť?“ pýtal sa Jakub. „Vaše dievčatko ma zastihlo na ulici, ja sám som tu v meste

cudzincom. Mám snáď zavolať niekoho zo susedstva alebo dôjsť pre niekoho?“ A pri tých slovách jej naddvihol hlavu.

Bola to Kristínka...

Roky a roky už nebola doma v Jutsku, jej meno nebolo doma ani vyslovené, lebo by bolo pobúrilo tiché dumanie a žialenie Jakubovo, a tiež to nebolo nič dobrého, čo povest' a správy hlásali, že množstvo peňazí, ktoré muž Kristínkin zdedil po rodičoch, ho učinilo ľahkomyselným a pyšným. Vzdaľ sa svojho pevného postavenia, cestoval pol roka v cudzine, potom sa vrátil a robil dlžoby; šikmá plocha sa klonila viac a viac a zaviedla ho konečne do prepahliska. Jeho veselí priatelia z hostinca tvrdili, že sa mu dobre stalo, lebo vraj žil ako pravý blázon. — Raz ráno vylovili jeho mŕtvolu zo zámockého rybníka...

Po jeho smrti Kristínka vstúpila do seba; jej najmladšie malé dieťa, zrodené ešte v blahobyte, prežilo matkino nešťastie len o niekoľko dní a spalo už v hrobčeku; a teraz to došlo s Kristínkou tak ďaleko, že bola na smrť chorá, opustená ležala v biednej komôrke, tak biednej, že i doma, na úbohých pasienkoch mala lepšej, ale ktorú by snáď ešte bola doma zniesla, ale ktorá teraz, keď už si bola navykla na lepšie okolie, dala jej cítiť veľkú biedu. Jej najstaršie dieťa, tiež Kristínka, trpela s ňou biedu a hlad a teraz doviedla jej Jakuba.

„Bojím sa, že ma smrť odlúči od môjho drahého dieťaťa!“ vzdychala, „kam asi sa v tom širom svete podeje a obráti!“ Viac už riecť nemohla.

Jakub zase zapálil zápalku a našiel kúsok sviečky, ktorú rozsvietil; biedna komôrka sa tým aspoň trochu osvietila.

Jakub sa díval na dievčatko a spomínal na Kristínku v mladých dňoch. Jej k vôli a pamiatke mohol sa tomuto malému dievčatku stať dobrodincom. Umierajúca sa naň dívala, jej oči sa široko roztvorili — — — Poznala ho? Nevedel to, neprehovorila už ani slova.

*

Bolo to v lese na blízku pasienkov. Nebo bolo šedasté, jesienky už odkvitli, západné vetry zmietli žlté lístie do potoka a na polia, kde ešte stál dom, z lepenky zbudovaný, kde teraz cudzí ľudia bývali. Ale na úpätí kopca, v tóni mocných stromov, stál malý dom, biely a vl'údny. V izbe horelo v kachliach, v izbe bolo príjemne, a žiarilo to tam z dvoch veselých detských očí. V dome vládol život a veselosť, malá Kristínka slávila tam svoj vjazd. Sedela Jakubovi na kolene; Jakub jej nahradil otca i matku, ktorí obidvaja zmizli ako sen mizne dieťaťu i dospelému. Jakub sídlil v rozmilom, čistom domčeku, bol to zámožný muž; matka malého dievčatka spala na cintoríne chudobných v kráľovskej Kodani.

O Jakubovi sa hovorilo, že je bohatý; mal peniaze v skrini, zlato zo zeme — a k tomu ešte malú Kristínku.

Biskup börglumský a jeho rodina

Sme teraz hore, v Jutsku nad barinami; možno počuť severné more, ako hučí, ako sa valí, je cele blízko. Ale pred vami týči sa veľký pieskový kopec; už dlho sme ho videli a vždy ešte k nemu ideme, pomaly ideme v hlbokom piesku. Hore na kopci je rozložená veľká stará budova, je to kláštor Börglum, ktorého najväčšie krídlo ešte dnes je kostol. Došli sme tam neskoro večer, ale je jasno, doba svetlých dní. Ďaleko, ďaleko je odtiaľ vidieť, cez polia a bariny až k moru, cez lúky a pastviny pred seba až ďaleko cez temnomodré more.

Teraz sme hore, ideme medzi stodolami a stajňami, zahýbame do starého hradného dvora, kde sa podľa múru tiahne rad starých líp. Sú tam chránené pred vetrom, preto rastú, až ich vetvy temer okná zakrývajú.

Vystupujeme po kamenných schodoch, schádzame po chodbách pod povalou zo silných brvien, vietor tu tak podivne sviští, nevieme kde, či zvonka alebo znútra, a preto sa rozpráva a bája — áno, rozpráva sa toľko, je možné vídať toľko, keď je nám úzko, alebo keď iným chceme nahnať strachu. Rozpráva sa, že starí, zomretí kanonici chodia za noci do kostola. Hoci vietor neprestajne hučí a fučí, možno počuť omšové spevy. Je nám pri tom tak čudno, spomíname na staré časy — spomíname až sa duchom nájdeme v starých časoch.

*

Lod' stroskotala na pobreží; biskupovi ľudia sú tam dolu, nešetria nešťastníkov, ktorých more ušetrilo. More splachuje červenú krv, stekajúcu z roztrieštených hláv. Naplavený tovar patrí biskupovi a príboj doniesol veľmi mnoho. More valí sudy a kade plnené skvostným vínom pre kláštorскую pivnicu, chovajúcu v sebe už dosť a dosť piva a medoviny. V kuchyni je hojnosť postrieľaných zvierat, šuniek a údených stehien. Vonku v rybníkoch plávajú ryby pre labužníkov. Biskup börglumský je mocný muž, do jeho dŕžavy patrí mnoho krajín a chce ich získať ešte viac; všetko sa má skloniť pred Olafom Globom. V Thy zomrel zámožný ujec. „Príbuzný s príbuzným najhoršie zachádza,“ nech vdova skúsi pravdivosť tejto vety. Jej manžel vládol celej krajine, vyjmúc duchovné majetky. Syn je v cudzine, súc ešte chlapec, bol tam poslaný, aby sa priučil cudzím mravom, po ktorých bažil. Po roky a roky o ňom ani slychu, ani vidu. Snád' spí už v hrobe a nikdy sa nevráti k vláde tam, kde teraz jeho matka vládne.

„Akože, žena že by mala vládnuť?“ volá biskup. Posiela vyzvanie a volá ju na súd. Ale čo mu to pomôže? Ona sa nikdy neuchýlila od zákona a jej sila tkvie v jej spravodlivej veci.

Biskup Olaf Börglumský, o čom rozmýšľaš? Čo píšeš na čistý pergamen? Čo skrývaš pod páskou a pečat'ou, keď ho dávaš rytierom a žoldnierom, ktorí s ním odchádzajú zo zeme, ďaleko, ďaleko, až do mesta pápeža?

Je november, je doba, kedy lodi sa stroskotávajú, prichádza mrazivá zima.

Prišla dvakrát, teraz konečne pozdravuje rytierov a žoldnierov, vracajúcich sa z Ríma s listom pápežovým, obsahujúcim kľatbu nad vdovou, ktorá sa opovážila uraziť skromného biskupa. „Bud' prekliata ona i všetko, čo jej patrí! Vyvrhnutá nech je z cirkvi i obce! Nikto nech jej nepodá ruky pomocnej, priatelia a rodina nech sa jej varujú ako malomocenstva a rany morovej!“

„Čo sa nedá ohnúť, treba zlomiť!“ povedal biskup Börglumský.

Všetci ju opúšťajú, ale ona neopúšťa svojho Boha, svoju obranu a ochranu.

„Pekla zmätok! Ja predsa prevediem svoju!“ vraví biskup Börglumský, „nech ruka pápežova sa ťa teraz chopí a k súdu ťa vlečie, kde už počuješ svoj rozsudok.“

A ona zapriahne posledné dva voly, ktoré dosiaľ má, do svojho voza, posadí sa do neho len so svojou slúžkou a ide cez lúky a polia do zeme Dánskej. Cudzia príde medzi ľud cudzí, kde sa hovorí cudzou rečou, kde vládne cudzí mrav, ďaleko, kde zelené hory vzrastajú do výšky, na ktorých sa víno darí. Cestujúci kupci tiahnu tam po hradských, úzkostlivo sa dívajú do svojich nákladných povozov, bojac sa, že budú ozbýjaní od lúpežných rytierov. Obidve chudobné a úbohé ženy idú na svojom úbohom, dvoma čiernymi volmi tiahnutom voze bezstarostne neistým úvozom i hustými lesmi. Sú v zemi francúzskej. Tu stretne úbohú ženu potulný rytier, chrabrý a statočný rytier, sprevádzaný dvanástimi ozbrojenými zbrojnošmi. Zastane, pozerá sa na čudný povoz a pýta sa žien po ich cieľi, kam cestujú a z ktorej zeme prichádzajú. Tu menuje mladšia z nich Thy v Dánsku, rozpráva o svojej strasti a biede, a táto rýchlo speje ku koncu, Boh to tak zariadil. Cudzí rytier je jej syn. Podá jej ruku, zovrie ju do náručia a matka plače, čo už po roky nemohla; prv miesto toho hrýzla si pery, až jej horké kropaje krvi tiekli.

Je november, je doba, kedy lode stroskotávajú; more valí na pevninu sudy vína pre biskupovu pivnicu a kuchyňu. Nad plápolajúcou vatrou pečie sa na ražni zverina. Teplo a útulne je teraz za zavretými dverami, keď sa zima blíži. Zrazu počuť novinu: Jens Glob z Thy vrátil sa so svojou matkou; Jens Glob háji svoje poctivé právo, pozýva biskupa podľa zákonov a práv zemských pred duchovný súd.

„To ti mnoho nespomôže!“ súdil biskup, „nechaj len svoj márný spor s pokojom, rytier Jens!“

Minul rok. Zase je november, doba, kedy lode stroskotávajú; teraz nastáva mrazivá zima. Roje bielych včiel bodajú do tvári, až sami sa roztopia.

„Dnes to oziaba!“ hovoria ľudia, vracajúci sa z vonku. Jens Glob stojí ponorený v dumy, až si na kozube spálil svoj široký šat, hej, vypálila sa mu v ňom diera.

„Biskup Börglumský! Však ja ťa predsa premôžem! Pod kepienkom pápežovým nemôže ťa zákon zasiahnuť, ale Jens Glob ťa zasiahne!“

Potom napísal list svojmu švagrovi, pánu Olafovi Hase v Sallingu a prosí ho, aby sa dostavil o Vianociach na

polnočnú, na utiereň do kostola v Hvidbergu. Tam musí biskup slúžiť omšu, preto cestuje z Börglumu na Thylant; to Jens Glob dobre zná a vie.

Lúky i rašeliniská skrývajú sa pod ľadom a snehom, ľahko unesú koňa i jazdca, všetok sprievod, biskupa s kňazmi i paholkami; idú najkratšou cestou riedkou šašinou, ktorou vietor tak smutno sviští.

Zatrúb na svojom mosadznom rohu, hudec v liškej šube! Znie to tak dobre v čistom zimnom vzduchu. Idú cez pastviny i rašeliniská, záhradu, kde v lete fatamorgána sa zjavuje, neprestajne na juh; cieľia k hvidbergskému kostolu.

Vietor duje na svoj roh silnejšie, nadúva búrku, nepohodu, rastúcu hroznou silou. Ide to vždy v nepohode do domu Pána. Dom Pána stojí pevne, ale búrka hučí cez polia i pastviny, cez záliv i more. Biskup Börglumský došiel do kostola, ťažšie to ide Pánu Olafovi Hase, hoci ide ostro. Prichádza so svojimi manmi a rytiermi z onej strany zálivu na pomoc Jens Globovi; teraz, biskup, bude pozvaný na súd Najvyššieho!

Dom Pána je súdna sieň, oltár súdna stolica; svetlá na ťažkých mosadzných svietnikoch sú všetky rozsvietené. Búrka predčíta obžalobu i rozsudok. Búri to vo vzduchu, cez polia i pastviny, cez valiace sa vlny.

Olaf Hase stojí pri Ottesunde; odoberá sa od svojich manov a rytierov, daruje im koňa i brnenie, dáva im dovoľenie k návratu a dáva im pozdravy pre svoju ženu. Sám chce svoj život zveriť rozbúrenému moru, ale majú mu dosvedčiť, že nie je jeho vinou, keď Jens Glob bude v kostole Hvidbergskom bez pomoci. Verní zbrojnoši ho neopúšťajú, sprevádzajú ho do hlbokých vln. Desať z nich sa stane korisťou rozbesnených vln; Olaf Hase sám a dvaja zbrojnoši dostali sa na druhý breh; ešte majú štyri míle jazdy.

Polnoc minula; boží hod sa rozodnieva. Vietor sa utíšil, kostol je ožiarený, planúce svetlá svetia tabuľami cez lúky a rašeliniská. Utiereň je už dávno skončená. V dome Pána je ticho, počuť možno, ako vosk sviec kvapká na kamennú dlažbu. Teraz prichádza Olaf Hase.

V predsieni chrámu dáva mu Jens Glob dobrý deň. „Práve,“ pokračuje, „som sa s biskupom vyrovnal.“

„To si urobil?“ zvolá Olaf, „potom ani ty, ani biskup z kostola živí nevyjdete!“

A meč letí z pošvy a Olaf Hase udrie, až roztriešti dosku na kostolných dverách, ktoré Jens Glob medzi sebou a Olafom rýchlo zatvára.

„Počkaj, milý švagor, prezri si najprv moje vyrovnanie, zabil som biskupa i celý jeho sprievod. Ani hlásku už nedajú v tejto veci a tiež ja budem mlčať o krivde, spáchanej na mojej matke.“

Ohorky sviec oltárnych svietili načerveno, ale červenšie to planie z dlažby; biskup leží tam s rozpoltenou hlavou a zabíť sú všetci jeho sprievodcovia; bezhlasé ticho je v jutro vianočné.

Avšak na večer tretieho sviatku zvonia v kláštore börglumskom umieračikom; zabitý biskup a jeho zabíť ľudia sú vystavení pod čiernym baldachýnom medzi zastretými svietnikmi. V plášti zlatohlavom leží tu nebohý, kedysi mocný pán, s barlou v bezmocnej ruke. Myrrha vonia, mnísi spievajú, znie to ako žaloba, znie to ako rozsudok hnevu a zatratenia, zreteľne ďaleko po kraji, rozsudok, nesený vetrom a vetrom spievaný. Zatichne zase a odpočíva, ale zase sa dvíha a spieva svoje piesne, spieva ich až na naše časy, spieva ich o biskupovi börglumskom a jeho rodine. Temnou nocou znie jeho spev; čuje ho bojazlivý sedliak, idúci ťažkou pieskovou cestou podľa börglumského kláštora, počujú ho, ktorí bdejú v izbách kláštorých a sú nútení počúvať ho i za silnými múrmi; a preto zamurovali vchod z dlhej chodby do kostola. Dosiaľ však vidieť dvere, a tie sa otvárajú, svetlá planú z mosadzných mnohoramenných svietnikov, kadidlo vonia, kostol žiari starobyľou nádherou, mnísi spievajú zádušnú omšu nad zabitým biskupom, ktorý v plášti zlatom a s feruľou v bezmocnej pravici tu leží a na jeho bledom, pyšnom čele žiari krvavá rana, planúca ako oheň; je to svetáctvo a hriechne chuťky, ktoré z nej planú.

Prepadnite sa do hrobu, prepadne sa v noc a zabudnutie, strašlivé spomienky starých dôb!

*

Počujte náraz vetra, prehlušujúceho príboj morský! Búrka sa rozputnala, búrka, ktorá si vyžiada mnoho ľudských životov! More v novej dobe nezmenilo svoju povahu. Dnes v noci je to hltajúci pažerák, zajtra snáď zase jasné oko, v ktorom sa možno vidieť práve tak, ako za starých dôb, ktoré sme práve pochovali.

Teraz je ráno.

Nová doba slncovo žiari do izby! Vietor dosiaľ duje. Rozpráva sa o stroskotaní lodí, ako za starých dôb.

Dnes v noci stroskotala loď pri malej rybárskej dedinke s červenými strechami, ktorú odtiaľ vidíme z okien. Narazila neďaleko brehu, ale záchranný most spojil ich s pevninou, všetci z paluby boli zachránení, dostali sa na breh a do postele. Dnes sú všetci pozvaní do börglumského kláštora. Nájdu pohostinstvo v priateľských a domáckych izbách, nájdu tam milé pohľady, budú privítaní rodnou rečou. Od piana zaznievajú spevy ich domoviny a než sa skončia, ozve sa ešte iná struna, bezhlasá a predsa zvučná a istá; jej vlny ponese sa až do vlasti stroskotancov v cudzej zemi a oznámia ich záchranu. Potom je myseľ ľahká, a budí sa chuť, zúčastniť sa večer tanca v starých celách kláštorých.

Buď požehnaná, doba nová! Sláv svoj vjazd do mesta, leto, vo vyjasnenom vzduchu! Nech tvoje lúče žiaria v srdciach i myšlienkach! Na tvojom jasnom úzadí vznášajú sa temné povesti krutých, prísnych dôb.

Židovské dievča

V ľudovej škole bolo medzi chudobnými deťmi tiež malé židovské dievča, šibké a dobré, najšikovnejšie a najusilovnejšie zo všetkých; avšak jednej hodiny vyučovacej sa nemohlo zúčastniť, hodiny náboženstva; bolo to v škole kresťanskej.

Smela mať pred sebou zemepis alebo pracovať na úlohe, avšak s tým bola skoro hotová a úlohám sa skoro naučila. Mala potom síce pred sebou roztvorenú knihu, ale nečítala v nej; sedela a načúvala, a učiteľ skoro spozoroval, že sleduje vyučovanie náboženstva s pozornosťou, ako snád' žiadne iné dieťa.

„Čítaj si v svojej knihe!“ napomenul ju jemne a vážne, ale malúčká sa naň pozrela čiernymi, žiarivými očami, a keď sa jej potom na niečo spýtal, vedela to ešte lepšie, než druhí žiaci. Počula, rozumela a chápala.

Jej otec bol chudobný, dosť dobrý muž; keď ju oddával v škole učiteľovi, vymienil si, že nebude vyučovaná viere kresťanskej. Púšťať ju zo školy na túto hodinu, to snád' by bolo druhé deti zarážalo a dávalo podnet k rozličným myšlienkam, a preto zostávala, avšak nescelo to tak dlhšie byť.

Učiteľ zašiel k otcovi a povedal mu, že alebo dieťa musí vziať zo školy, alebo dovoliť, aby sa stala kresťankou.

„Nemôžem toho znieť, dívať sa na jej živé oči, na jej vrúcnosť a súčasne duševné prahunie po slovách evanjelia!“ povedal učiteľ.

Otec sa rozplakal: „Ja sám znám len veľmi málo zo svojho vlastného náboženstva, ale jej matka bola horlivou dcérou Izraela, pevnou a silnou vo viere, na smrteľnej posteli som jej sľúbil, že naše dieťa nikdy nescie byť pokrstené po kresťansky; musím splniť tento sľub, zdá sa mi to ako dohoda s Bohom.“

Malé židovské dievča bolo vzaté z kresťanskej školy.

— — — Minuli roky.

V jednom z najmenších mestečiek slúžilo u chudobnej rodiny občianskej dievča židovského vyznania, bola to Sára. Jej vlas bol čierny, ani eben, jej oči tmavé a predsa plné lesku a svetla, ako mávajú dcéry východu. Rysy jej tváre boli ešte ako u dievčat'a, keď vtedy sedelo v kresťanskej škole a žiarivým pohľadom načúvalo.

Každú nedeľu zneli z kostola piesne na organe, spev obce prenikal cez cestu do náprotivného domu, kde židovské dievča, usilovné a verné v svojom povolani, zamestnávalo sa svojou prácou. „Vojdi deň Pána v srdce moje, očisti ho a posväť!“ tak znel zákon mladej židovky, ale sabat, jej deň Pána, bol kresťanom dňom všedným a ona ho mohla svätiť len v svojom srdci. Ale čo znamená deň a hodina pred Bohom? Táto myšlienka sa jej vzbudila v duši a v nedeľu kresťanskú mohla svoju povinnosť vykonávať nerušene. Keď potom zvuk organu a spev chorálov prenikal až k nej do kuchyne, potom i toto miesto bolo tiché a posvätné. Čítala potom Starý zákon, jej ľudu poklad a vlastníctvo — a len tento; lebo čo jej povedal otec a učiteľ, keď odchádzala zo školy, vniklo jej hlboko do srdca — sľub, ktorý dal otec umierajúcej matke, že Sára sa nikdy nestane kresťankou, nikdy neopustí viery svojich rodičov. Zákon nový bol a mal jej zostať knihou zavretou, a predsa z neho znala dosť — v lesku a jasne to stálo pred ňou v spomienkach detstva. Raz večer — sedela v kútiku izby — počula hospodára hlasno predčítovať a ona smela s čistým svedomím načúvať, lebo nečítal z evanjelia, ale zo starej knihy rozprávok. Bolo to o akomsi rytierovi, ktorého zajal turecký baša a dal ho s volmi zapriať do pluhu, poháňať bičom, vystaviť ho na posmech a konečne bol by ho nechal zahynúť.

Rytierova manželka predala všetky svoje šperky, zlato a striebro, dala hrad i majetky pozemné v zástavu, jeho priatelia zhromaždili veľké peniaze, lebo výkupné, ktoré baša žiadal, bolo nesmierne; konečne však predsa zohnali toľko, že rytier bol vyslobodený z hanby a otroctva. Chorý a utýraný sa vrátil do vlasti. Ale skoro zaznelo nové vyzvanie k boju proti nepriateľom kresťanstva. Chorý o tom počul a nemal pokoja; dal sa vysadiť na svojho vojenského koňa; jeho líca zase očerveneli, sily sa mu vracali i vytiahol za víťazstvom. Práve tento baša, ktorý ho dal zapriať do pluhu, vystavil na posmech a bol príčinou jeho utrpenia, stal sa teraz jeho zajatcom a bol ním vsadený do žalára v hrade; ale už v prvej hodine väzenia prišiel k nemu rytier a pýtal sa zajatca: „Čo myslíš, že na teba čaká?“

„Viem!“ odpovedal Turek. „Odplata!“

„Áno, odplata kresťanova!“ povedal rytier. „Kresťanstvo nám káže, aby sme nepriateľom odpúšťali a milovali svojich blížnych! Id' s pokojom do svojej vlasti, k svojim milým, buď láskavý a dobrý k tým, ktorí trpia!“

Tu sa dal zajatec do plaču. „Ako by som mohol niečo takého mať za možné! Muky a trápenia som mal za isté, a preto som požíj jedu, ktorý ma usmrť v niekoľkých hodinách! Zomrieť musím, niet pomoci. Avšak prv, než zomriem, zvestuj mi ono učenie, ktoré obsahuje takú lásku a takú milosť, je veľké a božské! Daj mi v ňom zomrieť, zomrieť ako kresťan.“ A jeho prosbu vyplnili.

To bola poviedka, legenda, ktorú čítali; všetci načúvali s napätou pozornosťou a zaujatím, avšak najmocnejším dojmom pôsobila na tú, ktorá sedela opustená v kútiku, na slúžku Sára, dievča židovské. Veľké, ťažké slzy stály jej v lesklých, čiernych očiach. Sedela tu s myslou detsky prostou, ako raz v školskej lavici, poznávajúc veľkosť a moc evanjelia. Slzy jej tiekli po lícach.

„Nedopuť, aby moje dieťa sa stalo kresťankou!“ boli posledné slová matkine na smrteľnej posteli, preniklo jej to srdcom i dušou a zákon v jej srdci dodal: „Či otca svojho i matku svoju!“

„Veď nie som kresťanka! Menujú ma židovským dievčaťom. Tak sa mi aspoň susedovi chlapci posmievali minulej nedele, keď som stála pri otvorených dverách chrámových a dívala sa dovnútra, kde svetlá na oltári horeli a obec spievala. Od mojich školských rokov až po tento deň bola a je v tom pre mňa sila kresťanstva,

ktoré mi — i keď oči predtým zatváram, — ako žiara slnečná hlboko vnika do srdca. Avšak teba, matka, v tvojom hrobe nezarmútim, nezruším sľub, daný ti otcom. Nebudem čítať kresťanskú bibliu, mám predsa Boha otcov svojich, ku ktorému srdce svoje nachýlim!“

— — — Minuli roky.

Hospodár zomrel, jeho pani žila v stiesnených pomeroch, nepotrebovala slúžky; ale Sára zostala pri nej, bola jej pomocnicou v biede, udržiavala domácnosť. Pracovala až do noci a obstarávala chlieb prácou rúk svojich. Nebolo bližšieho príbuzného, ktorý by sa ujal rodiny, ktorej matka deň odo dňa slabla a celé mesiace bola pripútaná na lôžko. Sára bdela, ošetrovala, pracovala, nežná a skromná, bola požehnaním tohoto chudobného domu.

„Tam leží biblia!“ povedala chorá. „Predčítaj mi niečo — večer je tak dlhý; cnie sa mi tak po slove Božom!“

Sára sklonila hlavu. Ruky jej sa zopli okolo biblie, z ktorej chorej predčítala. Často preto sa rozplakala, ale jej zrak sa jasn timer a jasn timer sa i jej duša. „Matička, tvoja dcéra neprijme krst kresťanský, nebude počítaná k ich obci, v tom sa zhodujeme na tomto svete — ale na onom svete je väčšia zhoda v Bohu. On nás sprevádza za hrob! — On navštevuje zem a učiniac ju prahnúcou, požehná ju početnými darmi. Ó, už rozumiem!

Deje sa tak v Jednom a v Jedinom, a to je Kristus!“

Zachvela sa, vysloviac toto meno sväté, ohnivý krst ju prešiel, silnejší, než mohlo telo zniesť, a malomocnejšie bolo teraz toto telo, než telo chorej, ktorej čítala.

„Úbohá Sára!“ riekli. „Je premožená prácou a bdením.“

Zaviezli ju do nemocnice pre chudobných, kde zomrela a odkiaľ bola tiež pochovaná, avšak nie na cintorín kresťanský, tam nebolo miesta pre židovské dievča, nie; zakopali ju vonku, za múrom.

A Božie slnko, ktoré žiarilo nad hrobmi kresťanov, žiarilo i vonku na hrob židovkin, a spevy, ktoré zneli na cintoríne kresťanskom, niesli sa i nad jej hrobom. Tiež jej bolo zvestované: „Je vzkriesenie v Kristu, v Ňom, ktorý riekol učeníkom svojim: „Ján krstil vodou, vy však budete krstiť duchom svätým!“

Poviedka o roku

Bol posledný deň v januári; nastala hrozná snehová fujavica; fujavice búrili ulicami; vonkajšie strany okien boli celé pokryté snehom a ako lavína padal sneh so striech. Ľudia boli ako na úteku, ponáhľali sa, behali, padali si do náručia, na chvíľku sa zadržali a aspoň na tak dlho si zachovali rovnováhu. Kočiare a kone boli ako napudrovaní, sluhovia stáli chrbtom ku kočiarom, aby aspoň trochu boli pred vetrom ochránení, a chodci hľadeli vždy, aby sa kryli za vozmi, ktoré v hlbokom snehu len pomaly sa pohybovali. Keď sa konečne fujavica utíšila a pri domoch boli umetené úzke chodníčky, predsa sa ľudia pri stretnutí zastavovali. Nikto nemal chuti uhnúť sa skôr do hlbokých závejov a povoliť druhému prechod. Stáli vždy mlčky proti sebe, až konečne, ako by sa mlčky zhodli, dali každý jednu nohu v šanc a zaborili ju do snehu.

K večeru nastal úplný klúd, nebo bolo ako vymyté a ako by vyššie a priesvitnejšie, hviezdy boli ako nové a niektoré modravé a jasne sa trblietali. Pri tom mrzlo, až to prašťalo; skoro i najvyššia snehová vrstva bola tak tvrdá, že sa mohlo bez obavy po nej chodiť. Vrabčiaci poskakovali na umetených miestach sem i tam, mnoho potraviny však nenašli a mráz im liezol za nechty.

„Čim!“ riekol vrabec vrabcovi, „tomuto sa vraví nový rok! — Veď je horší, než bol ten starý! To sme si ho tiež mohli nechať. Mrzí ma to a mám k tomu dosť príčin!“

„Ba, ľudia behali a nosili novoročné darčeky!“ vravel malý, napoly zmrznutý vrabec. „Rozbíjali hrnce pred dverami a boli celí bez seba radosťou, že je starý rok ten tam. Ja som sa z toho tiež tešil, lebo som predpokladal, že nastanú teplé dni, ale nebolo z toho nič. Mrzne ešte viac, než pred tým! Ľudia si to akosi poplietli s počítaním času!“

„To sa vie!“ vravel tretí, starý už a belohlavý. „Oni majú čosi, čomu hovoria kalendár, sami to vynašli a podľa toho sa má všetko riadiť — ale kdeže! Rok začína, keď jar nastane, to je beh prírody a podľa toho sa riadim ja!“

„Ale kedy nastane jar?“ pýtali sa všetci.

„Nastane, až prídu bociany, ale tieto sú dosť nespoľahlivé; tu v meste niet nikoho, kto by sa v tom vyznal, na vidieku to predsa vedia lepšie. Poleťme tam a vyčkávajme na dedine! Tam budeme jari bližšie!“

„Ba, to by bolo!“ vravel jeden, ktorý tu neprestajne okolo poskakoval a čímčaroval, bez toho, aby vlastne niečo povedal. „Avšak tu v meste požívam niektoré výhody, ktorých by sa mi vonku, ako sa obávam, iste nedostávalo. Na tejto strane ulice v istom dome býva ľudská rodina, ktorá mala múdry nápad: pripevňuje na stenu tri alebo štyri kvetináče a to veľkým otvorom dovnútra k stene, a dnom na vonok. V tom je tak veľká diera, že môžem ľahko sem i tam preletieť. Tam som svojmu mužovi upevnila hniezdo a tamodtiaľ sme vyviedli všetky naše mláďatá. Ľudská rodina upravila si to všetko len pre svoje vlastné potešenie, chtiac pozorovať náš život — ináč by to sotva boli urobili. Sypú nám tam chlebové odrobinky, tiež len pre svoju zábavu, avšak nám sa tým dostáva potraviny; práve ako by tým o nás bolo postarané; preto myslím, že ja a môj muž tu zostaneme, ačkoľvek sme veľmi nespokojní, ale zostaneme predsa.“

„A my poletíme na vidiek, aby sme videli, či jar už prichádza,“ odpovedali ostatné vrabce a s tým odleteli.

Na vidieku panovala najtuhšia zima; bol tam mráz ešte o niekoľko stupňov väčší než v meste. Ostrý vietor fučal cez zasnežené polia. Sedliak s veľkými rukavicami sedel na svojich saniach a rozháňal sa rukami, aby mu nezamrzli. Bič mu ležal na lone, chudé koníky utekali, až sa z nich dymilo, sneh vrždľal a vrabce poskakovali v kofajach a mrzli, „Čim! Kedy príde jar? Trvá to už tak dlho!“

„Tak dlho!“ zaznelo to do polí s najvyššieho zasneženého návršia. Bola to snád' ozvena, alebo boli to slova podivuhodného starého muža, ktorý v búrke a snehu sedel na vrcholku snehového kopca. Bol celý biely, oblečený po sedliacky v biely kožuštek, s dlhým bielym vlasom, celý bledý a s veľkými, jasnými očami.

„Kto je ten starček?“ pýtali sa vrabce.

„Ja viem!“ vravel starý havran, sediaci na plote a dosť blahosklonne uznávajúci, že pred Bohom sme si všetci rovní, ako tie malé vtáčatá, ani jeho samého nevynímajúc; preto tiež bol k vrabcom vládny a podal im vysvetlenie. „Znám toho starca. Je to Mráz, stavec z lanského roku; nie je mŕtvý, ako vraví kalendár, nie, je tátorom malého princa, Jari, ktorý príde čo nevidieť. Ba, pán Mráz, ten vie vládnuť. Brrr, malé vtáčiky, veď je to práve počuť možno, ako sa trasiete zimou!“

„Áno, to je to, čo ja vždy tvrdím!“ vravel najmenší vrabec; „kalendár nie je iné, ako púhy ľudský výmysel, ktorý s prírodou sa nezrovnáva. Mali by podobné veci prenechať nám, nám, ktorí sme bytnosti jemnejšie.“

A minul týždeň, minuli dva. Les bol čierny a zamrznuté jazero ležalo tu ako zmeravená olovená ťarcha. Mraky — ba, to ani neboli mraky, bola to mokrá, mrazivá hmľa, visiaca nad krajinou. Veľké čierne vrany lietali v krdľoch, bez škrečania — bolo, ako by všetko spalo. — Zrazu sklzol papršlek slnečný po jazere a jazero sa zaligotalo ako roztopený cín. Snehový príkrov na poliach a návršiach nebol už tak oslnivý, ako drier, avšak biela postava, Mráz sám, sedel tam neprestajne s pohľadom na juh upretým. Ani nepozoroval, že pokrývka snehová zvoľna mizne do zeme, a že tu i tu sa objavuje kúšik zeleni, a tam sa to potom len tak hemžilo vrabcami.

„Čim! Čim! Už ide jar?“

„Jar!“ Zaznelo to v lúkach i poliach a tmavohnedých lesoch, kde na pňoch hral mach sviežou zeleňou. — A od juhu prilieteli dva prvé bociany. Každému z nich sedelo na chrbte malé, krásne dieťa, chlapec a dievča. Pobožkali zem, a kamkoľvek vkročili, tam pod snehom vykličili biele kvety.

Ruku v ruke vystupovali k starému snehuliakovi, Mrazu, objali ho na pozdrav a v tejže chvíli všetci traja zmizli a zmizol i celý kraj; všetko zahaľovala hustá, vlhká hmla, nepreniknuteľná a ťažká. Zvoľna však dvíhal sa vietor, rozprúdil sa a roztrhal a zahnal hmlu, slnko začalo hriať; — Mráz už zmizol a krásne deti jari sedeli na tróne roku.

„Toto je Nový rok!“ vraveli vrabce. „Teraz zase dostaneme čo sa patrí a okrem toho i náhradu za krutú zimu.“

Kamkoľvek tie dve deti vyšli, všade pučali na kroch a stromoch zelené pupence, tráva vyrastala, siatina sa zelenelo a bujnelo. A dievčatko sypalo všade dookola kvety; malo ich nadbytok v svojej sukničke, práve ako by sa tam rojili, vždy ich tam bolo plno, hoci dievča veľmi horlivo kvety rozsypávalo — v horlivosti svojej nasypalo celé trsy kvetov na jablone a broskyne, tak že tu stály v celej nádhere kvetnej ešte skôr, než im listy narástli.

Dievča zatľapkalo rúčkami a chlapec zaspieval a na to prišli vtáci, Boh sám vie odkiaľ, a všetci štebotali a spievali: „Prišla jar!“

Bol to krásny pohľad. Starenky vyšli si pred dvere na slniečko, dýchali ľúbezne voňajúci vzduch a pozorovali žlté kvety, pokrývajúce všetky lúky práve tak, ako za ich mladých rokov. Svet zase omladol. „Dnes je vonku krásne,“ vravel každý.

Les bol ešte tmavý, ale pukov tam bolo, kvety už pučali, fialky boli v plnom kvete, sasanky a pryskierniky sa rozvíjali, ba v každom stebľe trávy bola miazga a sila, bol to skutočne skvostný koberec, ktorý pozýval na posedenie; a na ňom sedela jarňá dvojica, držali sa za ruky a spievali a smiali sa a rástli a rástli.

Jemný dážď padal na nich s nebies; nepozorovali toho však, kropaje dažďové i slzy radosti splývali v jedno. Ženich s nevestou sa pobožkali a v tej chvíli rozvila sa zeleň lesná. Keď slnko vyšlo, zelenali sa už všetky lesy.

A ruku v ruke kráčali snúbenci pod sviežou klenbou listov, kde len slnečné lúče a vhožené tieň sa hrali so zeleňou. Panenskou čistotou a osviežujúcou vôňou planuli jemné tie listy; svižko a jasne prúdili potok i rieky v zamatových šašinách a cez blýskavé kamene. „Vždy a na veky je a zostáva všetko plné života!“ hovorila celá príroda. A kukučka kukala a škvránok jasal, nádherná jar bola tu! Avšak vrby mali všetky kvety v zimných rukaviciach, tak strašne boli opatrné.

Potom minuli dni a týždne, tiesnivo ležala horúčnosť na celej prírode; vrele prúdy vzduchu viali obilím, rýchlo žltnúcim. Biely kvet severného lotosu rozložil na lesných jazerách svoje veľké zelené listy po hladine vodnej a ryby vyhľadávali pod nimi tóňu. Za lesom, na strane pred vetrami chránenej, kde slnko hrialo steny obytnej budovy a hrialo i nádhorne rozkvitnuté ruže, kde stromy boli plné šťavnatých, čiernych a slnkom skoro sčervenených čerešní, sedela krásna žena leta, ktorú sme už videli, keď bola dieťaťom a nevestou. Dívala sa k vystupujúcim tmavým mrakom, ktoré ako rozvlnené pohorie modročierne a ťažké vždy vyššie a vyššie stúpali. Ako skamenené, rozbúrené more blížili sa mraky vždy viac a viac k lesu, v ktorom, ako by čarovným prútkom zakliate, všetko zanemelo. Ani vánok sa nehýbal, i vtáci zmĺkli, celú prírodu ovládala vážnosť očakávania čohosi veľkého. Avšak na chodníčkoch i cestách náhlili sa ľudia v kočiaroch i jazdci i peši, aby sa včas dostali pod strechu. —

Zrazu sa zabľýskalo, akoby slnko prenikalo, razom oslniac. všetko zapalujúce a v rachotivom dunení a hrmení všetko sa zase zahalovalo v temnotu. Voda splývala v prúdoch; noc a deň a ticho a hrom sa striedali. Mladé, hnedé stebľa v šašine sa vlnili sem i tam, lesná klenba sa skryla v daždi, a zase striedali sa tma a svetlo, ticho a hrom. — Tráva a obilie ležali ako pobité, ako odplavené prívalom, ako by nikdy sa už nemali spamätať. — Dážď sa zmenil v drobné kvapkanie, slnko zasvietilo a so stebiel a listov žiarili kropaje vodné ako perly, vtáci spievali, ryby v potoku sa hádzali, komáre tancovali a vonku na skalách, nad rozbúreným morom sedel sám pán leta, silný muž plných svalov, s premoknutými vlasmi — omladnutý sviežim kúpeľom, sedel v teplej žiari slnečnej. Všetka príroda koldokola bola omladnutá, všetko stálo bujne a krásne; bolo leto, žiarivé, skvostné leto.

Milou a sladkou vôňou dýchala d'atelina, kde včely bzučali; tam zaletela kráľovná včiel so svojim rojom a včely začali znášať med a vosk. Nikto toho nevidel, len obaja vládcovia leta.

Večerná obloha žiarila zlatom, že žiadna kopula kostolná sa neskvie takou nádhrou, a mesiac svietil medzi večernými a rannými zorami. Bolo leto. —

A plynuli dni a uplynuli týždne. — Lesklé kosáky žencov zažiarili v žite, konáre jablonoňové ohýbali sa pod ťarchou červených jablák; chmeľ dýchal nádhrou vôňou a pod lieskovcami, obťažkanými orieškami, sedel pán leta so svojou vážnou ženou.

„Aké to bohatstvo!“ vravela ona, „koldokola nič len požehnanie, dobro a krása — a predsa, sama neviem prečo, predsa sa mi cnie po kľude — ach, po pokoji! Nemám preto iných slov. — Už zase sa orie na poliach! Vždy viac a viac chcú ľudia získať! — Hľa bociany sa už zhromažďujú v krdle a kráčajú opodiaľ za pluhom, tí vtáci egyptskí, ktorí nás vzduchom sem priniesli. Pamätáš sa ešte, ako sme v tieto severné kraje sem prišli, keď sme ešte boli malými deťmi? — Priniesli sme kvety, skvelú žiaru slnca a zelené lesy; s tými teraz vietor už si zle zahral, farbía sa a sú vždy tmavšie a tmavšie, ako južné stromy, nenesú však takého zlatého ovocia!“

„Chceš ich vidieť?“ vravel pán leta. „Tak sa zase rozveseľ!“ A kynul rukou a lístie lesné sa sfarbilo do červena a do zlata; všetky lesy sa zaskveli bohatou nádhrou farieb. Na ružových kroch sa skveli plamenné šípky, na baze viseli ťažké, tmavohnedé bazinky, divé gaštany vypadávali zrelé z tmavozelených škrupín a v lesoch už po druhý raz rozkvitli fialky.

Kráľovná roku však tichla a neprestajne bledla. „Aký je studený ten vietor!“ vravela, „noc bude hmľistá a vlhká! Túžim po kraji môjho detstva!“

Videla odlietať bocianov, po jednom, a vystierala svoje ruky za nimi. — Dívala sa na hniezda, teraz prázdne, a tam v jednom z nich týčila sa dlhá stonka nevädze a v inom žltá púpavka, ako by hniezdo len pre nich bolo ochranným plotom; tiež vrabce zvedavo sa tam dívali.

„Čim! Čo sa stalo s panstvom? Zrejme nemôžu zniesť trošku studenší vietor a preto odišli? Šťastnú cestu!“

A listie lesné bledlo a žltlo, list padal za listom, zaburácali podzimné víchrice, rok sa chýlil ku koncu. Na zvädnutých listoch ležala panovníčka roku a miernym pohľadom pozerala na jasné hviezdy a jej manžel stál pri nej. Náraz vetru rozvíril listie — a keď sa zase utišilo, bola preč, avšak posledné vtáča letné letelo studeným vzduchom.

A teraz nastali vlhké hmly, mrazivé vetry a dlhé zimné noci. Kráľ roku stál tu v snehobielych vlasoch, avšak sám o tom nevedel, domnieval sa, že sú to vločky snehové, ktoré z mrakov sa naň sypú. Ťažký príkrov snehový sa rozložil po zelených poliach.

A kostolné zvony vyzváňali sviatky vianočné.

„Zvony narodenia znejú!“ vravel panovník roku, „skoro sa zrodí nová panovníčka dvojica; a mne sa dostane pokoja, ako jej, pokoja medzi jasnými hviezdami.“

V jedľovom lese, svetlo zelenom, kde bolo plno snehu, stál anjel vianočný a svätí mladé stromky, ktoré boli určené k slávnosti.

„Radosť v domoch i pod zelenými ratoľami!“ zvolal starý vládca roku, zostarli v posledných týždňoch na šedivého kmeť'a; „Blíži sa doba môjho odpočinku, nová dvojica dostane teraz žezlo a korunu!“

„A predsa patrí moc ešte tebe!“ vravel anjel vianočný, „moc a nie odpočinok! Daj, nech sa sneh hrejivo položí na mladé siatina! Nauč sa znášať, že inému sa holduje, hoci ty si ešte pánom, nauč sa byť zabudnutý a predsa ešte žiť! Hodina tvojej slobody uchodí, až príde jar!“

„A kedy príde jar?“ pýtal sa Mráz.

„Príde, až bociany prídu.“

S bielymi vlasmi a snehobiellou bradou sedel Mráz ľadový, starý a zhrbený, avšak silný, ako búrka zimná a moc ľadová, sedel na hĺbe snehu na pahorku a díval sa na juh, ako keď ľanský Mráz tam sedel a sa díval. Ľad praštal, ľudia korčuľovali, havrany a vrany veľmi pekne sa vynímali na bielej pôde, nehnul sa ani vetriček. V tichom vzduchu zopál Mráz ruky a ľad sa stal pevným mostom medzi zemami.

Tu prišli zase z mesta vrabce a pýtali sa: „Kto je ten starý muž?“ A zase tu sedel starý havran či niektorý jeho syn, čo je konečne to isté, a riekol im: „To je Mráz! Starec z minulého roku. Nie je mŕtvy, ako vraví kalendár, je to tútor jari, ktorá už skoro príde!“

„Kedy príde jar?“ pýtali sa vrabce. „Potom budeme mať lepšie časy a lepšiu vládu. Tá stará nestojí za nič.“

V tichom zamyslení pokynul Mráz holému, tmavému lesu, kde každý strom ukazoval krásne tvary a oblúky svojich haluzí; a so zimným spánkom znášali sa ľadové hmly z mrakov — vládca sníval o dobe svojej mladosti a o mužnom svojom veku, a za svitania stál tu celý krásne osrienený; bol to letný sen Mrazu; len lúčom slnečným bol ukončený krásny sen.

„Kedy príde jar?“ pýtali sa vrabčiaci.

„Jar!“ zaznelo to ozvenou od zasnežených kopcov. A slnko začalo hriať, snehy sa topili, vtáci štebotali: „Jar prichádza!“

A vysoko vzduchom priletel prvý bocian a za ním druhý; na každom sedelo krásne dieťa; zniesli sa na širé pole, pobožkali zem a pobožkali starého, tichého muža a tento zmizol ako Mojžiš, unesený mrakom.

Dejiny roku boli u konca.

„To je všetko veľmi pekné!“ vraveli vrabce, „a je to tiež v poriadku, ale s kalendárom sa to nezhoduje a preto to nie je pravda.“

Posledný sen starého duba

Poviedka vianočná

Na vysokom svahu, hneď na brehu šireho mora, stál dub, vskutku starý, práve tristošesťdesiatpäť rokov. Ale táto dlhá doba neznamenal pre starý strom nič viac, než pre nás práve toľko dní. Bdieme vo dne a spíme v noci a mávame potom svoje sny, ale so stromami je to ináč, strom bdie po tri ročné doby, len na zimu upadá v spánok, zima je mu dobou spánku, je jeho nocou po dlhom dni, ktorý sa menuje jar, leto a jaseň.

Okolo jeho koruny v tak mnohý z teplých dní letných mnohá jepica tancovala, žila, vznášala sa a bola šťastná, a keď potom to stvorenie na okamžik v tichej blaženosti na niektorom z veľkých, sviežich listov dubových odpočívalo, hovorieval strom: „úbohé stvorenie! Celý tvoj život trvá len okamžik! Je to krátke! Je to smutné!“

„Smutné?“ odvetila vždy jepica, „čo tým myslíš? Všade koldokola je neopísateľný jas a svetlo, je tak teplo a krásne, a ja som tak šťastná!“

„Ale žiješ len deň a potom je po všetkom!“

„Po všetkom?“ riekla jepica. „Čo je po všetkom? Je tiež po tebe?“

„Nie, ja žijem tisíce tvojich dní a môj deň obsahuje celé ročné obdobie. To je čosi dlhého, čo ani ty si vypočítať nemôžeš!“

„Skutočne, lebo ti nerozumiem! Ty máš tisíce mojich dní, avšak ja mám tisíce okamžikov, kedy môžem byť šťastná a veselá! Zájde všetka krása sveta, až ty zomrieš!“

„Nie,“ riekol strom, „iste že potrvá ďalej, dlhšie, o mnoho dlhšie, než si myslím, a môžem pomyslieť.“

„Teda obidvaja máme rovnako dlhý život, lenže to oba rozdielne počítame.“

A jepica tancovala a vyšinula sa vysoko do vzduchu, tešila sa zo svojich jemných, umelých krídel, tešila sa z ich prievitnosti a zamatovej hebkosti, tešila sa z teplého vzduchu, ktorý bol korenený vôňou z ďateliny, planých ruží, bazy a boľerázu, nehl'adiac ani k sladkému dychu fialiek a divej mäty poľnej. Vôňa bola tak silná, že sa jepica až domnievala, že je z nej spítá. Deň bol dlhý a skvostný, plný radosti a blahých pocitov, a keď slnko zapadlo, cítila malá tá muška sladké zamdlenie zo všetkej tej rozkoše a blaženosti. Krídelka nechceli ju už niesť a cele tíško skĺzla na mäkké, knísavé steblo trávy, kyvkala hlávkou, ako to vedela a kľudne potom zaspala. To bola jej smrť.

„Chúďa, jepica malá!“ riekol dub, „bol to predsa len trochu krátky život!“

A denne opakoval sa ten istý tanec, ten istý rozhovor, tie isté odpovede, a rovnako zaspanie na veky; opakovalo sa to vo všetkých pokoleniach jepíc a všetky boli rovnako šťastné a veselé. Dub prebdel svoje jarné ráno, letné popoludie a podzimný večer, ale teraz sa mu priblížila doba spánku, jeho noc. Zima bola pred dverami.

Už spievali víchrice: „Dobrá noc! dobrú noc! Tu spadol list! tam spadol list! Hľaď, aby si spal! Uspíme ťa k spánku, ukolembáme ťa k spánku; však že to svedčí tvojim starým konárom? Spi sladko, spi sladko! Je to tvoja tristo šesťdesiat piata noc; veď si vlastne len rok starý! Spi sladko! Mračno snehové mätko ti posteľ, mätkou, teplou prikrývkou ťa pokryje celého! Spi v sladkom pokoji a sladko snívaj!“

Dub stál tam zbavený všetkých listov, na celú zimu mal sa oddať kľudu a pri tom mali ho obľetovať mnohé príjemné sny. Ale tak ako ľuďom, i jemu predvádzali sny vždy niečo, čo už prežil.

Bol raz tiež malý, ba prostý žalud' bol jeho kolískou, podľa ľudského počtu bol teraz už v štvrtom storočí. Bol najväčším a najkrajším stromom lesa, svojou korunou vysoko vyčnieval nad všetky ostatné stromy, a z mora bol už zďaleka viditeľným, bol lodiam znamením. On ani na to nepomyslel, koľko očí ho hľadá. Vysoko v zelenej jeho korune hniezdili divé holuby a kukučka volala jeho meno, a na jaseň, kedy sa jeho listy podobali vytepaným doskám medeným, objavili sa ťažní vtáci a odpočívali na ňom, drev, než sa rozleteli cez more. Vrány a kavky prilietali a v krídľoch sa naň spúšťali a tárali čosi o zlých časoch, ktoré práve nastávajú a ako je to ťažké, nájsť v zime potravu.

Bolo to práve v svätý čas vianočný, kedy dub sníval najkrajší sen; počúvajte aj my.

Strom to cítil cele zreteľne, že je doba sviatočná; zdalo sa mu, že čuje zvonit' všetky zvony kostolné, a bolo mu pri tom ako o krásnej nedeli, mätko a teplo. Sviežu a zelenú rozkladal svoju mocnú korunu, lúče slnečné hrali sa v jeho listí a konároch, vzduch bol naplnený vôňou kvetín a krovín; pestré motýle sa hrali a jepice tancovali, ako by tu všetko bolo len kvôli tomu, aby sa veselili a tancovali. Všetko, čo strom po roky zažil a okolo seba videl, spelo okolo neho slávnostným sprievodom. Videl ako za starých dôb zase rytierov a dámy na koňoch, s perami za klobúkmi a sokolmi na rukách, idúcich lesom. Lesný roh zaznieval, a psi brechali radostne. Videl nepriateľské vojská s lesklými zbraňami, v pestrých rovnošatách, s oštepami a halapartňami, rozbíjali tu šiatre a zase ich strhovali; strážne ohne plápolali a pod rozložitými konármi dubu spievali a spali. Videl, ako sa sem dostavila pri svite mesačnom dvojica milencov, a svoje mená, ich počiatkové písmená vyrýla do šedozelenej jeho kôry. Citara a harfa Aeolova boli kedysi, ach, je tomu už mnoho, mnoho rokov, obvešané veselými cestujúcimi mladíkmi na konáre jeho; teraz tu zase viseli a zase tak ľúbo zneli. Vtáci spievali, holuby hrkútali, ako by chceli rozprávať, čo strom pri tom pociťoval a kukučka volala svoje meno toľkokrát, koľko letných dní bude ešte žiť.

I bolo mu, ako by nový prúd života od najjemnejších korienkov až hore k najvyšším vetvám, áno, až do listov, prúdil. Strom pociťoval, že prúd mu dáva sily, aby sa vypál, koreňmi cítil, že i v zemi je živo a teplo; cítil, ako jeho sila rastie, pnul sa vyššie a vyššie. Kmeň vyrastal, nebolo tu zastavenia, rástol vždy viac a viac, koruna bola

plnšia, šírila sa, pnula sa do výšky — ale s tým vzrastom rástlo i blahé vedomie, túžba, naplňujúca ho nevýslovným šťastím, túžba, dosiahnuť vždy vyššieho cieľa, dorásť až k žiarivému, teplému slnku.

Už vyrástol vysoko nad oblaky, kde tmavé čriedy ťažných vtákov alebo veľké, biele zástupy labutí pod ním tiahli.

A každý dubový lístok, ako by mal zvláštne oko, mohol všetko vidieť, na všetko sa spolu dívať. Hviezdy stali sa za dňa viditeľnými, boli veľké a žiarili; každá z nich sa dívala milým, jasným pohľadom. Pripomínali známe milé oči, oči detské, oči milencov, ktorí sa pod stromom schádzali.

Bol to nekonečne blažený okamih, tak plný radostí a predsa vo všetkej tej rozkoši pociťoval túžbu, aby tiež ostatné lesné stromy tam dolu, všetky kroviny, rastliny a kvety sa s ním mohli vzniesť a tiež túto krásu a nádheru prežiť. Mohutný dub nebol v svojom sne tou všetkou skvelosťou predsa cele šťastný, keď sa nemohol o svoje šťastie deliť so všetkými ostatnými, malými i veľkými, a tento pocit rozochvieval jeho vetve a listy práve tak prenikavo a mocne, ako sa to v prsiach ľudských zachvieva.

Koruna stromu sa kývala, akoby niečo hľadala, čo stratila, obzerala sa a pri tom prenikla k nej vôňa fialiek a snežienok. Domnieval sa, že čuje i spev kukučky.

Ba, mračnami vykukovali zelené vršky lesa, videl i ostatné stromy pod sebou rásť a dvíhať sa, práve ako on. Kroviny a byliny vysoko vyrastali, mnohé vytrhli sa i s koreňmi a leteli rýchlejšie. Breza prišla prvá; ako biely blesk sa rinul jej biely kmeň do výšky, jej ratolesti viali ako zelené zástavy a stuhy. Všetko rastlinstvo lesné, dokonca i barnavá šašina, rástlo vyššie a vyššie, a vtáci nasledovali a spievali, a na steblo, ktoré ako zelená stuha sa trepotalo a letelo, sedela kobyľka a nôžkami hrala na krídelká. Chrobáci bzučali a včely tiež, každý vták spieval, ako mu zobák narástol, všetko bolo plno spevu a radosti, ako v nebi.

„Ach, to je neuveriteľne krásne,“ jasal starý dub. „Sú tu všetci: malí, veľkí, silní i slabí, nikto nebol zabudnutý. Ako je len možná taká nepochopiteľná blaženosť!“

„U Boha v nebesách je to možné a pochopiteľné!“ znela odpoveď.

A strom, ktorý neprestajne rástol, cítil, že jeho korene sa vymanili zo zeme.

„To je to najkrajšie!“ vravel strom, „teraz neviaže ma už žiadne puto! Môžem sa vyšnúť k najvyššiemu, v Jeho svetlo a žiaru! A všetkých svojich milých mám so sebou: malých, veľkých, všetkých!“

„Všetkých!“

To bol sen starého dubu, a keď sníval, zadula prudká víchrica cez more a zem do svätej noci vianočnej. More valilo ťažké vlny na breh, strom praštal, zlomil sa a bol vyrvaný i s koreňom, práve keď sa mu zdalo, že sa korene jeho vymaňujú. A padol. Jeho tristošesťdesiatšesť rokov nebolo teraz ničím iným, než jeden deň jepice.

Ráno, na Boží hod vianočný, keď slnko zase sa zjavilo, utíšila sa búrka. Všetky zvony slávnostne znali a zo všetkých komínov i z najmenšieho na streche domkárovej vystupoval modrastý obláčok dymu ako z oltára o slávnosti druidov, dym z obeti vďaky. More sa upokojovalo a na veľkom korábe na širom mori, ktorý nepohodu v noci šťastne prestál, rozvinuté boli všetky vlajky k slávnosti vianočnej.

„Náš strom zmizol! Starý dub, naše znamenie zeme!“ vraveli námorníci. „Bol vyvrátený tejto búrlivej noci! Kto nám ho nahradí! To nikto nevie!“

Takúto krátku, ale úprimnú pohrebnú reč mal strom, ležiaci na brehu na koberci snehovom. A nad ním sa niesol slávnostný chorál z lodi, vianočná radostná pieseň, ku chvále spásy ľudstva Kristom k večnému životu:

„Jasajte nebesá, zaspievajte zeme,

Boh dnes k hriešnikom skláňa sa jemne,

radosť a ples

znáša sa dnes

jasajte, pastieri, v luh i les!“

Tak znela stará pieseň, každý tou piesňou i modlitbou cítil sa tak povznesený, ako sa ním cítil starý dub vo svojom poslednom, najkrajšom sne.

O škriatkoví a paničke

Škriatka poznáš — ale poznáš tiež paničku? Pani záhradníkovú? Bola vzdelaná, poznala verše naspamäť, vedela dokonca sama nejaké verše spísať; len rýmy — tie jej pôsobili trochu ťažkostí. Mala dar reči a dar spisovateľský, mohla cele dobre byť farárom, alebo aspoň pani farárkou.

„Zem je rozkošná v rúchu sviatočnom,“ riekla a túto myšlienku odela v krásne slová a vypravila ju potrebným rýmovaním, skrátka, spracovala ju v pieseň, povznášajúcu, krásnu a dlhú pieseň.

Pán seminarista Kisserup — na mene ostatne nič nezáleží — bol jej bratancom a bol práve u záhradníkov návštevou. Počul si jej báseň, našiel, že je znamenitá, ba výborná, ako sa vyjadril. „Milostivá, vy máte ducha!“ dodal. „A načo také reči!“ odvetil záhradník. „Ešte jej do hlavy vrtochy nasadíte! Žena ani nepotrebuje ducha, stačí keď má telo, zdravé, dôkladné telo, a má sa starať o svoje hrnce, aby jej kaša neprihorela.“

„Keď mi prihorí, už to napravím a tebe ju osladím sladkým bozkom,“ odvetila žena. „Každý by sa domnieval, že myslíš len na zemiaky a kapustu, a ty predsa miluješ kvety!“ A pobožkala ho. „Kvety sú predsa duchom.“

„Hľaď si svojich hrncov!“ odvetil on a šiel do záhrady. To bol zase jeho hrniec, na ktorý on dával pozor.

Seminarista zatiaľ sedel s milosťpaničkou a zabával sa s ňou. O jej krásnych slovách „zem je utešená“ mal skoro celú kázeň.

„Zem je utešená, podmaňte si ju, stojí napísané, a my sme sa učinili jej pánmi. Nieкто je ním duševne, iný telesne, nieкто sa stal v svete obdivovaným, nieкто je zase tak bezvýznamný, že sa nevdojak sami pýtame, čože je jeho úkolom na svete, čo je jeho určením. Tento sa stane biskupom, onen je zase len chudobný seminarista, avšak všetko je na svete múdro zariadené. Zem je rozkošná, utešená a vždy je v rúchu sviatočnom! Vaša báseň núti k rozmyšľaniu, obsahuje mnoho citu a zemepisných vedomostí.“

„Ste veľmi duchaplný, pán Kisserup!“ odvetila panička, ktorej to pochlebovalo. „Veľmi duchaplný, uist'ujem vás. V rozhovore s vami len poznávam samu seba.“

A potom hovorili rovnako krásne a dobre. Avšak vonku v kuchyni bol tiež nieкто, ktorý hovoril, bol to škriatok, malý, šedivý škriatok s červenou čiapkou. Poznáte ho. Škriatok sedel v kuchyni a sledil po hrncoch; hovoril, ale nikto ho nepočúval okrem veľkej, čiernej mačky, ktorú panička menovala „maškrtnica“.

Škriatok sa hneval na paničku, lebo — to vedel — ona neverila v jeho jestvovanie. Pravda, lebo ho nikdy nevidela, avšak súcť taká vzdelaná, mohla vedieť, že je, a neodpierať mu málo pozornosti. Nikdy jej nenapadlo, venovať mu na vianočný večer čo i len jediná lyžicu kaše, čo všetci jeho predkovia dostávali a to tiež od paničiek, ktorým nechýbali ani vedomosti, ani vzdelanosť. Kaša priamo oplývala masťou a kočka sa robili sliny v ústach, keď to čula.

„Hovorila o mne, že som len číry pojem!“ riekol škriatok, „to presahuje moje pojmy. Ona mňa popiera! To som už raz počul a teraz som to počul zase! Teraz tu sedí a šušká s tým seminaristom. Vravím tak, ako starý: „Hľaď si svojich hrncov!“ Ona si ich nehľadí; nechám ich zato teraz vykypieť!“

A škriatok fúkal do ohňa, až zaplápolal a veselo praštal. „S-s-s!“ hrniec vykypel. — „Teraz zjdem dovnútra a narobím starému diery do pančúch,“ pokračoval škriatok. „Urobím veľké diery na palcoch a päťach, to jej dá plátania; spravuj starému pančuchy, ty modrá pančucha.“

Mačka pri tom kýchla; nachladila sa, hoci vždy chodila v kožuchu.

„Otvoril som dvere do izby, kde sú skryté potraviny!“ povedal škriatok. „Keď chceš, choď, a naliž sa smotánky!“

„Keď už to odnesiem a budem za to vyhrešená, nuž, veru, dám sa i do smotánky!“ odpovedala múdro mačka.

„Niečo na zub — niečo na chrbát!“ odvetil škriatok. „Avšak teraz musím do izby seminaristovej, poviesť mu traky na zrkadlo a položiť ponožky do umývadla; bude sa domnievať, že punč bol prisilný a že má v hlave piate na deviate pomiešané. Dnes v noci som sedel na hranici dreva pri psovej búde; ja veľmi rád dráždim psa; nechal som nohy visieť a kýval som nimi sem i tam. Pes nemohol na mňa dosiahnuť, keď skákal seba viac; to ho hnevalo a brechal a brechal; ja som hádzal nohami sem i tam a to bol pekelný hurt. Seminaristu to zobudilo, trikrát vstal a pozeral sa z okna, ale nezbadal ma napriek tomu, že mal okuliare; on spí i v okuliaroch!“

„Mňaukaj, keď pani príde!“ prerušila ho mačka. „Ja dobre nečujem, som dnes akási chorá.“ — „Áno, si chorá, ale z maškrtenia,“ odpovedal jej škriatok. „Ale nezabudni si potom utrieť bradu, aby na nej nezostala smotana! Id', ja budem strážiť!“

A škriatok stál pri dverách a dvere boli len prichlopené, okrem paničky a pána seminaristu nikoho v izbe nebolo. Hovorili o tom, čo seminarista krásne nazýval „dar ducha“, ktorého si treba vážiť v každej domácnosti viac, než hrncov a panvíc. „Pán môj,“ začala panička, „pri tejto príležitosti vám niečo ukážem, čo som doteraz ani živej duši ešte neukázala, najmenej, pravda, svojmu mužovi — svoje básnické pokusy, moje malé verše; niektoré sú síce trochu dlhé, nazvala som ich „verše rozšafného fraucimoru“, ja si veľmi potrpím na také staré rázovité tituly, a výrazy.“

„Však je toho veľmi treba!“ odvetil seminarista. „Je treba vyhubiť z našej materčiny všetky cudzie výrazy.“

„Toho som ja vždy dbala!“ odvetila panička. „Nehovorím nikdy „hovädzia pečienka“, ale vždy len „beefsteak“. Potom vytiahla zo zásuvky zošíť v lesklej zelenej obálke. „V tejto knihe je uložená hlboká vážnosť!“ povedala. „Ja mám cit predo všetkým pre veci truchlivé. Nájdete tu „Nočný vzdych“, „Moje zore“, Keď mi bolo úzko“, t. j. keď som dostala svojho muža, to môžete vynechať, hoci je to hlboko precítené a premyslené. Najlepšie čísla

sú „Povinnosti matky a gazdinej“, veci napospol smutné, ale v tom je ťažisko mojej činnosti. Len jediná práca je tam rázu žartovného, je v nej niekoľko veselých myšlienok, ktoré sa nám časom vnucujú — ach nesmiete sa mi vysmiať, myšlienok o — nuž von s tým — myšlienok o cene ženy, ktorá píše básne. Viem o tom len ja sama, moja zásuvka a vy, pán seminarista! Milujem poéziu, ona ma premáha, ovláda. Vyslovila som to v básni s titulom „Škriatok“. Iste poznáte starú sedliacku poveru o domácom škriatkovi, ktorý v celom dome samopaší. Predstavovala som si, že sama som doma, a poézia, moje dojmy, že sú škriatkom, duchom, ktorý tam panuje. Jeho moc a veľkosť ospevovala som v „Škriatkovi“, ale musíte mi dať na to ruku i slovo, že to nevyzradíte ani môjmu mužovi, ani komukoľvek inému. Čítajte nahlas, aby som poznala, či rozlúštite moje písmo.“ — A seminarista čítal a panička načúvala a škriatok načúval. Načúval za dverami, ako vieš, priplazil sa práve v okamžiku, kedy bol čítaný nadpis „Škriatok“. — „Toto sa týka mňa!“ riekol. „Čo tam asi o mne napísala? Ó, ja ju pohryziem, vajcia rozbijem, len počkaj, ja ti vykážem, panička!“

A počúval s našpúlenými ústami a dlhými ušami, však čím viac počul o škriatkovej moci a nádhere a jeho vláde nad paničkou — a ty predsa vieš, že tým myslela umenie básnické, on však, malý škriatok nepočul už len nadpis — usmieval sa malý domáci škriatok viac a viac, oči mu žiarili radosťou a okolo úst sa mu utvoril rys priamo povznesený; postavil sa na palce, dvíhal päty a vyrástol tak o celú piad'. Bol celý nadšený tým, čo práve o škriatkovi počul.

„Tá panička je veru duchaplná a veľmi vzdelaná! Ako som jej krivdil! Zvečnila ma v svojich veršoch, ktoré snád' budú i tlačené a ľudmi čítané. Teraz už nedám mačke piť jej smotanú, budem ju piť sám. Jeden menej vypije, než dva, to znamená úsporu, ktorú zavediem: budem si paničku vážiť a ju ctieť!“

„Škriatok je už dokonalý človek!“ vravela o ňom stará mačka. „Panička len raz o ňom sladko zaspievala, zaspievala o ňom a on hneď zmenil svoje presvedčenie o nej. Ona ho cele prevrátila!“

Avšak ho neobrátila, nie, škriatok sa zachoval tak, ako by sa každý človek bol zachoval, nič ináč.

A keď nerozumieš tejto poviedke, tak sa opýtaj; ale nemôžeš sa veru opýtať ani paničky, ani škriatka.

Starý dom

Bol raz v jednej ulici starý, veľmi starý dom; bol starý skoro tri sto rokov. Mohol to čítať každý v trámoch, kde letopočet, chmeľom a tulipánmi obrastený, bol vyrezaný. Celé verše v starobyľom písme tam boli a nad každým oknom bola vyrezaná škľabiaca sa tvár. Jedno poschodie vyčnievalo o hodný kus ďalej nad druhé a hneď pod strechou bol odkvap, končiaci v šarkanovej hlave. Z tejto gamby mala vytekať dažďová voda, ale vytekala vždy bruchom, lebo odkvap bol deravý.

Všetky ostatné domy v ulici boli nové a pekné s veľkými oknami a hladkými múrmi a bolo na nich vidieť, že sa nechcú stykať so starým domom. Mysleli si istotne: „Ako dlho nám bude táto stará zrúcanina ešte robiť hanbu? K tomu štít vyčnieva tak ďaleko, že všetkým ľuďom z našich okien sa dívajúcim je výhľad na jednu stranu zahatený. Schody sú tak široké, ako zámokové a vysoké ako na chrámovú vežu. Železná mreža vyzerá ako dvere k starej hrobke a je plná mosadzných gombíkov; to je predsa nevkusné.“

Oproti starému domu stály tiež pekné a nové domy a mysleli si to isté. Ale pri jednom okne sedel malý chlapec sviežich, červených tvárí a jasných žiarivých očí a tomuto sa páčil starý dom i v žiari slnčnej i v svite mesačnom, a keď sa díval na protíľahlú stenu, s ktorej vápno pospadávalo, tu si v duchu kreslil, ako asi ulica so schodmi, lomenicami a hrotitými štítmí asi pred dávnyimi časmi vyzerala, a potom videl tiež vojakov s halapartňami, ktoré v podobe duchov tam gazdovali. — Ba veru hej, ten dom sa sám núkal k prehliadke!

Býval v ňom starý muž, ktorý nosil ešte staromódne nohavice po kolená, veľký kabát so spiežovými gombíkmi, a parochňu, na ktorej bolo vidieť, že to bola ozajstná parochňa. Každého rána dostavil sa k nemu starý sluha, aby obstaral všetko, čoho bolo treba. Ináč bol starček v nohaviciach po kolená siahajúcich celý deň doma sám. Chvilami postúpil k oknu a díval sa von; vtedy mladý chlapec mu pokynul a starček mu kynul tiež. Tak sa prvý raz spolu oboznámili, potom sa stali priateľmi, hoci nikdy spolu nehovorili, ale to bolo i tak všetko jedno.

Malý chlapec počul, ako jeho rodičia raz povedali: „Starému pánovi od naproti sa vodí dosť dobre, až na to, že je vždy tak sám.“

Najbližšej nedele zabalil chlapec niečo do kusu papiera, zišiel s tým dolu pred bránu a keď sluha, ktorý nákup obstarával, šiel pomimo, povedal mu: „Oddaj, prosím ťa, toto starému pánovi z naproti, odo mňa. Mám dvoch olovených vojačikov, tu je jeden z nich, toho mu darujem, lebo viem, že je vždy tak osamelý.“

Tvár sluhu sa razom rozjasnila. Pokynul a odniesol starého oloveného vojačka do starého domu. Po nejakom čase prišiel dotaz, či by chlapec nemal chuť, sám navštíviť starého pána. Rodičia mu to hneď dovolili a chlapec odišiel do starého náprotivného domu.

Spiežové gombíky na mrežiach žiarili omnoho jasnejšie, než inokedy — mohlo sa myslieť, že boli pre takúto návštevu zvlášť vyčistené, a zdalo sa, ako by vyrezávaní trubači — na dverách totiž boli vyrezávaní trubači, stojaci v tulipánoch — duli so všetkých síl na svoje nástroje, lebo ich tváre boli akosi o mnoho nadutejšie, než inokedy. A oni skutočne trúbili: „Tratará, malý chlapec prichádza, tratará!“ Potom sa otvorili dvere. Celá chodba bola plná starých obrazov rytierov v brnení a dám v bohatých šatách. Brnenia cvendžali a hodváb šušťalo. Potom boli schody, o mnohých stupňoch nahor vedúce, potom šlo to niekoľko stupňov dolu a chlapec sa odrazu našiel na balkóne. Tento vyzeral ako na spadnutie, všade boli veľké škáry a veľké trhliny, z ktorých vyrastala tráva i kvety, lebo celý balkón i stena boli porastené úponkovitými rastlinami, takže to tam bolo ako v záhrade a predsa to bol len balkón. Okolo stáli na obrube rímske staromódne kvetníky, predstavujúce obličaje so somárskymi ušami. Kvetov však nik nepestoval, rástli, ako sa im páčilo. Z jedného hrnca viseli klinčeky — totiž samé dlhé stonky a výhony — na všetky strany a zdalo sa, že tieto hovoria: „Vzduch nás hladká, slnko nás bozká a sľúbili nám na nedeľu malý kvietok, ba hej, dostaneme malé kvietky!“

Z altánu prišlo sa do izby, ktorého steny mali čalúny z bravčovej kože, veľké zlaté kvety boli na nich vytlačené, čo robilo veľmi krásny dojem.

„Pozlátko sa skoro stratí,
svinská koža trvá veky!“

zdalo sa, že steny hovoria.

Stály tam tiež leňošky s vysokými, vyrezávanými operadlami po oboch stranách. „Posaď sa! posaď sa!“ vraveli tieto. „Ach, ako to v nás vízga. Dostaneme skoro asi lámku do chrbta, ako tam tá stará skriňa! Ach, hrôza!“

Potom prišiel chlapec do komnaty s lomenicou, a v tej sedel starý pán.

„Ďakujem ti za oloveného vojačka, môj malý priateľu,“ povedal starý muž, „ďakujem ti tiež za to, že si ma navštívil.“

„Vďaka, vďaka!“ alebo „vřzg, vřzg!“ zaškrípelo to v starom nábytku; bolo ho tam toľko, že jeden druhému zavádzal, keď si chlapca prezerali.

V prostriedku na stene visel obraz prekrásnej, mladej a šťastím žiariacej dámy, ale v kroji cele staromódnom s napudrovanými vlasmi a v tuhom živôtku; nehovorila ani „vďaka“, ani „vřzg“, ale dívala sa vľúdny pohľadom na chlapčeka, ktorý sa hneď starého pána opýtal: „Kde si vzal tento obraz?“

„Od starinára, tam na rohu,“ odpovedal starý pán. „Tam visí ešte mnoho obrazov, ale nikto ich nepozná, a nik sa o ne nezaujíma, lebo osoby, ktoré predstavujú, sú už všetky mŕtve a pochované. Ale v svojej mladosti som túto poznal, ale zomrela už pred polstoročím.“

Pod obrazom visela za sklom v rámci zvädnutá kytica, iste tiež pol storočia stará, tak stará vyzerala. A staré hodinky tikali sem-tam a rúčky sa točili, a všetko v izbe starlo viac a viac, bez toho, aby to niekto spozoroval.

„Moji rodičia hovoria,“ začal chlapec znovu, „že žiješ tak veľmi osamelo.“

„Ach nie,“ odpovedal starý pán, „staré myšlienky so všetkými spomienkami ma chodia navštevovať, a teraz prišiel si i ty; mne sa vodí celkom dobre.“

Potom vybral z priečinka knižnice obrázkovú knihu; v tej boli dlhé sprievody, najpodivnejšie kočiare, akých dnes už ani nevidieť, vojaci, ktorí vyzerali ako figúry, namaľované na kartách, a mešťania s vľajúcimi zástavami. Na zástave krajčirov boli nožnice, držané dvoma ľavmi, na zástave obuvníkov nebola topánka, ale orol, a to dvojhľavý, lebo u obuvníkov všetko musí byť tak, aby mohli hovoriť: „To je pár!“ Ach, to bola prekrásna kniha!

Potom odišiel starý pán do bočnej izby pre zavareniny, jabĺčka a orechy. „Je to tu predsa len krásne v tom starom dome,“ myslel si chlapec.

„Ja to tu nemôžem vydržať!“ ozval sa zrazu olovený vojačik, stojaci na skrini. „Je tu tak pusto a smutno, keď človek je zvyknutý na rodinný život, nemožno sa tu cítiť doma. Ja to tu nemôžem vydržať! Deň sa mína tak pomaly a noc, tá len je nekonečná. Tu to nie je, ako tam u vás oproti, kde tvoj otec a tvoja mať tak vľúdne spolu hovorili, a kde si ty s tvojimi malými sestričkami robieval tak veľký krik. Ach, smutno je tu u starého muža. Myslíš, že dostane niekedy pobozkania, alebo privetivého pohľadu, alebo stromček na Vianoce? Nedostane nič, len hrob. Ja to tu nemôžem vydržať!“

„Nesmieš to tak ťažko brať,“ povedal chlapec, „mne sa to tu naopak veľmi páči, a veď prichádzajú sem tiež staré myšlienky so svojimi spomienkami na návštevu!“

„Ale tých nevidím a tiež ich vôbec nepoznám,“ odpovedal olovený vojačik. „Ja to tu nemôžem vydržať!“

„Musíš!“ odpovedal chlapec.

Teraz sa vrátil starý pán s radostnou tvárou a prinášal nádherné zavaraniny, jabĺčka a orechy. Tu už malý chlapec na oloveného vojačka ani nepomyslel.

Šťastný a rozjarený šiel potom chlapec domov. Dni a týždne sa mínali, kývalo sa navzájom do starého domu a späť, a potom smel chlapec zase prísť.

Vyrezávaní trubači spustili: „Trataratá! Chlapec je tu! Trataratá!“ Meče a brnenia na obrazoch predkov cvendžali, hodvábné šaty sušťali, bravčová koža odriekala svoj veršík a staré stoličky pocítili lámku v chrbte. Ach, ach! Bolo to navlas rovnaké, ako po prvý raz, lebo v starom dome deň a hodina rovnako plynuli.

„Ja to tu nemôžem vydržať!“ volal olovený vojačik. „Plakal som olovené slzy. Je tu príliš smutno! Radšej by som tiahol do vojny a stratil ruky i nohy! To by bola predsa nejaká zmena! Nemožno to tu vydržať! Teraz už tiež viem, čo to je dostať návštevu starých myšlienok so starými spomienkami. Moje boli tu a môžem ti povedať, že to nie je žiadne potešenie, keď to trvá dlho. Bol som už skoro na tom, zoskočiť dolu so skrine. Rozoznával som vás všetkých v náprotivných oknách tak zreteľne, ako by ste tu boli pri mne. Bolo také nezabudnuteľné ráno nedeľné, na ktoré sa iste rozepamätáš. Vy deti stáli ste okolo stola a spievali ste chorál, ktorý každé ráno spievate. Stáli ste zbožne so zopnutými rukami, otec a matka vyzerali tak slávnostne, keď zrazu sa dvere otvorili a tvoja sestrička, Mária, sotva dva roky stará, ktorá chce vždy len tancovať, keď počuje hudbu alebo spev, vošla, a hoci ste jej v tom chceli brániť, predsa začala tancovať, ale nemohla prirodzene prísť do taktu, pretože tóny chorálu sa priveľmi preťahovali. Stála konečne na jednej nohe s hlavou nachýlenou dopredu, potom na druhej nohe, vždy hlavu viac nacyľujúc, ale predsa to nijako nechcelo vyjsť. Vy ste stáli dookola veľmi vážni, hoci vám tiež pri tom asi smutne bolo, ale ja sa musel smiať, tak smiať, až som spadol a zrobil som si takú hrču, ktorú mám až do dneška. Nebolo to však tiež správne odo mňa, že som sa smial. Toto a všetko iné, čo som zažil, tiahne teraz pred mojim zrakom, a to budú asi tie staré myšlienky so svojimi spomienkami. Ach, rozprávaj mi predsa, či v nedeľu ráno ešte spievate, rozprávaj mi niečo o malej Marienke. A ako sa vodí môjmu súdruhovi, druhému vojačikovi? Ten mal šťastie, ja to tu nemôžem vydržať!“

„Bol si darovaný,“ odpovedal chlapec, „a preto tu musíš vydržať, či to nechápeš?“

Teraz prišiel starý pán so skriňou, v ktorej bolo mnoho vzácných vecí. Skrinky na líčidlá a balzam a karty, a tieto boli tak veľké a pozlátené, dnes už nemožno takýchto nájsť. Potom sa vytáhovali staré zásuvky. Klavír bol otvorený. Na vnútornej strane vika bola namaľovaná krajina a keď stavec udrel do klávesníc, zneli tóny slabo a chripľavo, zatiaľ čo on si nôtil tú istú pesničku. „Áno, to tiež spievala,“ povedal, kynúc vľúdne k obrazu, ktorý kúpil u starinára na rohu. A pri tom mu oči jasne zažiarili.

„Chcem do vojny, chcem do vojny!“ zavolať olovený vojačik tak hlasno, ako mohol a spadol na dlážku.

Ale kam sa podel? Starý pán hľadal, chlapec hľadal, ale bo! ten tam a preč. „Však ja ho nájdem,“ povedal stavec, ale nenašiel ho nikdy už, v dlážke bolo primnoho trhlín a dier. Olovený vojačik prepadol sa do jednej trhliny a ležal teraz v otvorenom hrobe.

Deň sa minul a chlapec odišiel domov. Mnoho týždňov potom minulo. Tu okná pevne zamrzli a chlapec musel dlho dúchať na tabuľu, než si vydýchal v zamrazenom okne otvor k starému domu. Tam bolo snehu naviateho, celé schody boli na stopu snehom pokryté, ako by vôbec nikto do domu nevchádzal a nevychádzal, lebo — starý pán bol zomrel.

Večer zastal voz pred bránou a na ňom bol starček v úzkej svojej rakve vyvezený von. Mal tam byť pochovaný

v rodinnej hrobke. Tak ho odviezli a nikto nešiel za jeho rakvou, lebo už dávno pomreli všetci jeho priatelia. Len náš chlapec poslal mu pri odjazde bozk z okna.

O niekoľko dní pozdejšie bola v starom dome dražba. Chlapec sa díval z okna, ako všetko sa odnášalo, starí rytieri a staré dámy, kvetníky s dlhými uchami, staré stoličky a staré skrine, jedno prišlo sem a druhé tam. Jej podobizeň, ktorú starý pán u starinára našiel, zase putovala k nemu späť a zostala tam už pre vždy zavesená, lebo teraz už nikto nepoznal túto dámu a nikto sa o starý obraz nestaral.

Na jar dom strhli, bol už dosť starý, hovorili ľudia. Teraz bolo priamo z ulice vidieť do izby s tapetami zo svinskej kože, ktoré boli strhnuté na zem v handrách, a zelené úponky altánku viseli divo okolo rútiacich sa brvien. Veru, tam bol porobený patričný poriadok.

„To pomohlo!“ povedali susedné domy.

Vystavali krásny dom s vysokými oknami a bielymi, hladkými múrmi, a pred miestom, kde stával starý dom, založili malú záhradku a divé hrozno točilo sa a driapalo po susedných stenách. Záhradu zatvárali železné mreže s nádherným portálom, pred ktorým sa ľudia často zastavovali a z ulice dovnútra sa dívali. Vrabce prilietli v tuctoch a sadali si medzi úponky a štebotali hlasne spolu, ako mohli, ale nie už o starom dome, lebo na ten sa už ani nepamätali.

Od tej doby prešli roky, takže z chlapca sa stal muž, a síce poriadny muž, ktorý svojim rodičom robil len radosť. Nedávno mal svadbu a býval teraz so svojou mladou ženičkou v dome so záhradkou. Raz stál vedľa nej, keď zasadzovala prostý poľný kvet, ktorý sa jej obzvlášť páčil; zasadila ho svojou rúčkou a vtisla ju pevne do zeme. Ach, čo to bolo? Pichla sa, niečo špicatého vyčnievalo z hlíny.

To bol — len si pomyslíte — olovený vojačik, tenže olovený vojačik, ktorý sa stratil u starého pána a pomaly brvnami a rumami spadol až dolu a teraz odpočíval už mnoho rokov v zemi.

Mladá pani utrela vojačka najprv zeleným listom a potom starostlivo i svojou jemnou vreckovkou, ktorá skvostne voňala, a tu bolo olovenému vojačikovi, akoby sa prebudil z dlhého, hlbokého spánku.

„Ukáž mi ho!“ povedal mladý muž; potom sa zasmial a potriasol hlavou. „Bude to asi sotva tenže, ale pripomína ma na udalosť, ktorú som ako malý chlapec s oloveným vojakom zažil.“

Potom rozprával svojej žene o starom dome a o starom pánovi a o olovenom vojačikovi, ktorého mu poslal, lebo bol tak strašne osamelý. Rozprával to všetko tak živo, že mladej žene nad starým pánom i starým domom slzy do očí sa tísli.

„Je možné, že je to ten istý olovený vojačik,“ povedala ona, „chcem ho uschovať a všetko, čo si mi rozprával, dobre si zapamätať, a hrob starého pána mi tiež musíš ukázať.“

„Neviem ani kde je,“ povedal on. „Nikto to nevie. Všetci jeho priatelia pomreli, nikto sa oň nestaral a ja bol vtedy malý chlapec.“

„Ako hrozne bol opustený,“ zvolala ona.

„Áno, opustený a sám,“ povedal olovený vojačik, „ale je to krásne, keď človek nebude zabudnutý.“

„Áno, krásne,“ zvolalo čosi na blízku, ale okrem oloveného vojačka nevedel nikto, že to bola handra čalúnu zo svinskej kože. Pozlátka zašlo celé a vyzerala ani vlhká hlina, ale svoju mienku o sebe podržala a vyslovila to:

*„Pozlátka sa skorosztráti,
svinská koža trvá veky!“*

Ale tomu olovený vojak neveril.

Kvety malej ldy

„Moje úbohé kvety sú celé zvädnuté!“ povedala malá Ida. „Včera večer boli ešte tak krásne a teraz visia všetky kvety suché! Prečo to robia?“ pýtala sa študenta, na pohovke sediaceho. Mala ho veľmi rada; vedel rozprávať najkrajšie pohádky a povesti a vystrihovať najžartovnejšie obrázky: srdcia s malými tancujúcimi dievčatkami uprostred; kvety a veľké zámky, ktorých dvere sa môžu otvárať. Hej, bol to veselý študent! „Prečo vyzerajú kvety dnes tak bezfarebné?“ pýtala sa zase a ukázala mu na veľkú, úplne zvädnutú kyticu.

„Vieš, čo im chýba?“ pýtal sa študent; „kvety boli dnes v noci na ples a preto teraz ovesili hlávky.“

„Ale kvety nevedia tancovať,“ povedala malá Ida.

„Ba hej,“ povedal študent, „akonáhle sa zotmie a my, ľudia, spíme, tu poskakujú veselo dookola, skoro každé noci majú ples.“

„A nemôže žiadne dieťa prísť na ples?“

„Áno,“ povedal študent, „malé, pekné sedmokrásy a konvalinky.“

„A kde tancujú najkrajšie kvety?“ pýtala sa malá Ida.

„Nebola si niekedy pred bránou pri veľkom zámku, kde kráľ v lete býva, a je krásna záhrada s toľkými kvetmi? Videla si predsa labuti, ktoré k tebe priplávajú, keď im hádžeš odrobinky pečiva. Tam býva skutočne veľký ples, to ti môžeš veriť.“

„Len včera bola som so svojou mamičkou vonku v záhrade,“ povedala Ida, „ale všetky listy boli už so stromov a nebolo tam už kvetov. Kde sú? V lete som ich toľko videla.“

„Tie sú vnútri zámku,“ povedal študent, „musíš vedieť, že akonáhle kráľ a jeho všetci dvorania sa odsťahujú do mesta, tu odbehnú kvety hneď zo záhrady na zámok a sú veselé. To by si mala raz vidieť. Dve najkrajšie ruže posadia sa na trón a predstavujú kráľa a kráľovnú. Veľké kvety postavajú sa s oboch strán, stoja a ukláňajú sa. To sú komorníci. Potom prídu všetky pekné kvety a začne veľký ples. Modré fialky predstavujú malých kadetov námorníckych, tancujú s hyancyntami a krókusmi, ktoré „slečna“ oslovujú. Tulipány a ohnivé ľalie sú matróny a dávajú pozor, aby sa pekne tancovalo a všetko v poriadku prebiehalo.“

„Ale,“ pýtala sa malá Ida, „nie je tu nikoho, kto by kvety za to hnal k súdu, že tancujú v kráľovskom zámku?“

„Nie je tu nikoho, kto by o tom niečo určitého vedel,“ povedal študent, „sem i tam v noci príde síce starý zámocký správca, ktorý tam má dozerať. Sotva však kvety počujú rachotiť jeho veľký zväzok kľúčov, utichnú celé, ukryjú sa za dlhé záclony a vystrkujú hlávky. „Čuch mi vraví, že tu sú v sále kvety,“ hovorí starý kastelán, ale vidieť ich nemožno.““

„To je veselé,“ povedala malá Ida a zatľapkala. „Ale či by som ja tiež nemohla tie kvety vidieť?“

„Ach, hej,“ povedal študent, „nezabudni len, akonáhle zase vyjdeš, pozrieť sa oknom, tu ich iste uvidíš. To som urobil dnes ráno, tu ležal dlhý, žltý narcis v pohovke, a preťahoval sa. Bola to jedna dvorná dáma.“

„Prídu tam tiež kvety z botanickej záhrady? Môžu podniknúť tak ďalekú cestu?“

„Pravdaže,“ povedal študent, „lebo ako sa im len zachce, môžu lietať. Či si nevidela nádherných červených motýľov, žltých a bielych, vyzerajú skoro ako kvety a boli nimi tiež. Vyskočili so stonku hodne vysoko do vzduchu a začali potom tlčiť svojimi listami ako malými krídlami a potom odleteli. Pretože boli dobré, bolo im dovolené lietať i za dňa, nemuseli prichádzať domov, a sedeli ticho na stonke, a tak sa stali ich lístky skutočnými krídlami. To si videla sama! Možno bolo by tiež, že kvety by nevedeli, že tam v noci býva tak veselo. Preto chcem ti teraz niečo riečiť, čomu by sa profesor botaniky, keď nás bývajúci — veď ho predsa poznáš? — veľmi podivil. Keď prídeš do jeho záhrady, musíš jednému z kvetov rozprávať, že je vonku na zámku veľký ples. Kvet to povie hneď všetkým ostatným a ony odletia tiež tak. Keď potom príde profesor von do svojej záhrady, nebude tam ani jediného kvetu a jemu bude nepochopiteľné, čo sa s nimi stalo.“

„Ale ako to môže kvet kvetu rozprávať? Kvety predsa nemôžu hovoriť.“

„Nie, dopodrobna nemôžu!“ odpovedal študent, „ale rozumejú si znakmi! Či si ešte nevidela, že sa kvety, sotva zovanie jemný vetříček, ukláňajú a všetkými zelenými lističkami pohybujú? To je práve tak zreteľné, ako by hovorili.“

„A rozumie profesor tejto znakovkej reči?“ pýtala sa Ida.

„Ach, isteže! Jedného dňa zišiel profesor dolu do svojej záhrady a spozoroval, ako veľká pľháva nádhernému červenému klinčeku listím znaky dávala; vravela: „Si veľmi krásny a mám ťa zo srdca rada!“ Ale také veci profesor netrpí. Preto klope pľhavu cez listy, čo sú jej prsty, ale spálil sa a od tej doby sa nedotkne žiadnej pľhavy.“

„To je k smiechu,“ povedala malá Ida a smiala sa.

„Ako možno takého niečo deťom nahovárať,“ povedal mrzutý kancelársky radca, ktorý prišiel na návštevu a sedel na pohovke. Nemal rád študenta a mrmlal vždy, keď videl, že vystriháva žartovné, komické obrázky, hneď muža, visiaceho na šibenici a srdce v ruke držiaceho, lebo bol zlodejom srdca; hneď zase starú bosorku, ktorá jazdila na metle a muža svojho niesla na nose. To nemal kancelársky radca rád a vtedy hovorieval vždy, ako v tomto okamihu: „Ako možno takéto veci deťom nahovárať! To sú samé hlúposti.“

Ale malá Ida považovala všetko za veľmi veselé, čo jej študent o kvetoch rozprával, a myslela na to mnoho. Kvety ovesili hlávky, lebo boli unavené nočným tancom; boli iste choré.

Tu šla s nimi ku všetkým svojim ostatným hračkám, stojacim na malom, peknom stolíku a celá zásuvka bola

plná bábik. V bábikinej postieľke ležala jej bábika Žofinka a spala, ale malá Ida povedala k nej: „Bohužiaľ, Žofinka, musíš vstať, a pre dnešnú noc sa uspokojiť so zásuvkou; úbohé kvety sú choré a tu musia si ľahnúť do svojej postele. Snáď budú potom zase svieže a zdravé.“ Toto hovoriac, vzala bábku, ktorá vyzerala veľmi namrzená, a neriekla ani jediného slovíčka, lebo ju hnevalo, že nemohla zostať v svojej postieľke. Potom položila Ida kvety do bábikinej postieľky, stiahla malú prikrývku a povedala, aby teraz pekne tíško ležali, že im potom uvarí čaj, aby boli zase svieže a zdravé a mohli skoro ráno zase vstať. Stiahla i záclony na malej postieľke, aby im slnko nemohlo do očí svietiť.

Po celý večer nemohla sa zdržať, aby na to nemyslela, čo jej študent rozprával. Keď mala teraz sama ísť do postele, vkĺzla skôr za záclony okenné, kde stály nádherné kvety jej matky, hyacinty a tulipány, a zašepkala im potichučky: „Viem to, pôjdete dnes na ples!“ Ale kvety robili, akoby nerozumeli, a nehli ani lístkom, ale malá Ida vedela, čo vedela.

Keď si ľahla, ležala ešte dlho a rozmýšľala, ako by to bolo pekné, vidieť ples krásnych kvetov tam na zámku kráľovskom. „Či tam ozaj moje kvety tiež boli?“

Potom zaspala.

V noci sa zase zobudila. Zdalo sa jej o kvetoch a študentovi, ktorého kancelársky radca vyhrešil, hovoriac, že on jej chce len niečo nahovoriť. V spálni, kde Ida spala, bolo cele ticho; nočná lampa horela na stole a jej otec a matka spali.

„Či ležia moje kvety teraz v Žofinkinej posteli?“ povedala sama k sebe. „To by som veľmi rada vedela!“ Vzpriamila sa trochu a dívala sa ku dverám. Boli len privreté a za nimi ležali kvety a všetky jej hračky. Načúvala a tu sa jej zdalo, ako by počula v izbe tam na piano hrať, ale cele tíško a pekne, ako nikdy pred tým nepočula.

„Teraz tam iste tancujú všetky kvety,“ hovorí; „ach, ako rada by som to predsa videla!“ Ale nesmela vstať, lebo by bola otca i matku zobudila. „Keby len sem chceli prísť,“ povedala, ale kvety neprišli.

Ale keď krásna hudba hrala ďalej, tu nemohla to dlhšie vydržať, lebo bolo to krásne. Tíško zliezla zo svojej postieľky, šla potom tíško ku dverám a dívala sa do izby. Nie, bolo to utešené, čo teraz videla!

Nehorela tam nočná lampa, ale predsa tam bolo cele jasno, mesiac svietil oknom práve na dlážku, tak že bolo skoro svetlo ako vo dne: Všetky hyacinty a tulipány stály v dvoch dlhých radoch na podlahe, na okne nebolo jediného, tam stáli len prázdne hrnce. Na zemi tancovali kvety ľúbezne okolo seba, tvorili správne reťaze a držali sa za dlhé, zelené listy, keď sa otáčali. Pri piane sedela veľká ohnivá ľalia, ktorú malá Ida určite v lete videla, lebo si cele dobre pamätala, že študent hovoril: „Hľaďte, ako je celkom slečne Liny podobná!“ Vtedy sa mu všetci vysmiali, ale teraz sa to Ide tiež tak zdalo, ako by sa tá dlhá žltá kvetina tej slečinke podobala. Bola pri hraní jej pravý obraz, jej dlhá, žltá tvár skláňala sa hneď na tú, hneď na onú stranu a dávala takt ku krásnej hudbe. Malej Idy si nikto ani nevšimol. Teraz zbadala veľký, modrý krókus, ako vyskočil na stôl, kde hračky stály, ako šiel rovnou cestou k postieľke bábik a odhrnul záclony. Tam ležali choré kvety, ale hneď sa vztýčili a kynuli druhým na dlážke, že tiež chcú tancovať. Starý pán na stolíku s fajčiarskym náčiním, ktorý mal odbitú spodnú peru, povstal a uklonil sa pred krásnymi kvetmi. Nevyzerali už ako choré, skákali medzi ostatnými a boli veľmi veselé.

Čuj! Či to neznelo, ako by niečo spadlo so stola? Ida sa tam pozrela. Bola to vianočná metla, ktorá skočila dolu. Ako by tiež patrila ku kvetom. Bola veľmi pekná, a na jej hrotu sedela malá vosková panenka, ktorá mala práve taký širák na hlave, ako kancelársky radca nosil. Vianočná metla poskakovala na svojich troch červených štuleniach medzi kvetmi a pretože sa tancovala mazúrka, dupala hlasne na zem. Ostatné kvety nepoznali tento tanec, lebo boli príľahké a preto dupať nemohli.

Vosková bábika na vianočnej metle stala sa zrazu veľkou a dlhou, povzniesla sa vysoko nad papierové kvety a kričala cele hlasne: „Ako možno niečo takého dieťaťu nahovárať! Veď sú to samé hlúpoty!“ a vtedy sa podobala vosková bábka navlas kancelárskemu radcovi s jeho širokým klobúkom; vyzerala práve tak žltá a namrzená. Ale papierové kvety ju bili na tenké nôžky, a ona sa zase zmenšila, až sa stala malou voskovou bábkou. To bol veľmi smiešny pohľad! Malá Ida nemohla sa ani smiechu zdržať. Vianočná metla neprestávala tancovať, a kancelársky radca musel tancovať tiež, nič mu nepomohlo, či sa robil veľkým alebo malým alebo či zostal malou voskovou figúrkou so širokým klobúkom. Tu prosili zaň ostatné kvety, zvlášť tie, ktoré spali v bábikinej postieľke, a tu ho nechala konečne vianočná metla na pokoji. V tejže chvíli zaklopalo to celkom hlasno v zásuvke, kde Idina bábika ležala medzi druhými inými hračkami. Mužik na fajčiarskej skrinke bežal až na kraj stola, položil sa dĺžkou tela na brucho a začal zásuvku pomaličky vyťahovať. Tu sa Žofinka vztýčila a obzerala udivene navôkol. „Tu je ples!“ hovorila, „prečo mi to nikto neriekol?“

„Chceš tancovať so mnou?“ povedal mužik s fajčiarskej skrinky.

„Veru, to by sa mi práve tak hodilo, s tebou tancovať,“ povedala a obrátila sa mu chrbtom. Potom sa posadila na zásuvku a myslela, že príde tá alebo ona kvetina a vyzve ju k tancu; ale ani jedna neprišla. Potom zakašľala „hm, hm, hm, hm,“ a zase žiadna neprišla. Mužik tancoval sám a nie tak cele zle.

Keď ani jedna z kvetov si Žofinky nevšimla, spustila sa táto rovno zo zásuvky na zem, čo spôsobilo veľký hluk. Všetky kvety ju razom obklopili a pýtali sa, či si neublížila, a všetky sa veľmi priateľsky k nej chovali, zvlášť tie, ktoré ležali v jej postieľke. Ona si neublížila, a všetky kvety Idine ďakovali jej za nádhernú postel' a

preukazovali jej veľkú priazeň. Zatiahli ju medzi seba až na zem, kde mesiac svietil, tancovali s ňou a ostatné kvety ju v kruhu obkľúčili. Teraz bola Žofinka veselá a vravela, že si môže pokojne nechať jej postieľku, že leží veľmi rada i v zásuvke.

Ale kvety odpovedali: „Prijmi naše najlepšie vďaky, ale my nemôžeme už dlhšie zostať nažive; zajtra budeme mŕtve, ale povedz malej Ide, aby nás vonku v záhrade, tam kde leží kanárik, pochovala. Potom vyrastíme v lete znova a budeme ešte o mnoho krajšie!“

„Nie, vy nesmiete zomrieť,“ povedala Žofinka a pobožkala kvety. V tej chvíli rozleteli sa dvere izby a veľké množstvo nádherných kvetov prihrnulo sa sem v tanci. Ida si ani nemohla predstaviť, odkiaľ prišli; boli to iste kvety zo zámku kráľovského. V čele kráčali dve nádherné ruže, nesúce malé zlaté korunky, to boli kráľ a kráľovná. Potom nasledovali najútlejšie leukoje a klinčeky, ktoré zdravili na všetky strany. Mali svoju hudbu, veľké maky a pivónie duli do hrachových strukov, až boli celé červené v tvári. Modré zvončeky a malé biele snehové zvončeky cengali, ako by mali hrkálky. To bola komická hudba. Potom prišlo mnoho iných kvetov a všetky tancovali; modré fialky, prvosienky i konvalinky. A všetky kvety sa bozkali, čo bolo na pohľad veľmi krásne. Konečne dali si kvety navzájom „dobrú noc!“

Tu sa pobrala i malá Ida do svojej postieľky, kde sa jej všetko snívalo, čo videla.

Keď ráno vstala, šla hneď k malému stolíku, aby videla, či sú tam ešte kvety. Odhrnula záclony postieľky stranou; áno, tu ležali všetky, ale boli všetky zvädnuté, omnoho viac, než včera Žofinka ležala v zásuvke, kam ju položila, vyzerala veľmi ospanlivá.

„Nemôžeš si na to spomenúť, čo si mi mala rieciť?“ pýtala sa malá Ida, ale Žofinka vyzerala cele hlúpo a neriekla ani slovíčka.

„Ty nie si spôsobilá,“ povedala Ida, „a predsa všetci s tebou tancujú.“ Potom vzala papierovú škatuľku útlymi vtáčikmi pomaľovanú, otvorila ju a vložila do nej mŕtve kvety. „To nech je vaša pekná rakva,“ povedala, „a až pozdejšie prídu strýkovia z Norvéžska, musia byť pri pohrebe vonku v záhrade prítomní, aby ste v lete mohli rásť a boli ešte krajšie.“

Strýkovia z Norvéžska boli dvaja svieži chlapci, menovali sa Jonáš a Adolf; ich otec im daroval dve malé kuše (samostrely), a oni ich vzali so sebou, aby ich Ide ukázali. Obidvaja šli so samostreľmi na ramenách vopred, a malá Ida šla za nimi s mŕtvymi kvetmi v nežnej rakvičke. Vonku v záhradke vykopali hrobček. Ida pobožkala najprv kvety, vložila ich potom so škatuľkou do zeme, a Adolf a Jonáš strieľali zo samostreľov nad hrobom, lebo nemali ani pušky, ani delá.

Ruža z hrobu Homérovho

Zo všetkých piesní východu znie láska slávikova k ruži; v mlčiach hviezdnych nociach spieva okrídlený pevec svojej voňavej kvetinke „dostaveničko“.

Nedáľeko Smyrny pod vysokými platanmi, kde kupec svoje ťavy, nesúce tovar, popoháňa, ťavy, ktoré vztyčujú hrdo svoje dlhé krky a ťažkopádne putujú po posvätnnej pôde, videl som kvitnúce trsy ružové, divé holuby lietali medzi konármi vysokých stromov a ich krídla sa leskli.

Na ružovom trse bol kvet, najkrajší zo všetkých, a jemu prednášal slávik svoju sladkú pieseň lásky. Avšak ruža mlčala; na jej lístkoch neležala ani jediná kropaj rosy ako slza súcitu. Skláňala sa na svojej vetvičke nad niekoľkými veľkými kameňmi.

„Tu odpočíva najväčší spevec a básnik sveta,“ riekla ruža; „nad jeho hrobom budem voňať, nadeň budem striasať svoje listy, keď mu ich búrka strasie. Spevec Iliady v zemi sa premenil v zem, z ktorej pučím, ja ruža s hrobu Homérovho, som príliš vzácna a nepokvitnem pre úbohého slávika.“ — A slávik sa uspieval až k smrti.

Prišiel obchodník so svojimi ťavami a početnými otrokmi. Jeho malý synček našiel mŕtveho slávika; malého toho speváčka pochoval v hrobe veľkého Homéra a ruža sa chvela vetrom. Nastal večer, ruža zložila svoje lístky tesnejšie k sebe a snívala — že je skvostný, slnečný deň. Prišiel zástup cudzích mužov, Frankov, podnikli púť k Homérovmu hrobu. Medzi cudzincami bol tiež pevec zo severu, z vlasti hmly a severnej žiare. Odtrhol ružu, zovrel ju pevne do knihy a odviezol ju tak so sebou v iný diel sveta, do svojej ďalekej vlasti. A ruža smútkom zvädla a ležala v tesnej knihe, ktorú on v svojej vlasti otvoril. Potom povedal: „Tu je ruža z hrobu Homérovho.“

Hľa, o tom sa ruži snívalo a vzbudila sa a zachvela vetrom. Rosná kvapka skanula z jej lístkov na pevcov hrob. A slnko vyšlo, bol sparný deň a ruža zažiarila krajšie než prv, keď bola v teplej Ázii. Tu bolo počuť kroky, prišli cudzí Frankovia, ako ich ruža vo sne videla a medzi nimi bol i pevec zo severu. Odtrhol ružu, vtisol bozk na jej svieže ústa a odviezol si ju so sebou do vlasti hmly a severnej žiare.

Ako múmia leží teraz mŕtvola kvetu v jeho Illiade a ako vo sne počuje otvárať knihu a hovoriť: „Tu je ruža s Homérovho hrobu!“

O zlom kniežati

Žilo raz zlý a ukrutný knieža, ktorého všetky snahy smerovali k tomu, aby získal všetky zeme sveta a v nich budil hrôzu svojim menom. S ohňom a mečom prešiel svetom; jeho vojaci zašliapali obilie v poliach a spálili domy sedliakov, tak že červený plameň i lístie stromov strávil a ovocie viselo na vetvách zuhoľnatené. Mnohá chudobná matka s nahým dojčat'om schovala sa za dymiacimi stenami. Ale vojaci nepoznali zľutovania, prehľadali všetky kúty, a keď ju i s dieťaťom našli, zabili ich bez milosti. Zlí duchovia by neboli jednali ukrutnejšie. Avšak knieža bol tej mienky, že to ináč nejde. Deň za dňom rástla jeho moc, jeho mena sa každý obával a šťastie ho sprevádzalo pri všetkých jeho podnikoch. Z dobytých miest prinášal zlato a značné poklady; v jeho sídelnom meste hromadilo sa bohatstvo, akému nikde nebolo rovno. Potom dal stavať skvelé zámky, kostoly a letohrádky a každý, kto tieto nádherné stavby uvidel, zvolal: „Aký mocný je ten knieža!“ Nepomýšľali na biedu, akej bol príčinou v iných zemiach, nepočuli vzdychy a nariekanie zo spálených miest.

Knieža sa sýtil pohľadom na svoje zlato, pohľadom na skvelé svoje stavby a ako ostatní ľudia, si myslel: „Aký mocný to knieža! Avšak chcem mať viac, omnoho viac! Žiadna moc nesmie sa mi vyrovnáť, alebo dokonca ma prevýšiť!“ A všetkým svojim susedom vypovedal vojnu a všetkých premohol. Keď potom išiel ulicami, dal porazených kráľov reťazami prikovať k svojmu vozu; a keď sedel pri stole, museli jemu a jeho dvoranom ležať pri nohách a sýtiť sa odrobinkami, ktoré sa im hodili.

Potom dal knieža na námestiach a tržniciach postaviť svoje sochy a žiadal dokonca, aby stáli i v kostoloch pred oltármi Pána; kňazi však vyhlásili: „Toho sa neodvážime! Ty si mocný knieža — ale mocnejší je Boh!“

„Dobre,“ riekol zlý knieža, „teda chcem i Boha premôcť!“ A vo svojej pýche a bláznovstve srdca svojho dal stavať umelú loď, na ktorej by mohol plávať vzduchom; bola pestrá ani pávi chvost, ako by tisícim ôk posádzaná — avšak každé oko bolo ústie ručnice. Uprostred lodi sedel knieža, potreboval len rukou stisnúť a už vyletelo tisíc gulí za svojim cieľom a ručnice hneď zase znova boli nabité. Sto silných orlov bolo do lodi zapriahnuté a potom sa loď dvihla k slncu: Hlboko pod ňou sa rozkladala zem; najprv, pokrytá horami a lesmi, zdala sa preoranou roľou, kde zeleň z prerývaných kusov mačiny vykukuje, potom podobala sa plochej mape a takmer celkom sa zahalila v hmlách a mrakoch. Vyššie a vyššie leteli orly. I vyslal Boh jedného z nespočetných svojich anjelov a súčasne vystrelil naň zlý knieža zo svojich pušiek. Ale gule ako krúpy ľadovcové sa odrazili od žiarivých krídel anjelových; len kvapka krvi, jediná, vytryskla z bielej perute a skanula na loď, na ktorej sedel knieža. Veľkou žiarou dopadla na loď, stlačila ju nesmiernou ťarchou a strašlivou rýchlosťou ju strhla na zem. Silné krídla orlie boli rozgniavené, víchor burácal kniežaťu okolo hlavy a mraky, ktoré koldokola sa utvorili z miest, ktoré knieža kedy bol spálil, zoskupili sa do hrozivých tvarov; hneď sa podobali veľkým obludným hadom, ktorí mocnými klepcami po ňom siahali, hneď zase rútiacim sa skalám, alebo šarkanom, oheň chrliacim. Polomŕtvy ležal knieža na lodi, ktorá konečne zaviazla v hustých vetvách lesa.

„Chcem zvíťaziť nad Bohom!“ vavel, „prisahal som to a moja vôľa sa stane!“ Po sedem rokov dal stavať umelé lietacie stroje a z najtvrdšej ocele kovať blesky, aby mohol dobyť brány nebeské. Zo všetkých svojich zemí zhromažďoval obrovské vojská, ktoré, keď muž vedľa muža v šíku stál, uzavierali okruh na niekoľko míľ. Vstúpili do umelých prístrojov, kráľ sám sa už k svojmu priblížil, a tu vyslal Boh roj komárov, jediný malý roj komárov. Tento víril i okolo kráľa a pobodal ho v obličaji a na rukách. Rozhnevaný vytiahol kráľ svoj meč, avšak bil ním len do vzduchu, nemôžuc komáre zasiahnuť. Dal potom priniesť drahocenné koberce a tými sa zabaliť tak, že bodnutie komárov nemohlo nimi preniknúť. Avšak jeden komár, jeden jediný, usadil sa vnútri kobercov; tento zaliezol kniežaťu do ucha a tam ho bodol. Pálilo to ako oheň, jed prenikol až do mozgu, knieža odvrhol koberce, strhal svoje šaty a nahý tancoval pred svojimi surovými, divými vojakmi, ktorí si teraz robili smiech zo šialeného kniežaťa, ktorý chcel ríšu božiu dobyť a napokon ho premohol jediný maličký komár.

Detská pletka

U veľkoobchodníka bola veľká detská spoločnosť, deti ľudí bohatých a ľudí vznešených. Veľkoobchodník bol zámožný a vzdelaný muž. Chodil kedysi tiež na univerzitu, jeho otec ho mal k tomu; bol pôvodne obchodníkom s dobytkom, avšak poctivý a snaživý. Bolo to výnosné a veľkoobchodník tomu ďakoval za svoj terajší majetok. Mal hlavu i srdce na pravom mieste, avšak o tom sa hovorilo menej, než o jeho peniazoch.

Striedali sa u neho ľudia vznešení rodom a vznešení duchom, ľudia, ktorí v oboch smeroch vynikali a ľudia, ktorí sa nemohli pýšiť ani tým, ani oným. Tam teda mali deti spoločnosť, detskú zábavu, a deti hovoria vždy priamo od pľúc. V malej tej spoločnosti bolo tiež roztomilé, ale neskonalo pyšné dievčatko. To spôsobilo svojimi bozkami a nežnosťami služobníctvo a nie rodičia — tí boli na to príliš rozumní. Otec dievčatka bol kráľovským najvyšším komorníkom a to, ako sa vedelo, znamenalo veľmi mnoho.

„Som dieťa najvyššieho kráľovského komorníka!“ hovorievalo dievčatko. Ale mohlo práve tak byť dieťaťom len komorníkovým, lebo ani o to, ani o ono sa nemôžeme nijako sami pričiniť. Potom rozprávala ostatným deťom, že je „urodzená“ a dodala, že z nikoho nemôže nič byť, kto nie je „urodzený“. Učenie a seba väčšia usilovnosť nič nepomáhajú, keď nie sme šľachetní, nie sme urodzení, nebude z nás nič.

„A z tých, ktorých meno končí na „-en“¹ vravela, „z tých už vonkoncom nič nebude! Treba si na tých podprieť boky a udržiavať ich v slušnej vzdialenosti, takýchto ľudí!“ A pri tom svoje malé roztomilé rúčky oprela v boky, ukazujúc, ako si treba pri tom počínať; tieto rúčky boli skutočne roztomilé. Bolo to pekné dievčatko.

Avšak malá dcérka veľkoobchodníka sa nahnevala. Meno jej otca končilo na „-en“ a preto riekla, čo mohla najpyšnejšie:

„Ale môj otecko môže mi predsa z toho ničoho kúpiť za sto korún cukríky. Môže to tvoj otecko?“

„Áno, ale môj otecko,“ prerušila ich malá dcérka spisovateľova, „môže tvojho otca i tvojho otecka a všetkých oteckov tu dať do novín. Všetci ľudia majú z neho strach, lebo práve náš otecko, ako maminka riekla, riadi noviny.“

A malička pri tom pohodila hlávkou, ako by naozaj bola veľmi pyšná princezná.

Avšak vonku pri pootvorených dverách stál chudobný chlapec a díval sa škárou dovnútra. Tento chlapec vôbec nesmel ísť dnu, bol príliš nedôležitý a nepatrný. Otáčal ražňom na mieste kuchárky a bolo mu za to dovolené stáť za dverami a dívať sa na vyfintené dievky, ktoré sa tam veselo hrali, a to bolo preňho už veľmi mnoho.

„Keby som tak bol jedným z nich!“ myslel si a počul potom čo sa tam hovorí a to mu poskytlo dosť príčiny k zármutku. Jeho rodičia nemali na dne svojej truhly uschovanú ani korunu, nemali na to, aby si noviny predplácali, horký potom, aby ich písali — a čo najhoršieho — meno jeho otca a teda i jeho končilo na „-en“ a teda nemohlo z neho nič byť. To bolo veľmi smutné; a predsa bol tiež urodzeným — ako sa mu zdalo, totiž správne narodeným! Ináč to predsa nie je možné!

Hľa, to sa stalo toho večera.

*

Medzitým minuli roky a z detí sa stali dospelí ľudia.

V meste stál skvostný dom, plný krásy, všetci ľudia ho chceli vidieť, i ľudia z vidieku prišli ho obdivovať. Kto asi, čo myslíš, kto z tých detí, o ktorých som rozprával, smel ten dom menovať svojim? Aj, to je predsa veľmi ľahké uhádnuť. Ba nie, nie je to tak ľahké. Dom ten patrilo onomu chudobnému chlapcovi; predsa len z neho niečo bolo, hoci jeho meno končilo na „-en“ — Thorwaldsen.

A ostatné deti? — Deti urodzené, deti peňažnej a duševnej šľachty? Ani to ani ono nevykonalo nič vynikajúceho, o čom by bolo treba sa zmieniť, žiadne nevyniklo nad ostatné. Ale predsa boli z nich dobrí a poriadni ľudia, mali dobré jadro. To, o čom vtedy hovorili a rozumovali, to nebolo nič len — detská pletka.

¹Koncovka mena, podobná nášmu -ý: Novotný, Šťastný, Novomestský, alebo -ov: Jozefov, Petrov atď.

Malý a veľký Kaloš

V jednej dedine žili raz dvaja mužovia rovnakého mena, obidvaja sa volali Kaloš, ale jeden z nich mal štyri kone a druhý len jediného koňa. Aby ich ľudia rozoznali, hovorili tomu, ktorý mal štyri kone, *veľký* Kaloš, a tomu, ktorý mal len jediného koňa, *malý* Kaloš. — A teraz počujme, ako sa darilo obidvom, je to totiž skutočná udalosť.

Celý týždeň musel malý Kaloš veľkému Kalošovi orať a svojho koňa k tomu požičiavať, za to mu veľký Kaloš vypomáhal svojimi všetkými štyrmi, ale len raz za týždeň, a to bolo v nedeľu. Hoj! ako švihal bičom malý Kaloš nad všetkými piatimi koňmi; boli toho dňa ako jeho majetkom. Slnko jasne svietilo, zvony vyzváňali do kostola a ľudia chodili na omšu v sviatočných šatách. Tu videli malého Kaloša, ako orie piatimi koňmi, a bol tak z toho potešený, že bičom praskal a volal: „Hijo, všetky moje kone!“

„To nesmieš hovoriť!“ zakázal veľký Kaloš, „veď len jeden kôň je tvoj!“

Ale keď zase niekto šiel do kostola okolo, zabudol malý Kaloš, že to nemá hovoriť, a volal zase: „Híj, všetky moje kone.“

„Teraz by som už pekne prosil, aby si toho zanechal,“ povedal veľký Kaloš. „Keď to povieš ešte raz, udriem tvojho koňa do hlavy, že padne mŕtvy na mieste, potom bude tomu koniec.“

„Iste, už to nepoviem,“ sľuboval malý Kaloš. Ale ako ľudia šli pomimo a naň kývali, tešil sa z toho a myslel, ako to pekne vyzerá, že má päť koní na zoranie svojho poľa, zašvihal bičom a zvolal: „Híj, hí, všetky moje kone!“

„Ba že híj, všetky moje kone! Dostaneš preto!“ povedal veľký Kaloš, vzal kyjak a udril jediného koňa malého Kaloša do čela, že padol a bol okamžite mŕtvy.

„Ach, teraz nemám žiadneho koňa!“ narietal malý Kaloš a dal sa do plaču. Na to stiahol mŕtvemu koňovi kožu, usušil ju na vzduchu, strčil ju do vreca, to vreco vzal na chrbát a pustil sa na cestu do mesta, aby predal konskú kožu. Mal pred sebou ďalekú cestu a musel ísť veľkým, tmavým lesom, a k tomu čas bol veľmi škaredý. Poblúdl celú noc než sa zase dostal na pravú cestu, bol už večer a on bol od mesta ešte tak ďaleko vzdialený, že ho nemohol ani pred nocou dosiahnuť, a zase domov späť sa dostať.

Hneď pri ceste ležal starý, panský dvorec, ktorého okná zvonka boli okenicami zapreté, ktorými však svetlo presvitalo. „Tu snáď nájdem prístrešie cez noc,“ pomyslel si malý Kaloš, šiel tam a zaklopal. Sedlička otvorila, ale keď počula, čo chce, povedala, aby len šiel svojou cestou, muž nie je vraj doma a ona žiadnych cudzincov nesmie prijímať.

„Nuž, tak musím tu vonku prenocovať,“ povedal malý Kaloš, a sedlička mu prirazila dvere pred nosom.

Celkom blízko domu stál senník a medzi ním a domom bola malá cieňa s plochou, slamenou strechou. „Tam hore prespím,“ povedal si malý Kaloš, keď uvidel strechu. „To bude výborná spálňa. Bocian predsa nezletí dolu a nebude mi brať nohu do klieští.“ Lebo živý bocian stál na streche, kde mal svoje hniezdo.

Teraz vyliezol malý Kaloš na senník, kde si ľahol a ako sa patrí, sa vystrel, aby sa mu dobre ležalo. Drevené okenice dobre nepriliehali a tak videl práve do izby.

Tam stál veľký stôl, pokrytý vínom, pečeňou a nádhernou rybou. Sedlička a kostolník sedeli za stolom a nikto viac. Ona mu nalievala a on sa pustil do ryby, lebo to bolo jeho obľúbené jedlo.

„Keby som tiež tak mohol večerať!“ pomyslel si malý Kaloš a vystrčil hlavu práve proti oknu. U čerta! Tam bol ešte nádherný koláč — pravé sviatočné hody!

Vtom počul, ako niekto po hradskej prichádza k domu; bol to sedliak, ktorý sa domov vracal.

Sedliak bol ináč celkom dobrý muž, ale mal tú podivuhodnú slabosť, že sa na kostolníka ani pozrieť nemohol. Preto práve tohože večera navštívil kostolník ženu sedliakovu, lebo vedel, že jej muž nie je doma, a dobrá tá žena predložila mu preto to najlepšie, čo mala v dome. Keď teraz počuli, že muž sa vracia domov, naľakali sa veľmi a žena prosila kostolníka, aby vliezol do veľkej, prázdnej, v kútiku stojacej truhlice. On to urobil, lebo dobre vedel, že úbohý muž neznesie dívať sa na kostolníka. Žena schovala rýchlo všetky skvostné jedlá a víno do trúby, lebo, keby to muž videl, iste by sa bol pýtal, čo to má všetko znamenať.

„Ach, beda,“ zastonal malý Kaloš hore na cieni, keď videl, ako tá nádherná večera v trúbe mizne.

„Je tam niekto hore?“ pýtal sa sedliak a díval sa hore na malého Kaloša. „Prečo ležiš tam hore? Pod radšej so mnou do izby!“

Teraz rozprával malý Kaloš, ako poblúdlil, a prosil o nocľah.

„Hej, ale najprv musíme dostať niečo na zub,“ povedal sedliak.

Sedlička privítala obidvoch veľmi vládne, hneď prikryla stôl a dala im veľkú misu kaše. Sedliak bol hladný a jedol s veľkou chuťou, ale Kaloš myslel neprestajne na skvostnú pečenku, rybu a koláč, ktoré, ako vedel, boli v trúbe.

Pod stôl k nohám položil si vrece s konskou kožou, lebo vieme, že sa vydal na cestu, aby kožu v meste predal. Kaša mu práve nechutila. Tu stúpil na vrece, až koža hlasne zavrzgala.

„Pst!“ povedal malý Kaloš vrecu, ale pritom stúpil naň zase, takže ešte hlasnejšie zavrzgalo než predtým.

„Aj, čože to máš v tom vreci?“ pýtal sa sedliak.

„Ach, tam je čarodejník,“ povedal malý Kaloš; „hovoriť, prečo jeme kašu, keď máme plnú trúbu pečene, rýb a koláčov vykúzlenu.“

„Či je to možné?“ pýtal sa sedliak a otvoril rýchlo trúbu. Tu videl všetky tie skvostné pokrm, ktoré tam žena jeho schovala, ale ktoré tam podľa jeho mienky čarodejník vykúzlil. Pani nesmela nič hovoriť. Kládla hneď jedlá na stôl a obidvaja si na rybe, pečeni i koláči výborne pochutnali. Rýchlo stúpil malý Kaloš zase na vrece, až tam koža zavrzgala.

„Čo teraz hovorí?“ pýtal sa sedliak.

„Hovoriť, že pričaril nám aj tri fľaše vína, ktoré sú tiež v trúbe.“

Teraz musela žena víno, ktoré skryla, vytiahnuť; sedliak pravda myslel, že i toto mu čarodejník pričaroval. I pili a sedliak sa veľmi rozveselil; takého čarodeja, akého mal malý Kaloš vo vreci, tiež by bol rád mal.

„Mohol by tiež čerta pričariť?“ pýtal sa sedliak; „toho by som veľmi rád videl, som k tomu práve v dobrom rozmare.“

„Áno,“ odpovedal malý Kaloš; „môj čarodej vie všetko, čo sa od neho žiada. Vid', že je tak?“ povedal a stúpil na vrece, až to zavrzgalo. „Čuješ, ako vraví: áno? Ale čert vyzerá škaredo, nechcime ho radšej ani vidieť!“

„Ach, ja sa vôbec nebojím! Ako asi vyzerá?“

„Vraví, že sa objaví ako skutočný kostolník.“

„Hu, to by teda bolo zlé,“ povedal sedliak; „lebo musíme vedieť, že pohľad na kostolníka neznesiem. Ale to teraz nič nerobí; viem, že je to teraz čert, a tu sa lepšie do toho vpravím. Mám odvahu, ale nech len zostane v slušnej vzdialenosti.“

„No, spýtam sa teda svojho čarodejníka,“ povedal malý Kaloš, stúpil zase na vrece a ucho nastavoval.

„Čo vraví?“

„Vraví, aby ste otvorili truhlicu, tam v rohu stojacu, tam že uvidíte čerta sedieť, musíte však pevne veko držať, aby vám neušiel.“

„Chcete mi pomôcť?“ pýtal sa sedliak a pokročil k truhlici, kam sedlička skutočného kostolníka, ktorý sa strachom na celom tele triasol a zubami klapal, ukryla.

Sedliak naddvihol trochu veko a pozrel sa tam. „Ha!“ skríkol a odskočil, „tak som ho videl! Vyzerá celkom ako náš kostolník! Bol to strašný pohľad!“

Potom šli zase piť a pili až hlboko do noci.

„Toho čarodejníka mi musíš predať,“ povedal sedliak, žiadaj zaň, čo sám chceš, ja ti hneď dám plnú mericu zlata zaň.“

„Nie, nemôžem,“ povedal malý Kaloš, „uváž len, aký veľký zisk mám z toho čarodejníka.“

„Ale ja by som ho veľmi rád mal!“ povedal sedliak a neprestal malého Kaloša o to prosiť.

„Nuž,“ povedal konečne, „že si bol taký dobrý a nocľahu si mi doprial, nech je po tvojom. Predám ti teda čarodejníka za mericu peňazí, ale tá musí byť vrchovato nameraná.“

„Má sa stať,“ povedal sedliak, „ale truhlicu si musíš tiež odniesť. Nechcem ju mať ani hodinu dlhšie v dome, lebo človek nemôže vedieť, či tam ten satanáš dosiaľ nesedí.“

Malý Kaloš dal teda sedliakovi svoje vrece s uschnutou kožou a dostal vrchovatú mericu peňazí za to. Sedliak pridal mu ešte veľkú taligu, aby truhlicu a peniaze na nej mohol odviezť.

„Buď s Bohom!“ povedal malý Kaloš a potom odišiel so svojimi peniazmi a so svojou veľkou truhlicou, v ktorej ešte sedel kostolník, preč.

Na druhej strane lesa bol hlboký potok, voda tam tak šumivo hučala, že bolo veľmi ťažko tam plávať proti prúdu. Cez tento horský potok viedol nový most a uprostred neho zastal malý Kaloš a povedal hlasno, aby to kostolník mohol počuť: „Čo si teraz s tou hlúpu truhlicou mám počať, je taká ťažká,

akoby bola plná kamenia. Len ustanem, keď sa s ňou ďalej poveziem. Radšej ju hodím do potoka. Keď pripláva ku mne domov, dobre je, a keď nie, tak tiež sa nič nestalo.“

Jednou rukou uchopil truhlicu a trochu ju nadvihol, práve tak, ako by ju do vody chcel prevrátiť.

„Nie, zastaň!“ kričal kostolník v truhlici, „najprv ma pust' von!“

„Hu!“ zavola malý Kaloš a robil, akoby sa bol naľakal. „Sedí tam ešte! Rýchlo do potoka s ním, nech sa utopí!“

„Ach, nie, nie!“ kričal kostolník, „keď ma necháš odísť, dám ti plnú mericu zlata.“

„To je niečo iného,“ povedal malý Kaloš a otvoril truhlicu. Kostolník rýchlo vyliezol, zhodil truhlicu do vody a šiel domov, kde vyplatil malému Kalošovi celú mericu zlata. Jednu dostal už od sedliaka, takže teraz mal plnú taligu peňazí.

„Vidiš, kôň sa ti dobre vyplatil,“ povedal sám sebe. Keď prišiel domov, vysypal peniaze doprostred izby na jednu hrbu. „To veľkého Kaloša napáli, keď počuje, ako som zbohatol s jedinou konskou kožou. Ale sám mu len tak nepoviem!“ Potom poslal k veľkému Kalošovi chlapca a dal ho poprosiť o mericu.

„Načo ju len potrebuje?“ pomyslel si veľký Kaloš a pomazal jej dno kolomažou, aby z toho, čo bude merané, niečo zostalo na dne prilepené. A tak sa tiež stalo. Keď sa mu merica vrátila, boli na nej tri nové veľké dukáty prilepené.

„Čo toto znamená?“ pýtal sa veľký Kaloš a bežal hneď k malému.

„To som dostal za konskú kožu, ktorú som včera predal.“

„Doparoma, to bolo raz dobre zaplatené!“ povedal veľký Kaloš, vzal svoju sekeru a pobil všetky svoje štyri kone. Potom im stiahol kožu a išiel s nimi do mesta.

„Kože! Kože! Kto kúpi kožu?“ kričal ulicami.

Všetci obuvníci a garbiari sa zbehli a pýtali sa na cenu koží.

„Mericu peňazí za každú!“ povedal veľký Kaloš.

„Zbláznil si sa?“ povedali všetci, „že si myslíš, že máme peňazí na merice?“

„Kože! Kože!“ volal zase, ale všetkým, ktorí sa po cene pýtali, odpovedal: „Mericu peňazí!“

„Drží nás za blázna,“ povedali remeselníci a teraz chopili sa obuvníci svojich remeňov a garbiari svojich záster a dali sa do veľkého Kaloša. „Kože, kože!“ posmievali sa. „Však my ti už kožu vyrobíme a črievice podrazíme! Von s ním z mesta!“ kričali a veľký Kaloš musel sa dať na útek, čo mu sily stačili. Také bitie nedostal jakživ.

„Len počkaj!“ povedal, keď prišiel domov, „to mi odpykáš, malý Kaloš! Ja ťa zabijem!“

Ale doma zatiaľ u malého Kaloša zomrela stará babička. Bola síce vždy zlá a prudká k nemu, ale on bol predsa len úprimne zarmútený, vzal mŕtvu ženu a položil ju do svojej teplej postele, aby skúsil, či by ešte snád' k sebe neprišla. Tam mala ležať po celú noc, on sám si chce] sadnúť do kútika pri peci a prespať na stoličke, čo už urobil častejšie.

Keď tam tak v noci sedel, otvorili sa dvere a veľký Kaloš vstúpil so sekerou. Vedel, kde stála posteľ malého Kaloša, išiel priamo k nej a udrhel mŕtvu babičku do hlavy, lebo myslel, že malý Kaloš spí.

„Tak, teraz ma za blázna už mať nebudeš,“ povedal a šiel zase domov.

„To je vskutku zlý človek,“ povedal malý Kaloš, „chcel ma zabiť. Bolo len dobré, že starinka bola mŕtva, ináč by ju bol usmrtil.“

Teraz obliekol starú babičku do nedeľných šiat, vypožičal si od svojho suseda koňa, zapriahol ho do voza a posadil babičku na najzadnejšie miesto, aby pri jazde nemohla vypadnúť, a tak išli lesom preč. Keď slnko vychádzalo, našli sa pred veľkým hostincom, kde malý Kaloš zastal, aby poraňajkoval. Hostinský mal veľmi mnoho peňazí, ináč bol dobráčisko, ale taký prchký, že nikto u neho nebol istý životom.

„Dobré ráno!“ povedal malému Kalošovi, „čo si sa tak hneď skoro ráno obliekol do sviatočných šiat?“

„Pravda,“ povedal malý Kaloš, „idem so starenkou do mesta. Sedí vonku na voze a nechce sem vojsť. Buďte takí dobrí a vyneste jej pohár medoviny von, ale musíte hodne kričať, lebo nepočuje dobre.“

„Vďačne,“ povedal hostinský a načapoval veľký pohár medoviny. Ale mŕtva žena sa ani nepohla, ani na slová neodpovedala.

„Nečujete?“ kričal hostinský čo mohol. „Tu vám posiela syn pohár medoviny.“

A kričal tak druhý i tretí raz, ale keď sa ani z miesta nepohla, vrazil jej pohár rovno do tváre, až jej medovina po nose stekala. Bola tam len rovno posadená a nebola priviazaná.

„Bože môj!“ zavola malý Kaloš, ktorý vtom vyskočil zo dverí, chopil hostinského za prsia, „ty si zabil moju babičku! Pozri, tu má veľkú ranu na čele!“

„To je hrozné!“ zvolal hostinský a zalomil rukami nad hlavou. „To je len následok mojej prchkosti! Milý, malý Kaloš, dostaneš celú mericu peňazí a dám ešte tvoju starenku pochovať, ako by moja vlastná bola, len keď zamlčíš všetko. Ináč by som prišiel o hlavu a to by bolo hrozné!“

A tak dostal malý Kaloš plnú mericu peňazí a hostinský pochoval babičku, ako by bola jeho vlastná. Keď prišiel zase malý Kaloš s toľkými peniazmi domov, poslal hneď svojho chlapca k veľkému Kalošovi naproti a poprosil ho, aby mu požičal mericu.

„Čo to je?“ povedal veľký Kaloš. „Či som ja ho nezabil? To sa musím predsa sám pozrieť!“ A tak šiel sám naproti s mericou k malému Kalošovi.

„Kde si vzal toľko peňazí?“ pýtal sa udivene nad novou hrbou peňazí, oči čo mohol vyvaľovať.

„Mňa si nezabil, ale moju starenku,“ povedal malý Kaloš, „ja som ju teraz predal a dostal som za ňu mericu peňazí.“

„No, tá bola skutočne dobre zaplattená!“ zavolať veľký Kaloš, ponáhlal sa rýchlo domov, chytil sekeru a zabil svoju babičku, položil ju na voz, išiel s ňou do mesta, kde lekárnik býval a pýtal sa ho, či by nekúpil mŕtveho človeka.

„Kto je to a ako ste prišli k nemu?“ pýtal sa lekárnik.

„Je to moja vlastná starenka,“ povedal veľký Kaloš, „ja som ju zabil, aby som za ňu dostal mericu peňazí.“

„Pán Boh buď s nami,“ povedal lekárnik, „vy ste sa zbláznili! Nehovorte také veci, mohlo by vám to stáť hlavu!“ A teraz mu poriadne čítal levity a vykladal mu, aký hanebný skutok spáchal, a že za to môže prísť do väzenia. Tu sa veľký Kaloš veľmi naľakal, že tryskom z lekárne utiekol, na voz skočil, do koní švihol bičom a rovno domov uháňal.

„Toto mi zaplatíš,“ povedal sám sebe veľký Kaloš, keď bol na hradskej. „To mi zaplatíš!“ Sotva prišiel domov, vzal najväčšie vrece, ktoré mohol nájsť, odišiel s ním k malému Kalošovi a povedal: „Zase si si zo mňa urobil blázna, najprv som k vôli tebe zabil všetky svoje kone a potom i svoju starú babičku. To je všetko tvojou vinou! Ale teraz si už zo mňa nebudeš robiť žarty!“ Pri týchto slovách chytil malého Kaloša okolo tela a strčil ho do svojho vreca. Hodil si ho na chrbát a zavolať naň: „Teraz idem s tebou k potoku a utopím ťa tam!“

Cesta k potoku bola ďaleká a malý Kaloš bol ťažký. Cesta viedla tesno okolo kostola, organ znel a ľud pekne spieval. Tu zložil veľký Kaloš vrece s malým Kalošom hneď u chrámových dverí, myslel, že by snád nezaškodilo, keby vošiel dovnútra a jednu pieseň spolu zaspieval, než pôjde ďalej. Malý Kaloš mu predsa utiecť nemôže a všetci ľudia sú v kostole. Vošiel tam teda.

„Ach hrôza!“ stonal malý Kaloš vo vreci, obracal a točil sa v ňom, ale bolo mu nemožné vrece rozviazať. Tu šiel pastier kráv okolo, mal snehobiele vlasy a palicu v ruke. Hnal čriedu kráv a volov pred sebou, tí bežiac vrazili do vreca, v ktorom bol malý Kaloš, až sa prevalil.

„Ach beda,“ zastonal malý Kaloš, „som tak mladý a už mám ísť do neba?“

„A čo ja úbožiak,“ odpovedal pastier, „som tak starý a nemôžem sa tam odtiaľto dostať.“

„Tak rozviaž vrece,“ povedal malý Kaloš, „pusť ma von a vlez tam miesto mňa, prídeš rovno do neba!“

„To veľmi vďačne urobím,“ povedal pastier a rozviazal vrece, z ktorého malý Kaloš vyskočil.

„Ale dáš mi pozor na dobytok!“ povedal kmeť, ležúc do vreca. Malý Kaloš vrece pevne zaviazal a tiahol so všetkými volmi a kravami ďalej. Hneď na to vyšiel veľký Kaloš z kostola a vzal zase svoje vrece na chrbát. Zdalo sa mu síce hneď, že je vrece omnoho ľahšie, lebo starý pastier bol iste o polovinu ľahší, než malý Kaloš. Pomyslel si hneď: „Aké je to vrece teraz ľahké, to je odplata za to, že som spolu žalm zaspieval.“ A tak šiel k potoku, ktorý bol veľký a hlboký, hodil vrece so starým pastierom do vody, lebo myslel, že v ňom väzí malý Kaloš. „Teraz ma za blázna už mať nebudeš!“ Potom šiel domov, ale sotva prišiel na križovatku, stretol malého Kaloša, ktorý hnal pred sebou všetok svoj dobytok.

„Čo je toto?“ zavolať veľký Kaloš, „či som ťa neutopil?“

„Ako by nie,“ povedal malý Kaloš, „veď si ma, nie je tomu ani pol hodiny, hodil do potoka!“

„Ale kde si vzal toľko krásneho dobytku?“ pýtal sa veľký Kaloš.

„To je z mora!“ odpovedal malý Kaloš. „Poviem ti ten celý príbeh a potom sa ti čo najlepšie poďakujem za to, že si ma utopil, lebo teraz som chlapík a to mi môžeš veriť! Mne bolo veľmi nevoľno vo vreci, vietor mi hvízdal kolo uší, keď si ma z mostu do vody hodil. Klesol som hneď až na dno, ale neudrel som sa o nič. Dolu totiž rastie tá najjemnejšia a najmäkšia tráva. Na tú som padol a hneď sa vrece otvorilo, a najkrajšia rusalka v snehobielych šatách so zeleným vencom okolo

mokrých vlasov ma vzala za ruku a vravela: „Si ty malý Kaloš, tu je niečo dobytko pre teba a milú ďalej stojí ešte celá veľká črieda, ktorú ti tiež chcem darovať. Teraz som poznal, že potok bol raz veľkou dedinou pre morský pranárod. Dolu na dne chodili sem i tam títo ľudia, práve z mora do zeme, až k žriedlu potoka. A aké to bolo dolu krásne! Kvety a svieža tráva rástli dookola v prepychu a hojnosti. Ryby, ktoré v mori plávali, mihotali sa s rýchlosťou blesku okolo mňa ako tu vtáci vo vzduchu. Čo tam bolo krásnych ľudí a čo len potom dobytko, ktorý sa pásol pri plotoch a priekopách.“ „Ale prečo si sa k nám hore hneď vrátil?“ pýtal sa veľký Kaloš, „to by som bol predsa neurobil, keď je tam dolu tak naozaj krásne?“

„To bolo práve naopak odo mňa také múdre,“ odpovedal malý Kaloš, „predsa som ti povedal, že rusalka mi povedala, že o milú ďalej na ceste a cestou rozumela predsa potok, lebo inam sa dostať nemôže — stojí pre mňa ešte celá črieda. Ale ja viem, potok tvorí hneď tu, hneď tam veľké zákruty, čo je veľkou zachádzkou, tie si človek dosť skráti, keď na sucho vstúpi a priamo k potoku vesluje. Tým si ušetrím pol míle a prídem skôr k svojmu morskému dobytku.“

„Ty si šťastný človek,“ povedal veľký Kaloš, „myslíš, že by som dostal teraz morský dobytok, keby som prišiel na dno potoka?“

„Nuž, to by sa mohlo stať,“ povedal malý Kaloš, „ale ja ťa nemôžem vo vreci až k potoku dopraviť, na to si príťažký. Keď však sám tam chceš dôjsť a potom do vreca vhuľnúť, vhodím ťa tam s najväčšou radosťou.“

„Ďakujem ti veľmi,“ povedal veľký Kaloš, „keď však nedostanem žiadny morský dobytok tam dolu, potom ťa poriadne vybijem. Na to sa môžeš spoľahnúť.“

„Len ťa prosím, nepreved' to tak veľmi zle!“

A teraz išli obidvaja k potoku a dobytok, ktorý bol veľmi smädný, bežal, čo len stačil, k potoku.

„Vidíš, ako sa náhľia?“ povedal malý Kaloš, „túžia po tom, aby už boli na dne.“

„Pravda, ale najprv mi pomôž, lebo ináč budeš bitý!“ Potom vliezol do veľkého vreca, ktoré ležalo šikmo cez chrbát jedného vola. „Strč tam tiež veľké kamene, ináč by som neklesol na dno!“ povedal veľký Kaloš.

„Pôjde to!“ povedal malý Kaloš, „vložil do vreca veľký kameň, vrece zaviazal a oprel sa oň. Bum! a veľký Kaloš ležal v potoku a klesol hneď na dno.

„Obávam sa, že sa tam s dobytkom nestretne,“ povedal malý Kaloš a odišiel s tým, čo mal, domov.

Pastierka a kominár

Či si už niekedy videl pravú staromódnu skriňu, celú očerňujú starobou, s hrdzavým lísťom, plnú arabesiek? A vidíš, taká stála v izbe! Bol to zdedený kus po prababičke, pokrytý umelou rezbou od hora až dolu s ružami a tulipánmi a prazvláštnymi ciframi, z ktorých vyčnievali malé jelenie hlávky s rozvetvenými parohami. Ale uprostred na skrini bol vyrezaný celý muž, ktorý vyzeral veľmi smiešne, a ten sa naozaj smial, alebo lepšie rečené, on sa šklľabil, lebo to sa nemohlo pomenovať smiechom. K tomu mal capie rohy, malé rohy na čele a dlhú bradu. Domáce deti nazývali ho rady kozonohým nad- alebo podgenerálom, vojenským náčelníkom a seržantom, lebo tento titul sa dá vždy ťažko vysloviť a málo ľudí sa naň zmôže, a vyrezať takého, k tomu bolo treba mnoho nákladu práce a umenia. Ale tu bolo dielo majstrovské, dokonalé, a tu stálo. Neprestajne díval sa muž na stôl pod zrkadlom, lebo tam stála útla, malá pastierka z porcelánu. Mala pozlátené črievičky a nad jej sukňami bola pripichnutá pôvabná ruža. Okrem toho mala zlatý klobúk a pastiersku palicu a bola naozaj veľmi rozkošná. Pri nej stál malý, ako uhoľ čierny kominár, tiež porcelánový. Bol tiež tak pekný a čistý, ako každý iný, a že práve kominára predstavoval, tým bol vinný len továrnik porcelánu. Ten mohol z neho i princa urobiť, bolo by to bývalo všetko jedno. Stál tu celkom pôvabne so svojim rebríkom a s ozajstnou dievčenskou tvárou ako krv a mlieko, čo vlastne bola chyba, lebo mal byť predsa len trochu černejší. Stál tesne pri pastierke, a keď už tak pri sebe stáli, zasnúbili sa, zistiť, že sa celkom dobre k sebe hodia. Boli obidvaja rovnako mladí, obidvaja z rovnakého porcelánu a obidvaja rovnako krehkí.

Pri nich stála celkom iná figúra, pravda trikrát tak veľká ako náš párik. Predstavovala starého kývajúceho sa Číňana. Bol tiež z porcelánu a tvrdil, že je starým otcom mladej pastierky, čo ale dokázať nemohol. Tvrdil tiež, že má nad ňou tajnú moc a preto že kozonohému nad- a podgenerálovi na súhlas kýval hlavou, keď sa o malú pastierku uchádzal.

„To dostaneš pravého muža,“ povedal starý Číňan. „Myslím skoro, že je z mahagónového dreva, a myslím, že ťa môže urobiť pani nad- a podgenerálovou. Má celú skriňu strieborných príborov, ani nehovoriac o tom, čo je zavreté v tajných zásuvkách.“

„Ale ja nechcem do tmavej skrine,“ zavzdychala malá pastierka, „počula som, že tam má už jedenásť porcelánových dámičiek!“

„Potom môžeš byť dvanásť; keď to dnes v noci v starej skrini zapraská, bude svadba, ako je pravda, že som Číňan,“ povedal starý Číňan. A pritom zakýval hlavou a zaspal.

Ale pastierka zaplakala a dívala sa na svojho miláčika, porcelánového kominára plná smútku. „Ach, prosím ťa z celého srdca,“ prosila, odíďme spolu do šireho sveta, lebo tu nemôžeme žiť!“

„Chcem všetko urobiť, čo chceš ty,“ povedal malý kominár. Hneď sa dáme na cestu. Som plne presvedčený, že ťa mojím remeslom budem vedieť vyživiť.“

„Len keby sme aspoň už boli so stola dolu!“ zavzdychala ona, „nebudem mať pokoja, dokiaľ nebudeme v širom svete, ďaleko odtiaľ.“

Ale on ju tešil, ako to len vedel a ukazoval jej, ako má svoje nôžky klásť na vyrezávané hrany skrine a na pozlátené lístie okolo nohy stola sa vinúce. A vzal i svoj rebríček na pomoc a tak sa dostali na podlahu. Ale keď odtiaľ pozreli k starej skrini, naskytl sa im zvláštny pohľad. Všetky tie vyrezávané jelene vystrčili ďaleko hlavy vpred, dvihli parohy a krútili hlavami. Kozonohý nad- a podgenerál vyskočil nahnevane do výšky a skríkol na starého Číňana: „Oni utekajú! oni utekajú!“ Strach schvátil obidvoch ubehlíkov a rýchlo skočili do zásuvky pod stolom. Tam ležali tri alebo štyri hry karát, napospol neúplné, a malé divadlo bábkové, ktoré, ako to len šlo, bolo zostavené. Práve sa tam hralo a všetky dámy z karát, sedeli v prvom rade a ovievali sa svojimi tulipánmi. Za nimi stáli páni (horníky) a ukazovali, že majú hlavu dolu i hore, ako to u karát vždy býva. Kus pojednával o dvoch milujúcich, ktorí sa nikdy za seba nedostali a pri tom plakala malá pastierka horko, lebo to bola úplne jej vlastná história.

„To nevydržím, musím zo zásuvky von!“ zvolala. Ale sotva že zase stáli na zemi a pozreli sa

na stôl, prebudil sa starý Číňan a začal hýbať celým horným telom, lebo jeho nohy boli z jediného kusa.

„Ach, beda, starý Číňan prichádza!“ skríkla malá pastierka a klesla zúfalo na svoje porcelánové kolenná.

„Mám myšlienku,“ povedal kominár, „pod, vlezíme do hrnca tam v kútiku, tam budeme ležať na ružiach a levanduli a môžeme starému Číňanovi, keď sa k nám priblíži, nasypať prach do očí.“

„To nepomôže,“ odpovedala. „Okrem toho viem, že starý Číňan a onen hrniec boli raz už spolu zasnúbení, a stará láska nehrdzavie, hovorí staré príslovie. Nie, nezostane nám iné, než sa vydať do širého sveta!“

„A máš naozaj odvahu pustiť sa tam so mnou?“ pýtal sa kominár.

„Mám,“ odpovedala celkom určite.

Kominár sa na ňu pozrel zamyslene a povedal potom: „Moja cesta ide komínom, či máš naozaj odvahu preliezť so mnou pecou a potom rúrou? Potom sa dostaneme do komína a tam je to už pre mňa maličkosť. Vystúpime potom tak vysoko, že nás nik nedosiahne, a vrchom sa dostaneme von do širého sveta.“

Potom ju zaviedol k peci.

„Je to tam naozaj veľmi čierne,“ povedala, ale vstúpila s ním predsa do pece, prešla i rúrou, kde ju obklopovala úplná tma.

„Teraz sme už v komíne,“ povedal on, „a hľaď, nad nami žiari krásna hviezda.“ A skutočne svietila nad nimi hviezda, ako by im cestu chcela ukazovať komínom. A liezli a liezli strmou cestičkou vždy vyššie a vyššie. On jej pomáhal, nadvihoval ju a posúval, držal ju a ukazoval jej tie najlepšie miesta, kam klásť mala svoje porcelánové nôžky. A tak sa pomaly dostali až na okraj komína hore. Tam sa posadili, lebo obidvaja boli hrozne ustatí, čomu však nebolo možné sa diviť. Teraz mali šíre nebo so všetkými hviezdami nad sebou a pod nimi sa mestské strechy klenuli do vzduchu. Mohli sa ďaleko dookola porozhliadnuť, ba až ďaleko v šírý boží svet. Ale tak si malá pastierka šírý svet nepredstavovala, oprela si preto hlávku na malého kominára a plakala tak horko, až pozlátka na jej prsiach sa začala zmývať.

„Ach, toto už je priveľa, to nemôžem vydržať!“ povedala. „Svet je priveľký! Ach, kiež by som zase bola na malom stolčeku pod zrkadlom! Nebudem už spokojná a šťastná, dokiaľ sa tam zase nedostanem! Ja som išla za tebou do širého sveta a teraz ty zase musíš so mnou ísť dolu, keď ma naozaj ľúbiš.“ Kominár jej vykladal to i to. Pripomenul jej starého Číňana a kozonohého nad- a podgenerála, ale ona vzlykala až bolo žiaľno a bozkala milého svojho kominára tak vrelo a nežne, že konečne povolil, hoci to bolo veľmi nemúdre.

A tak zliezli zase s veľkými ťažkosťami dolu komínom a vliezli rúrou do pece, čo nijako nebolo príjemné. Teraz stáli v temných kachliach. Tam počúvali za dvierkami, aby sa dozvedeli, čo sa v izbe robí. Bolo tam celkom ticho, pozreli sa von a hrôza! Tam ležal starý Číňan uprostred izby na dlážke. Keď ich totiž chcel prenasledovať, spadol zo stola a ležal teraz na tri kusy rozrazený. Celý chrbát odlepil sa mu ako jediný kus, hlava sa zagúľala do kúta, ale kozonohý nad- a podgenerál, stál so zachmúrenou tvárou na mieste, kde vždy stával a uvažoval.

„To je hrozné,“ povedala malá pastierka, „starý otecko je rozbitý na tri kusy a my sme tým všetkým vinní. Toho neprežijem!“ Pri tom zalamovala malými rúčkami.

„Však sa dá zase zlepiť,“ povedal kominár. „Ba že dá. Nebuď len tak hneď rozčúlená. Keď sa vzadu zlepiť a dá sa mu poriadny klinec do chrbta, bude zase ako nový a môže nás ešte neraz vyhrešiť.“

„Myslíš to vážne?“ pýtala sa. A potom vyliezli zase na stôl a postavili sa zase na svoje staré miesto.

„Tak, teraz sme tu zase!“ povedal kominár posmešne. „Túto námahu sme si mohli ušetriť.“

„Len keby starý otec bol zase zlepený!“ povedala pastierka. „To bude asi drahé!“

A bol naozaj zlepený. Ľudia, ktorým patrilo, ho dali opraviť. Vrazili mu pevný kliniec do šije a bol zase ako nový, lenže nemohol už hlavou kývať.

„Ráčili ste spyšnieť od tej doby, čo ste sa rozbili?“ pýtal sa kozonohý nad- a podgenerál. „To sa mi práve nezdá byť dôvodom k nejakému preceňovaniu seba. Tak ako, dostanem pastierku, alebo nedostanem?“ Kominár i pastierka sa úpenlivo pozreli na Číňana. Mali veľký strach, aby neprikývol, ale on už nemohol a tiež nechcel cudziemu človeku vykladať, že má neprestajne kliniec v chrbte. Preto zostal porcelánový párík spolu, žehnal dedkovmu klinču a miloval sa tak dlho, až sa obidvaja jedného krásneho dňa na kusy rozbili.

Všetko kam patří

Je tomu už viac než sto rokov.

Vtedy stál za lesom pri veľkom jazere starý panský dom, ktorý bol koldokola obohnaný hlbokou priekopou, v ktorej rástla šašina a trstina. Hneď pri hlavnej bráne stála stará vrbá, skláňajúca sa nad rakytu.

Z vozovej cesty zaznieval zvuk rohov a dupot konský, a malá husiarka rýchlo prehnela svoju čriedu z mosta na stranu, skôr, než lovecká spoločnosť sa priblížila; vedela, ako panstvo rýchlo jazdí, a sotva mala času prudko vyskočiť na jeden nárožný kameň mostný, ináč by ju boli iste prešli. Bolo to ešte polovičné dieťa, nežné a slabučké, ale s prívetivým výrazom v čarokrásnych očiach a celej tvári. Ale to statkár nevidel, keď v šialenom trysku prešiel okolo malej husiarky, obrátil bič a udel dievča v sprostej svojvôli do prs, tak že z kameňa zletelo nazad.

„Všetko kam patří!“ povedal, „do bahna patrí!“ Pri tom sa dal do hlasného smiechu, lebo to mal byť vtip, a celá spoločnosť mu prízvukovala. Dali sa do strašného kriku a zúrenia, do toho brechali poľovnícki psi, že to bolo práve ako v známej piesni:

Bohatých vtákov priletel roj!

Ba, sám Boh vie, ako ten pán bol bohatý!

Husiarku podarilo sa uchopiť v páde jednu vrbovú haluz nadol visiacu, pomocou ktorej sa mohla udržať nad bahnom, až panstvo i so psami zmizlo v bráne. Potom sa snažila dostať von, ale tu sa konár odlomil a husiarka klesla do rakyty; v tom cítila zrazu, akoby ju bola uchopila silná ruka, bol to cestujúci podomový obchodník, ktorý z malej vzdialenosti všetko videl a teraz sa jej ponáhlal na pomoc.

„Všetko kam patří!“ povedal posmievačne, napodobňujúc statkára. Potom vzal odlomený konár a pridržal ho k stromu; ale aby všetko bolo vždy na svojom mieste, to nie je bohužiaľ vždy možné. Tak vrazil konár do zeme a povedal: „Rasť, len rasť, nech si z teba raz môžem odrezať na píšťalu, podľa ktorej tí tam v zámku budú tancovať!“ Priat statkárovi a jeho ľuďom poriadne vybitie a vyzauškovanie od ulice. Potom sa podomový obchodník vybral do zámku, nie do jedálne, na to bol príliš nepatrný; on sa smel odvážiť len do čeladníku, kde pahlolci a slúžky si prezerali jeho tovar a s ním sa jednali. Zatiaľ zaznieval z jedálne dolu hluč a krik, hostina a pijatika boli tam v plnom prúde, víno a pivo kypelo v pohároch a krčiazkoch, a poľovnícki psi sa tiež smeli zúčastniť. Mnohé z divých tých psov bol dokonca vybozkávané od mladých pánov, keď im najprv boli otreli gambu ušami. Teraz i podomový obchodník bol zavolaný hore so svojim tovarom, ale len preto, aby bol terčom ich neviazanosti. Víno im stúpilo do hlavy, až rozum im uletel. A tak naliali piva do pančuchy a on ho mal rýchlo vypiť, a to bol u nich vtip a obzvlášť múdry a komický nápad. I v karty sa hrali, celé čriedy, sediaci a dvory boli dané do banku a na jednu kartu prehraté.

„Všetko kam patří!“ povedal podomový obchodník, keď sa dostal z tej Sodomy a Gomory, ako zámok nazýval, šťastne von. „Hradska,“ povedal, „to je moje pravé miesto, tam hore som sa cele nič necítil byť v svojom živle.“ A malá husiarka mu od svojho plotu kynula na rozlúčku.

Dni a týždne sa mňali; odlomený vrbový konár, ktorý podomový obchodník vedľa priekopy do zeme zastrčil, udržoval sa vždy svieži a zelený, ba vyhánal i nové výhonky, a malá pastierka poznala, že vrbá zapustila korene, a tešila sa veľmi z toho, lebo sa jej zdalo, ako by jej ten strom patrila.

Pravda, strom pokračoval, ale všetko ostatné na zámku pijatikou a hraním zaostávalo, lebo pijatika a hry sú dve veci, ktoré nemajú dlhého trvania.

Ani šesť rokov neuplynulo od onoho dňa, a statkár musel so žobráckou palicou zo zámku odtiahnuť. Tento bol zakúpený bohatým obchodníkom a to bol práve ten podomový obchodník, z ktorého si žart a posmech robili, keď mu vtedy pančuchu s pivom podávali. Ale poctivosť a snaživosť vedú k zdaru, a teraz bol podomový obchodník majiteľom rytierskeho statku. Ale od tejto chvíle netrpela sa hra v karty na zámku. „To je zlé čítanie,“ hovorieval nový majiteľ, „keď totiž diabol po prvý raz bibliu videl, chcel jej na posmech niečo podobného utvoriť, a tak vynašiel hru v karty.“

Nový majiteľ sa oženil a s kým? S tou malou pasáčkou, ktorá bola vždy počestná, pobožná a dobrá a v nových šatách vyzerala taká nežná a krásna, ako by šľachticnou bola od narodenia. Ale ako sa toto stalo? Lež to je v našej príliš zamestnanej dobe veľmi dlhá história, ale stala sa, a to najdôležitejšie len príde.

Teraz slávil šťastie vjazd do starého zámku. Gazdina vládla sama vnútri, a hospodár obstarával

všetky vonkajšie záležitosti, a tu prúdilo požehnanie so všetkých strán, lebo kde sú lastovičky, tam prilietajú i iné lastovičky, vraví staré príslovie. Starý panský dom bol znova natretý a vyzdobený, priekopy vyčistené a ovocné stromy vysádzané. Všade to bolo čisté a vľúdne, a na čisto vymytej podlahe nebolo ani škvŕny. V zimných večeroch sedela gazdiná so slúžkami vo veľkej sieni a priadli ľan a vlnu, a každej nedele predčítalo sa z biblie, a čítal sám pán tajný radca, lebo podomový obchodník stal sa tajným komerčným radcom, pravda len v pokročilej starobe. Deti vyrastali — lebo i deti prišli — a všetky boli dobre vychované, hoci neboli rovnako nadané, čo sa stáva skoro v každej rodine.

A z vŕbového konára vonku pri moste stal sa časom nádherný strom, stál tam voľný a neorezaný. „To je náš rodokmeň,“ hovorievali starí, a ten musí byť v úcte zachovaný!“ napomínali i deti menej nadané.

Sto rokov minulo zatiaľ od onej doby.

Bolo to už za našich čias; z jazera sa stala step, a starý panský dom ako by niekto s povrchu zmietol, dlhá močarina s niekoľkými zbytkami múrov — to bolo všetko, čo z mosta a priekopy zostalo. Ale ešte vždy stála tam nádherná, stará vŕba s dlhými, ovisnutými konármi, rodokmeň to bol! Tam stála a dobre vedela, ako môže byť vŕba krásna, keď sa podľa ľúbosti môže rozširovať a rásť.

Strom bol síce od koreňa až po vrchol puknutý, i búrka ho trochu nachýlila, ale stál tam dosiaľ pevný a zo všetkých jeho trhlín a dier, kam vietor a nečas úrodnú zem naviali, vyrastala tráva a kvietky, zvlášť hore, kde sa veľké konáre delili, utvorila sa cele malá visutá záhradka, kde rástli jahody a tráva, ba i jeden malučký ker vtáčieho zobu sa tam zachytil a dvíhal sa teraz štíhly a útlý zo starej vŕby, ktorá sa v čiernej vode zrkadlila, akonáhle vietor zavial lístky žabínca do jedného kúta močariny, úzky poľný chodníček viedol hneď pri vŕbe.

Hore na zalesnenom pahorku bola krásna vyhládka, a tam stál teraz nový pánsky zámok; bol veľký a nádherný a s tak čistými tabuľami, že by ste hovorili, že tam ani žiadnych nebolo. Veľké voľné schody vyzerali ako ružami a veľkolistými rastlinami preklenuté hĺbenie. Pažiť pred zámkom bola taká pekná a vypestovaná, akoby z rána a z večera na každú trávičku osobitne sa dozeralo.

Vnútri v sále viseli nádherné obrazy a stály mnohé zamatom a hodvábom potiahnuté stoličky a pohovky, ktoré takrečeno po vlastných nohách mohli chodiť, stoly s lesklými mramorovými platňami a knihy vo kašmírovej väzbe so zlatou rezbou... Áno, tam bývali skutočne ľudia bohatí, totiž barón a jeho rodina.

Všetko tam len hralo. „Všetko kam patrí!“ hovorili i oni, a preto viseli všetky obrazy, ktoré steny starého zámku zdobievali, a veľmi boli cenené, na chodbe, vedúcej do čeládnika. „Haraburdy“ tomu hovorili, zvlášť dvom starým podobizniam, z ktorých jedna predstavovala muža v nachovom kabáte s ohromnou parochňou, a druhá dáma s pudrovaným, vysoko vypnutým účesom, s ružou v ruke, obidvaja rovnako vencom z vŕbových prútov obtočené. Mnoho dier bolo v oboch obrazoch, lebo mladí baróni užívali starých týchto ľudí za terč pri streľbe zo samostreľov. Predstavovali pána radcu a jeho manželku, z ktorých celý rodokmeň sa odvodzoval.

„Ale dobre do našej rodiny nepatria,“ povedal jeden z mladých pánov. „On bol podomový obchodník a ona pásla husi. Neboli ani ako papa a mama.“

Áno, obrazy sú staré haraburdy a „všetko kam patrí“, hovorievali, a tak sa pradedko a prababička dostali na chodbu, vedúcu do čeládniku.

Syn pastorov bol domácim učiteľom v zámku. Jedného dňa šiel s mladými pánmi a ich najstaršou sestrou, ktorá nedávno bola birmovaná, poľným chodníčkom okolo starej vŕby. Cestou natrhala mladá dievka poľné kvety do kytice. „Všetko kam patrí!“ a tak sa kytica stala v jej ruke pravým dielom umeleckým. Pri tom však brala živý podiel na zábave a tešila ju reč domáceho učiteľa, ktorý o silách prírodných a o slávnych mužoch a ženách rozprával; dievka bola silná, zdravá povaha, mala ušľachtilú dušu a vnímavú myseľ a srdce schopné všetko, čo od Boha stvorené, pravou ľudskou láskou pochopiť.

Pri vŕbe zastali, a najmladší z barónov prosil domáceho učiteľa, aby mu odrezal pišťalku, ako často na prechádzkach to robieval, a učiteľ odlomil ratolesť vŕbovú.

„Ale, prosím, nerobte to!“ povedala baronesa — ale stalo sa už. „To je náš starý, rodný strom, ktorý mám tak rada; doma sa mi síce s tým smejú, ale to je mi jedno. Ten strom má svoju históriu.“

A teraz rozprávala všetko, čo my vieme o starom strome, starom zámku, o husiarke a podomovom obchodníkovi, ktorí sa tu prvý raz stretli a stali sa prarodičmi vznešeného rodu a mladých barónov.

„Nechceli sa dať pošľachtičiť, tí starí, poctiví ľudia!“ povedala. „Ich obľúbená veta bola: ‚Všetko kam

patri! a mali za to, že by nebolo na pravom mieste, keby sa nechceli povýšiť pre svoje peniaze. Ich syn, môj pradedko, stal sa barónom, bol vraj veľmi učený a vážený muž, ktorý u princov a princezien bol veľmi obľúbený a býval zvaný na všetky dvorné slávnosti. Toho ctíme najviac v rodine, ale ja sama neviem, prečo chovám zvláštnu lásku k tomu starému páriku. Ako útulne, dôverne a patriarchálne to bolo asi v starom panskom dome, kde domáca pani so služkami priadla a starý pán z biblie predčitoval!“

„Boli to múdri a dokonalí ľudia,“ povedal syn pastora, a zrazu zabrdli do rozhovoru o šľachte a meštianstve, a zdalo sa skoro, ako by syn pastora ani k stavu mestskému neprislúchal, tak hovoril o význame a prednostiach šľachty.

„Je to zvláštna výhoda,“ povedal, „keď niekto patrí do rodu, ktorý sa vyznamenal, lebo tým už do krvi prejde pud, niečo poriadneho vykonať. Krásne je tiež mať meno, ktoré otvára prístup do kruhov najvznešenejších, šľachta znamená byť šľachtetným, to je zlatá minca, ktorá má cenu v svojom razení. Je to síce dnes módou tvrdiť, že všetko, čo šľachta je, je špatné a hlúpe, a mnohí básnici tomu tiež prizvukujú, ale u chudiny a práve v triedach najnižších všetko je omnoho pravdivejšie a lepšie, ale to je podľa môjho názoru cele falošné a klamné. Vo vyšších stavoch nájdeme nie jeden uchvacujúci a ušľachtilý rys v povahe; moja matka mi rozprávala jeden, a ja by som mohol k nemu z vlastnej skúsenosti viac podobných pripojiť. Bola totiž raz v šľachtickom dome v meste návštevou. Moja babička bola, nakoľko viem, dojkou milostivej panej. Moja matka bola práve so starým šľachticom sama v komnate, keď tento oknom videl, ako stará žena s barličkou, ktorá prichádzala každej nedele pre almužnu niekoľkých grošov, do dvora sa ťažko vliekla. „To je úbohá žena,“ povedal pán, „chôdza jej pre ňu veľmi namáhavá!“ A než matka pochopila, čo myslel, už bol z dverí vonku a zo schodov dolu, áno, sám starý statkár zišiel dolu k starej žene, aby jej ušetril obťažnú cestu pre almužnu. Je to, pravda, len rys nepatrný, ale ako halier vdovin v biblii má zvuk, ktorý z hĺbky srdca prichádza, áno, má zvuk pravej rýdzej lásky ľudskej, a k tomu by mali básnici ukazovať, práve v našich dobách by i o tom mali spievať, to by dobre robilo, lebo by to hojilo a zmierovalo. Ale kde človek len preto, že je šľachtického pôvodu a má rodokmeň ako každý arabský kôň a ako tento na zadné nohy sa stavia, na ulici sa pyšní a v izbe nos ohŕňa a hovorí: „Fí, tu boli plebejci!“ sotva zbadal niekoho z kruhov meštianskych, tam šľachta je v rozklade, tam sa znižuje k maske, ktorú raz Thespis, vynálezca tragédie, stvoril; každý sa posmieva a ušklábí po takej osobe, a ona sa stáva terčom satiry.“

Tak hovoril syn pastiera; bolo to síce trochu dlhé, ale medzi tým bola píšťalka hotová.

Na zámku bola veľká spoločnosť; mnoho prišlo hostí z hlavného mesta i z okolia; hojnosť dám nádherne vyšperkovaných i prosto oblečených. Vo veľkej sále sa to len tak hemžilo. V jednom rohu stáli okolití farári, vyzeralo to skoro ako pri pohrebe, ale bola to veselá hostina, len že všetko ešte nebolo v plnom prúde.

Najprv mala byť hudobná produkcia, a preto priniesol mladý barón svoju víbovú píšťalku, ale všetky jeho pokusy zahvízdať na ňu, boli zbytočné, tóny vylúdiť nevedel, práve tak, ako jeho otec; i nebola teda píšťalka nič hodná.

Teraz sa hralo a spievalo, pravda, tak, ako sa to výkonným umelcom najlepšie ľúbilo; v celku bola to hudba dosť slušná.

„Vy ste tiež virtuóz, ako počúvam,“ povedal jeden gavalier, „právé dieťa svojich rodičov, hráte na flautu a sám aj flauty vyrezávate. Áno, génus je to, ktorý všetko ovláda. Tomu patrí čestné miesto. Milý Bože, ja pokračujem vždy s dobou, a to tiež má byť. Či nie je pravda, že nás všetkých týmto nástrojom okúzlite?“ Za tej reči podal mu píšťalku z víby pri močarine odrezanú a ohlásil potom hlučne a zreteľne, že domáci pán učiteľ prednesie sólo na píšťalku.

Domáci učiteľ dobre pochopil, že si z neho chce robiť žart, preto sa zdráhal hrať, hoci to výborne vedel, ale dorážali naň a nútili ho, že konečne nasadil píšťalku k ústam.

To bola podivuhodná píšťalka! Zaznel tón dlho znejúci, ako hvizd rušňa, ale ešte o mnoho prenikavejší.

Znel celým dvorom, sedom i lesom na míle ďaleko do kraja, a súčasne s tónom píšťalky dvihla sa víchrica, ktorá hlasne a zreteľne zahučala: „Všetko kam patrí!“ — a tu letel „apo“ ako vetrom unášaný zo zámku von a práve do pastoraľného príbytku. Pastor letel — nie síce do sály, tam nemal prístupu — ale do čeladníka, medzi všetko to jemné služobníctvo, ktoré v hodvábnych pančuchách pyšne chodilo, a hrdé „panstvo“ bolo ako hromom zasiahnuté, keď videlo, že tak nepatrná osoba sa odvažuje zasadiť s nimi za stôl.

Ale hore v slávnostnom sále letela mladá barónka na horný koniec tabule a bola veru hodná tam

zasadnúť. Vedľa nej dostal miesto pastora syn a tak tam sedeli ako ženích a nevesta pospolu. Jeden starý gróf, z najvznešenejších rodín v zemi, zostal nedotknutý na svojom mieste, lebo píšťalka bola spravodlivá, čo je tiež povinnosťou. Vtipný gavalier však, ktorý hru na píšťalku spôsobil a pravé dieťa svojich rodičov bol, letel po hlave do kurína a za ním ešte ostatní jeho družiny.

Na míle znela píšťalka do kraja, a od všadiaľ bolo počuť o veľkých udalostiach.

Bohatá rodina kupecká, ktorá si práve vyšla v štvorzáprahovom kočiari, bola z vozu vyhodená a nedostala ani na zadku miesta, dvaja bohatí sedliaci, ktorí v poslednej dobe nad vlastné žito vyrástli, našli sa v močaríne. To bola nebezpečná píšťalka! Na šťastie praskla už hneď pri prvom tóne, a to bolo dobre, bola potom vstrčená do vrečka: „Všetko kam patrí!“

Druhého dňa sa už o udalosti nehovorilo a odtiaľ vzniklo príslovie: „Schovaj svoju píšťalku!“

Všetko šlo zase starým poriadkom, len že obidva staré obrazy, podomový obchodník a husiarka, sa dostali do slávnostnej siene, lebo tam ich víchrice zaviala, a skutočný znalec umenia riekol, že sú maľované rukou majstrovskou, a tak tam zostali visieť a boli zase opravené; drieb nikto nevedel, že sú to cenné obrazy, a ako to tiež mohli vedieť!

Tak visia na čestnom mieste. Áno: „Všetko kam patrí!“

A k tomu dôjde raz. Večnosť je dlhá, dlhšia, než táto poviedka.